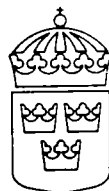

Regeringens proposition

1992/93:216

om prövningstillstånd i hovrätt och instansordningen i utsökningsmål

Prop.
1992/93:216

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 25 mars 1993.

På regeringens vägnar

Carl Bildt

Gun Hellsvik

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att förfarandet med prövningstillstånd utvidgas till att omfatta alla tvistemål där värdet av tvisteföremålet uppenbart inte överstiger ett basbelopp (34 400 kr för år 1993). I dag är motsvarande gräns ett halvt basbelopp (17 200 kr för år 1993).

I propositionen föreslås vidare att regler om prövningstillstånd införs i ledet tingsrätt-hovrätt i brottmål, där tingsrätten endast har dömt den tilltalade till böter eller frikänt den tilltalade från ansvar. Prövningstillstånd skall krävas oavsett vem - den tilltalade, åklagaren eller målsäganden - som överklagar. Undantag föreslås dock för det fåtal fall där Riksåklagaren, Justitiekanslern eller Riksdagens ombudsmän för talan i hovrätten.

Prövningstillståndsförfarandet i hovrätten föreslås utformat i huvudsak på samma sätt för brottmål och tvistemål. Förslaget innebär att prövningstillstånd skall kunna beviljas om det finns anledning att ändra tingsrättens avgörande (ändringsdispens), om det är av vikt för ledningen av rättstillämpningen att överprövning sker (prejudikatdispens) eller om det annars föreligger synnerliga skäl till överprövning (extraordinär dispens).

I propositionen föreslås att hovrätten vid dispensprövningen skall

vara domför med tre lagfarna domare. I dag gäller att hovrätten skall bestå av två domare.

I propositionen föreslås vidare att beslut som har meddelats av kornofogdemyndighet skall överklagas först till tingsrätt i stället för som nu direkt till hovrätt. För prövning i hovrätt krävs prövningstillstånd.

Propositionen innehåller också ett förslag om att reglerna om s.k. hovrättsting skall avskaffas.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1993 såvitt gäller reglerna om prövningstillstånd i hovrätt och om avskaffande av hovrättsting och i övrigt den 1 januari 1994.

1 Förslag till

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken

dels att 2 kap. 4 och 5 §§, 16 kap. 3 §, 49 kap. 12 § och 51 kap.

4 § skall ha följande lydelse,

dels att det i balken skall införas två nya paragrafer, 49 kap. 12 a § och 51 kap. 10 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

4 §¹

Hovrätten är domför med tre lagfarna domare. I mål som överklagats från tingsrätt skall dock minst fyra lagfarna domare delta när hovrätten avgör målet, om tingsrätten bestått av tre lagfarna domare. Flera än fem lagfarna domare får inte delta i hovrätten.

I brottmål gäller, i stället för bestämmelserna i första stycket, att hovrätten är domför med tre lagfarna domare och två nämndemän. Flera än fyra lagfarna domare och tre nämndemän får inte delta. Förekommer ej anledning att döma till svårare straff än böter och är det i målet inte fråga om företagsbot, är hovrätten dock domför även med den sammansättning som anges i första stycket. Detsamma gäller vid handläggning som ej sker vid huvudförhandling.

Vid behandling av frågor om	Vid behandling av frågor om
prövningstillstånd skall hov-	prövningstillstånd skall hov-
rätten bestå av två lagfarna do-	rätten bestå av tre lagfarna do-
mare.	mare.

Vid beslut om avskrivning av mål efter återkallelse är hovrätten domför med en lagfaren domare.

Regeringen bestämmer i vilken omfattning åtgärd, som avser endast beredandet av ett mål, får vidtas av en lagfaren domare i hovrätten eller av en annan tjänsteman vid denna.

5 §²

Hovrätt skall sammanträda å	Hovrätt skall sammanträda på
ort, där den har sitt säte.	den ort där den har sitt säte.

¹Senaste lydelse 1989:656.

²Senaste lydelse 1974:573.

Sammanträde *må* ock, om särskilda skäl äro därtill, hållas å annan ort.

Sammanträde skall hållas så ofta det för arbetet kräves.

Hovrätt, beträffande vilken regeringen meddelat förordnande därom, skall årligen å bestämda tider hålla hovrättsting utom förläggningssorten å viss eller vissa orter inom domkretsen för huvudförhandling i mål från den delen av domkretsen.

Sammanträde *får* också hållas på någon annan ort om det finns skäl till det.

Sammanträde skall hållas så ofta det *krävs* för arbetet.

16 kap.

3 §³

Vid omröstning skall den mening gälla, som omfattats av mer än hälften av rättens ledamöter. Om någon mening har erhållit hälften av rösterna och ordförandens röst är bland dem, skall dock den meningen gälla. *Vid avgörande av frågor om prövningstillstånd enligt 49 kap. 12 § skall dock, om en av ledamöterna vill bevilja prövnings-tillstånd, hans mening gälla som hovrättens beslut.*

Vid omröstning skall den mening gälla, som omfattats av mer än hälften av rättens ledamöter. Om någon mening har erhållit hälften av rösterna och ordförandens röst är bland dem, skall dock den meningen gälla.

49 kap.

12 §⁴

Talan mot tingsrättens dom eller beslut i mål som handlagts av en lagfaren domare enligt 1 kap. 3 d § första stycket får

I tvistemål där förlikning om saken är tillåten krävs prövnings-tillstånd för att hovrätten skall pröva tingsrättens dom eller be-

³Senaste lydelse 1987:747.

⁴Senaste lydelse 1990:443.

inte prövas av hovrätten i vidare mån än som framgår av 13 §, om inte hovrätten meddelat parten prövningstillstånd.

Prövningstillstånd behövs inte vid talan mot beslut som rör någon annan än en part eller en intervenient, beslut varigenom tingsrätten ogillat jäv mot en domare, beslut angående utdömande av förelagt vite eller om ansvar för en rättegångsförseelse eller beslut varigenom en missnöjesanmälan eller en vade- eller besvärstalan avvisats.

I fråga om meddelade prövningstillstånd skall 54 kap. 11 § tredje stycket och 13 § gälla i tillämpliga delar.

slut i mål som handlagts av en lagfaren domare enligt 1 kap. 3 d § första stycket och i annat mål där det värde som sägs i 1 kap. 3 d § tredje stycket uppenbart inte överstiger basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Prövningstillstånd behövs inte om överklagandet avser

1. ett avgörande i mål som skall handläggas av tingsrätt i särskild sammansättning,

2. ett beslut som rör någon annan än en part eller en intervenient,

3. ett beslut genom vilket tingsrätten ogillat jäv mot en domare, eller

4. ett beslut genom vilket en missnöjesanmälan eller en ansökan om återvinning eller ett överklagande avvisats.

12 a §

I brottmål krävs prövningstillstånd för att hovrätten skall pröva en tingsrätts dom genom vilken den tilltalade inte döms till annan påföljd än böter eller helt frikänts från ansvar.

Om tingsrätten i sin dom även prövat enskilt anspråk mot den tilltalade, gäller i den delen bestämmelserna i 12 §.

Första stycket gäller inte om domen överklagas av Riksåklagaren, Justitiekanslern eller

Justitieombudsman.

Krav på prövningstillstånd enligt första eller andra stycket omfattar även beslut som får överklagas endast i samband med överklagande av dom.

I fråga om meddelade prövningstillstånd skall 54 kap. 11 § tredje stycket och 13 § gälla.

51 kap.

4 §⁵

I vadeinlagen skall vadekäranden uppgiva:

1. den dom, mot vilken talan föres;
2. grunderna för vadetalan med angivande, i vilket avseende underrättens domskäl enligt kärandens mening äro oriktiga; samt
3. i vilken del domen överklagas och den ändring i domen, som käranden yrkar.

Om prövningstillstånd behövs, skall käranden i vadeinlagen ange de omständigheter som han åberopar till stöd för att sådant tillstånd skall meddelas.

Käranden skall i vadeinlagen uppgiva de bevis han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis. Skriftligt bevis, som ej tidigare förebragts, skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid vadeinlagen. Vill käranden, att förnyat förhör med vittne eller sakkunnig skall äga rum eller förnyad syn å stället skall hållas, skall han ange det i vadeinlagen jämte skälen därtill. I vadeinlagen skall käranden ock ange, om han vill, att målsägande eller den tilltalade skall infinna sig personligen vid huvudförhandling i hovrätten.

Är den tilltalade anhållen eller häktad, skall det angivas.

Vadeinlagen skall vara egenhändigt undertecknad av käranden eller hans ombud.

10 a §

Behövs prövningstillstånd, beslutar hovrätten sedan skriftväxlingen avslutats, om sådant

⁵Senaste lydelse 1963:149.

*tillstånd skall meddelas. När det finns skäl för det, får frågan upp-
tas utan att skriftväxling skett.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993. Om en dom eller ett beslut har meddelats före ikraftträdandet, gäller äldre bestämmelser i fråga om överklagande och krav på prövningstillstånd.

2 Förslag till Lag om ändring i utsökningsbalken

Prop. 1992/93:216

Härigenom föreskrivs i fråga om utsökningsbalken
dels att 18 kap. 3 § skall upphöra att gälla,
dels att 2 kap. 19 §, 18 kap. 1 och 2, 4-16 och 17-19 §§ samt
rubrikerna närmast före 18 kap. 2, 12 och 16 a §§ skall ha följande
lydelse,
dels att det i balken skall införas en ny paragraf, 18 kap. 16 a §, av
följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap. 19 §

Kronofogdemyndighetens beslut
länder till efterrättelse omedel-
bart. Vite får dock *ej* utsökas
innan det beslut, *varigenom* kro-
nofogdemyndigheten har dömt ut
vitet, har vunnit laga kraft.

Verkställigheten fortgår även
om *talán förs mot* kronofogde-
myndighetens beslut, *såvida ej*
annat föreskrivs i denna balk
eller förordnas av *hovrätten elier*
högsta domstolen.

Kronofogdemyndighetens beslut
gäller omedelbart. Vite får dock
inte utsökas innan det beslut,
genom vilket kronofogdemyndig-
heten har dömt ut vitet, har
vunnit laga kraft.

Verkställigheten fortgår även
om kronofogdemyndighetens be-
slut *överklagas*, om inte något
annat föreskrivs i denna balk
eller förordnas av *en domstol*.

18 kap. 1 §

Talan mot kronofogdemyndig-
hetens beslut *förs i hovrätten*
genom besvär.

I den mån *ej annat* föreskrivs i
detta kapitel skall bestämmelser-
na i rättegångsbalken om *fullföljd*
av *talán i hovrätten och högsta*
domstolen och om rättegången
där tillämpas i utsökningsmål.

Kronofogdemyndighetens beslut
överklagas skriftligen hos den
tingsrätt inom vars domkrets
kronofogdemyndigheten har sitt
säte.

I den mån *det inte* föreskrivs
något annat i detta kapitel skall
bestämmelserna i *lagen*
(1946:807) om handläggning av
domstolsärenden tillämpas be-
träffande överklaganden i utsök-
ningsmål. Tingsrätten skall dock
alltid bestå av en lagfaren do-
mare.

Talan mot kronofogdemyndighetens beslut**Överklagande av kronofogdemyndighetens beslut**

2 §

Talan mot kronofogdemyndighetens beslut får föras av den som beslutet angår, om det har gått honom emot. Sökanden eller svaranden får klaga även över att beslut gör intrång i tredje mans rätt.

Talan mot beslut, varigenom rättighet har förbehållits enligt 12 kap. 33 § andra stycket, får föras endast av den som har bestritt att sådant förbehåll görs.

Kronofogdemyndighetens beslut får överklagas av den som beslutet angår, om det har gått honom emot. Sökanden eller svaranden får klaga även över att beslut gör intrång i tredje mans rätt.

Ett beslut, genom vilket en rättighet har förbehållits enligt 12 kap. 33 § andra stycket, får överklagas endast av den som har bestritt att sådant förbehåll görs.

4 §

Klagan får ej föras över att kronofogdemyndigheten har funnit sig behörig att upptaga en ansökan om verkställighet.

Har kronofogdemyndigheten funnit sig obehörig att upptaga en ansökan, kan hovrätten efter klagan bestämma vilken kronofogdemyndighet som skall handlägga målet och hänvisa det till den myndigheten. Härvid tillämpas 2 kap. 4 § första stycket andra meningen.

Ett beslut, genom vilket kronofogdemyndigheten har funnit sig behörig att ta upp en ansökan om verkställighet, får inte överklagas.

Om kronofogdemyndigheten har funnit sig obehörig att ta upp en ansökan, kan tingsrätten efter överklagande bestämma vilken kronofogdemyndighet som skall handlägga målet och hänvisa det till den myndigheten. Härvid tillämpas 2 kap. 4 § första stycket andra meningen.

5 §

Talan får ej föras mot beslut, varigenom begäran om rättelse av utmätning enligt 4 kap. 33 eller 34 § eller av kvarstad för fordran enligt 16 kap. 13 § har lämnats utan bifall.

Följande beslut får inte överklagas:

1. ett beslut genom vilket begäran om rättelse av utmätning enligt 4 kap. 33 eller 34 § eller av kvarstad för fordran enligt

Mot beslut, varigenom rättighet ej har förbehållits enligt 12 kap. 33 § andra stycket, får talan ej föras. Talan får ej heller föras mot beslut, varigenom en förrättningsman har förklarats jävig.

16 kap. 13 § har lämnats utan bifall,

2. *ett beslut genom vilket en rättighet inte har förbehållits enligt 12 kap. 33 § andra stycket,*

3. *ett beslut genom vilket en förrättningsman har förklarats jävig.*

6 §

Talan får ej föras mot beslut i fråga som avses i 2 kap. 10 eller 11 §. I samband med talan mot beslut, varigenom föreläggande av vite eller annan påföljd har tillämpats, får dock prövning av föreläggandets giltighet påkallas.

Mot beslut som innefattar endast förberedelse till senare beslut och ej rör tredje man får talan föras endast i samband med talan mot det senare beslutet. Talan får dock föras särskilt på den grund att målet onödigt uppehålls genom beslutet.

Klagan översakägarförteckning får föras endast i samband med talan mot auktion eller talan mot beslut om fördelning av influtna medel.

Ett beslut i en fråga som avses i 2 kap. 10 eller 11 § får inte överklagas. I samband med att ett beslut överklagas, genom vilket föreläggande av vite eller annan påföljd har tillämpats, får dock prövning av föreläggandets giltighet påkallas.

Ett beslut som innefattar endast förberedelse till senare beslut och inte rör tredje man får överklagas endast i samband med överklagande av det senare beslutet. Beslutet får dock överklagas särskilt på den grund att målet onödigt uppehålls genom beslutet.

En sakägarförteckning får överklagas endast i samband med att en auktion eller ett beslut om fördelning av influtna medel överklagas.

7 §

Talan mot beslut om utmätning som avses i 7 kap. eller mot beslut om införsel får föras utan inskränkning till viss tid.

Ett beslut om utmätning som avses i 7 kap. eller ett beslut om införsel får överklagas utan inskränkning till viss tid.

I fråga om annan utmätning skall talan av sökanden eller svaranden föras inom tre veckor från det att beslutet delgavs honom. Tredje man får föra talan mot sådan utmätning utan inskränkning till viss tid. Talan mot beslut som avses i 8 kap. 9 § första stycket eller 12 kap. 49 § tredje stycket skall dock föras inom tre veckor från det att beslutet delgavs klaganden.

Klagan över exekutiv försäljning skall föras inom tre veckor från försäljningen. Mot beslut om fördelning eller utbetalning av medel skall talan föras inom tre veckor från beslutet.

Talan som avses i 6 § andra stycket andra meningen får föras utan inskränkning till viss tid.

Talan mot kronofogdemyndighetens beslut i andra fall skall föras inom tre veckor från det att beslutet delgavs klaganden.

Ett beslut om annan utmätning skall överklagas av sökanden eller svaranden inom tre veckor från det att beslutet delgavs honom. Tredje man får överklaga sådan utmätning utan inskränkning till viss tid. Ett beslut som avses i 8 kap. 9 § första stycket eller 12 kap. 49 § tredje stycket skall dock överklagas inom tre veckor från det att beslutet delgavs klaganden.

En exekutiv försäljning skall överklagas inom tre veckor från försäljningen. Ett beslut om fördelning eller utbetalning av medel skall överklagas inom tre veckor från beslutet.

Ett sådant överklagande som avses i 6 § andra stycket andra meningen får göras utan inskränkning till viss tid.

Kronofogdemyndighetens beslut i andra fall skall överklagas inom tre veckor från det att beslutet delgavs klaganden.

8 §

I besvärslagan skall klaganden ange det överklagade beslutet, den ändring som yrkas däri och grunderna för besvärstalan.

Klaganden skall i inlagen lämna uppgift om de bevis som han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis. Skriftligt bevis som ej har ingivits tidigare skall fogas vid inlagen i huvudskrift eller

i överklagandet skall klaganden ange det överklagade beslutet, den ändring som yrkas i beslutet och grunderna för överklagandet.

Klaganden skall lämna uppgift om de bevis som han vill åberopa och om vad han vill styrka med varje särskilt bevis. Skriftligt bevis som inte har givits in tidigare skall bifogas i original eller styrka kopia.

bestyrkt avskrift.

Besvärslagan skall vara egenhändigt undertecknad av klaganden eller hans ombud.

Överklagandet skall vara undertecknat av klaganden eller hans ombud.

9 §

Besvärslagan skall inges till kronofogdemyndigheten.

Besvär som ej har anförts i rätt tid skall avvisas av kronofogdemyndigheten. *Har besvärslagan* kommit in till hovrätten före besvärstidens utgång, skall den omständigheten att *inlagen* har kommit in till kronofogdemyndigheten först därefter ej föranleda att *besvären* avvisas.

Om den som vill anförda besvär visar laga förfall före besvärstidens utgång, skall kronofogdemyndigheten sätta ut ny tid.

Ett överklagande skall ges in till kronofogdemyndigheten.

Ett överklagande som inte har kommit in i rätt tid skall avvisas av kronofogdemyndigheten. *Om överklagandet* har kommit in till tingsrätten inom tiden för överklagande, skall den omständigheten att *överklagandet* har kommit in till kronofogdemyndigheten först därefter inte föranleda att *det* avvisas.

Om den som vill överklaga ett beslut visar laga förfall innan tiden för överklagande gått ut, skall kronofogdemyndigheten sätta ut ny tid.

10 §

Avvisas ej besvärstalan, skall kronofogdemyndigheten så snart som möjligt sända *besvärslagan* och övriga handlingar i målet till hovrätten.

Om överklagandet inte avvisas, skall kronofogdemyndigheten så snart som möjligt sända *detta* och övriga handlingar i målet till tingsrätten.

11 §

Frågan huruvida *besvär* har anförts i rätt tid får komma under *hovrättens* bedömande endast i samband med prövning av *besvär* över beslut, varigenom kronofogdemyndigheten har avvisat *besvären*.

Frågan huruvida ett beslut har överklagats i rätt tid får komma under *tingsrättens* bedömande endast i samband med prövning av ett överklagande av ett beslut genom vilket kronofogdemyndigheten har avvisat *överklagandet*.

Vissa bestämmelser om förfarandet i *hovrätten*Vissa bestämmelser om förfarandet i *tingsrätten*

12 §

Hovrätten får, utan att motparten dessförinnan har beretts tillfälle att *inkomma med förklaring*, förordna att åtgärd för verkställighet *ej* skall *vidtagas* tills vidare eller, om synnerliga skäl *föreligger*, att redan vidtagen åtgärd skall hävas.

Hovrätten får också omedelbart förordna att åtgärd för verkställighet skall genomföras och bestå till dess annat förordnas.

Tingsrätten får, utan att motparten dessförinnan har beretts tillfälle att *yttra sig över överklagandet*, förordna att *någon* åtgärd för verkställighet tills vidare *inte* skall *vidtas* eller, om *det finns* synnerliga skäl, att *en* redan vidtagen åtgärd skall hävas.

Tingsrätten får också omedelbart förordna att *en* åtgärd för verkställighet skall genomföras och bestå till dess annat förordnas.

13 §

Den omständigheten att beslut har meddelats av en jävig förrättningsman skall *ej* föranleda att beslutet hävs, om jävet uppenbarligen *ej* har inverkat på beslutet.

Den omständigheten att *ett* beslut har meddelats av en jävig förrättningsman skall *inte* föranleda att beslutet hävs, om jävet uppenbarligen *inte* har inverkat på beslutet.

14 §

Vid bifall till *talán mot* visst beslut får även senare beslut i målet, *som* har samband med det förra beslutet och *som ej* hade vunnit laga kraft mot klaganden när *besvär anfördes*, hävas när det kan ske.

Vid bifall till *ett överklagande av ett* visst beslut får även *ett* senare beslut i målet hävas när det kan ske, *om detta beslut* har samband med det förra beslutet och *inte* hade vunnit laga kraft mot klaganden när *han överklagade det första beslutet*.

15 §

Bifalls talán mot beslut om fördelning av medel, gäller det till förmån även för den som *ej* själv

Om ett överklagande av ett beslut om fördelning av medel *bifalls*, gäller det till förmån

har *fört talan mot* beslutet.

även för den som *inte* själv har
överklagat beslutet.

16 §

Hovrättens beslut i *dit* fullföljd
fråga *länder till* *efterrättelse* *en-*
ligt vad som sägs i 2 kap. 19 §
om kronofogdemyndighetens be-
slut.

I mål om utmätning eller inför-
sel skall dock vidtagen åtgärd *ej*
utan särskilt förordnande återgå
innan *hovrättens* beslut har vunnit
laga kraft.

Tingsrättens beslut i *en* fråga
som överklagats *dit* gäller på det
sätt som i 2 kap. 19 § sägs om
kronofogdemyndighetens beslut.

I mål om utmätning eller in-
försel skall dock *en* vidtagen
åtgärd *inte* utan särskilt förord-
nande återgå innan *tingsrättens*
beslut har vunnit laga kraft.

Talan mot hovrättens beslut

Överklagande av tingsrättens be-
slut, *m.m.*

16 a §

Tingsrättens beslut överklagas
hos hovrätten.

Hovrätten får inte pröva ett
överklagande av ett beslut av *en*
tingsrätt, om inte hovrätten med-
delat parten prövningstillstånd.

Prövningstillstånd behövs inte
om överklagandet avser ett beslut
som rör någon annan än en part,
ett beslut genom vilket tingsrätten
ogillat jäv mot en domare eller
ett beslut genom vilket en miss-
nöjesanmälan eller ett överkla-
gande har avvisats.

I fråga om meddelade pröv-
ningstillstånd skall 54 kap. 11 §
tredje stycket rättegångsbalken
gälla.

Prövningstillstånd får meddelas
endast om

1. det är av vikt för ledning av

rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt,

2. det finns anledning till ändring i i tingsrättens beslut, eller

3. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Kan ett överklagande av tingsrättens beslut prövas av hovrätten endast om denna meddelat prövningstillstånd, skall tingsrätten i samband med under rättelse om vad som gäller i fråga om överklagande upplysa parterna om detta och därvid också ange innehållet i närmast föregående stycke.

17 §

Mot beslut, varigenom hovrätten har funnit kronofogdemyndigheten behörig att upptaga en ansökan om verkställighet eller har hänvisat mål till viss kronofogdemyndighet, får talan ej föras. Detsamma gäller hovrättens beslut med anledning av talan som avses i 6 § andra stycket andra meningen.

Ett beslut, genom vilket en domstol har funnit kronofogdemyndigheten behörig att ta upp en ansökan om verkställighet eller har hänvisat ett mål till en viss kronofogdemyndighet, får inte överklagas. Detsamma gäller ett beslut av en domstol med anledning av ett sådant överklagande som avses i 6 § andra stycket andra meningen.

18 §

Talan mot beslut, varigenom hovrätten innan ändringsyrkandet prövas slutligt har meddelat förordnande som avses i 12 § eller har utlåtit sig angående föreläggande som avses i 2 kap. 15 §, skall föras särskilt.

Ett beslut, genom vilket en domstol innan ändringsyrkandet prövas slutligt har meddelat ett förordnande som avses i 12 § eller har uttalat sig i fråga om ett föreläggande som avses i 2 kap. 15 §, får överklagas särskilt.

19 §

Vad som sägs i 4 § andra

Vad som sägs i 4 § andra styc-

stycket och 12, 14 och 15 §§
tillämpas även i högsta domsto-
len.

ket och 12, 14 och 15 §§ tilläm-
pas även i *hovrätten* och Högsta
domstolen. *Vad som sägs i 16 §
tillämpas även i hovrätten.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1994. I fråga om beslut som meddelats av kronofogdemyndighet före ikraftträdandet gäller äldre föreskrifter.

Lag om ändring i lagen (1976:206) om felparkeringsavgift

Härigenom föreskrivs att 10 a och 11 §§ lagen (1976:206) om felparkeringsavgift skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*10 a §¹

Talan mot tingsrättens beslut förs genom besvär i hovrätten. Talan får inte prövas av hovrätten om inte hovrätten meddelat parten prövningstillstånd.

Prövningstillstånd behövs inte vid talan mot beslut som rör någon annan än en part, beslut varigenom tingsrätten ogillat jäv mot en domare, beslut angående utdömande av förelagt vite eller om ansvar för en rättegångsförseelse eller beslut varigenom anmälan av bestridande avvisats. I fråga om meddelade prövningstillstånd skall 54 kap. 11 § tredje stycket rättegångsbalken gälla i tillämpliga delar.

Prövningstillstånd får meddelas endast om

1. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att talan prövas av högre rätt,
2. det finns anledning till ändring i det slut vartill tingsrätten kommit eller
3. det annars finns synnerliga skäl att pröva talan.

Kan talan mot tingsrättens beslut prövas av hovrätten endast om denna meddelat prövningstillstånd, skall tingsrätten i samband med underrättelse om vad som gäller i fråga om fullföljd av talan upplysa parterna om detta och därvid också ange

Tingsrättens beslut får överklagas hos hovrätten. Överklagandet får inte prövas av hovrätten om inte hovrätten meddelat parten prövningstillstånd.

Prövningstillstånd behövs inte om överklagandet avser beslut som rör någon annan än en part, beslut i vilket tingsrätten ogillat jäv mot en domare eller beslut genom vilket en missnöjesanmälan eller en anmälan av bestridande avvisats. I fråga om meddelade prövningstillstånd skall 54 kap. 11 § tredje stycket rättegångsbalken gälla.

Kan talan mot tingsrättens beslut prövas av hovrätten endast om denna meddelat prövningstillstånd skall tingsrätten i samband med underrättelse om vad som gäller i fråga om överklagande upplysa parterna om detta och därvid också ange

¹Senaste lydelse 1989:358.

innehållet i närmast föregående stycke.

Hovrättens beslut får inte överklagas. Hovrätten får dock tillåta att beslutet överklagas, om det finns särskilda skäl för en prövning om tillstånd skall ges enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken.

innehållet i närmast föregående stycke.

Hovrättens beslut får inte överklagas *av en enskild part*. Hovrätten får dock tillåta att beslutet överklagas, om det finns särskilda skäl för en prövning om tillstånd skall ges enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken.

11 §

I tingsrätt *och* hovrätt för allmän åklagare det allmännas talan.

I tingsrätt, hovrätt *och Högsta domstolen* för allmän åklagare det allmännas talan. *Bestämmelserna i 54 kap. 9 § första stycket rättegångsbalken gäller inte talan som förs av Riksåklagaren.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993.

4 Förslag till

Prop. 1992/93:216

Lag om ändring i bötesverkställighetslagen (1979:189)

Härigenom föreskrivs att 23 § bötesverkställighetslagen (1979:189) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 §¹

Ett beslut av hovrätten i ett mål om bötesförvandling får inte överklagas. Hovrätten får dock tillåta att beslutet överklagas, om det finns särskilda skäl för en prövning om tillstånd skall ges enligt 54 kap. 10 § 1 rättegångsbalken.

Ett beslut av hovrätten i ett mål om bötesförvandling får inte överklagas *av enskild part*. Hovrätten får dock tillåta att beslutet överklagas, om det finns särskilda skäl för en prövning om tillstånd skall ges enligt 54 kap. 10 § 1 rättegångsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993.

¹Senaste lydelse 1989:359.

Lag om ändring i lagen (1985:146) om avräkning vid återbetalning av skatter och avgifter

Härigenom föreskrivs att 11 - 14 §§ lagen (1985:146) om avräkning vid återbetalning av skatter och avgifter skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

11 §

Kronofogdemyndighetens beslut får inte överklagas i den *mån* det innebär att avräkning inte skall ske. I övrigt tillämpas i fråga om kronofogdemyndighetens beslut enligt denna lag bestämmelserna om *besvär över* utmätning i allmänhet, *i den mån* inte annat följer av 12 §.

I mål som avses i första stycket förs det allmännas talan av Riksskatteverket.

Kronofogdemyndighetens beslut får inte överklagas i den *del* det innebär att avräkning inte skall ske. I övrigt tillämpas i fråga om kronofogdemyndighetens beslut enligt denna lag bestämmelserna om *överklagande av* utmätning i allmänhet, *om* inte annat följer av 12 §.

12 §

Kronofogdemyndighetens beslut enligt denna lag gäller utan hinder av att det inte har vunnit laga kraft. Hovrättens beslut gäller först sedan det har vunnit laga kraft.

Kronofogdemyndighetens beslut enligt denna lag gäller utan hinder av att det inte har vunnit laga kraft. *Tingsrättens och* hovrättens beslut gäller först sedan det har vunnit laga kraft.

13 §

Bestämmelserna i 10 § andra och tredje styckena skall tillämpas på belopp, som överförts till kronofogdemyndigheten men på grund av beslut av kronofogdemyndigheten i andra fall än som avses i 10 § första stycket eller av *hovrätten eller högsta domstolen* inte skall tas i anspråk genom avräkning.

Bestämmelserna i 10 § andra och tredje styckena skall tillämpas på belopp, som överförts till kronofogdemyndigheten men på grund av beslut av kronofogdemyndigheten i andra fall än som avses i 10 § första stycket eller av *en domstol* inte skall tas i anspråk genom avräkning.

14 §

Skall ett avräknat belopp enligt beslut av kronofogdemyndigheten, *hovrätten* eller *högsta domstolen* inte tas i anspråk genom avräkning, skall den som fått sin fordran helt eller delvis betald genom avräkningen överföra beloppet till kronofogdemyndigheten.

Skall ett avräknat belopp enligt beslut av kronofogdemyndigheten eller *en domstol* inte tas i anspråk genom avräkning, skall den som fått sin fordran helt eller delvis betald genom avräkningen överföra beloppet till kronofogdemyndigheten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1994. I fråga om beslut som meddelats av kronofogdemyndighet före ikraftträdandet gäller äldre föreskrifter.

Lag om ändring i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning

Härigenom föreskrivs att 20 och 55 - 58 §§ lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

20 §

Är ansökningen så bristfällig att den inte kan läggas till grund för handläggning av målet, skall sökanden föreläggas att avhjälpa bristen. Sådant föreläggande får sändas till sökanden med posten under hans i målet uppgivna adress eller förmedlas på annat lämpligt sätt. Följer sökanden inte föreläggandet, skall ansökningen avvisas. Sökanden skall upplysas om detta i föreläggandet.

Första stycket skall också tillämpas, om kronofogdemyndigheten begär att sökanden skall betala ansökningsavgiften i förskott.

Om sökanden inte har betalat ansökningsavgiften i förskott men kronofogdemyndigheten ändå har tagit upp ansökningen, får ansökningsavgiften genast utsökas hos sökanden.

55 §

Den som är missnöjd med ett utslag i ett mål om *särskild handräckning*, får överklaga utslaget *genom besvär till hovrätten* inom tre veckor från dagen för utslaget. Detsamma gäller om sökanden i ett mål om *betalningsföreläggande* eller *vanlig handräckning* är missnöjd med ett utslag.

Den som är missnöjd med ett utslag i ett mål om *särskild handräckning*, får överklaga utslaget *hos tingsrätten* inom tre veckor från dagen för utslaget. Detsamma gäller om sökanden i ett mål om *betalningsföreläggande* eller *vanlig handräckning* är missnöjd med ett utslag.

56 §

Ett beslut *varigenom* ett mål har avgjorts på annat sätt än genom utslag får överklagas *genom besvär till hovrätten* inom tre veckor från dagen för beslutet.

Ett beslut, *genom vilket* ett mål har avgjorts på annat sätt än genom utslag, får överklagas *hos tingsrätten* inom tre veckor från dagen för beslutet.

Beslut att överlämna mål till tingsrätt och avskrivningsbeslut enligt 37 § får dock inte överklagas.

57 §

Kronofogdemyndighetens beslut under handläggningen av ett mål får inte överklagas särskilt. Beslut som avses i 63 § får dock överklagas särskilt *genom besvär till hovrätten* inom tre veckor från dagen för beslutet.

Kronofogdemyndighetens beslut under handläggningen av ett mål får inte överklagas särskilt. Beslut som avses i 63 § får dock överklagas särskilt *hos tingsrätten* inom tre veckor från dagen för beslutet.

58 §

Vid överklagande av kronofogdemyndighetens utslag och beslut tillämpas 18 kap. 8 - 11 §§ utsökningbalken.

Vid överklagande av kronofogdemyndighetens utslag och beslut *samt vid handläggningen i domstol* tillämpas 18 kap. 1, 8 - 11 och 16 a §§ utsökningbalken.

1. Föreskrifterna i 20 § träder i kraft den 1 juli 1993. Om ansökan har gjorts före ikraftträdandet gäller dock äldre föreskrifter.

2. Föreskrifterna i 55-58 §§ träder i kraft den 1 januari 1994. I fråga om beslut som meddelats av kronofogdemyndighet före ikraftträdandet gäller äldre föreskrifter.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 25 mars 1993

Närvarande: statsministern Bildt, ordförande, och statsråden B. Westerberg, Hörnlund, Svensson, Dinkelspiel, Thurdin, Hellsvik, Wibble, Björck, Davidson, Odell, Lundgren, Ask

Föredragande: statsrådet Hellsvik

Proposition om prövningstillstånd i hovrätt och instansordningen i utsökningsmål

1 Inledning

År 1989 tillkallades en parlamentariskt sammansatt kommitté för att se över domstolarnas uppgifter, arbetssätt och organisation. Kommittén antog namnet Domstolsutredningen. Utredningens uppdrag begränsades 1991 genom tilläggsdirektiv till att inte längre omfatta domstolarnas organisation.

I december 1991 avgav utredningen (Ledamöter: presidenten i Försäkringsöverdomstolen Leif Ekberg, ordförande, samt ledamöterna av riksdagen Lars Andersson, Britta Bjelle, Holger Gustavsson och Birgit Henriksson, lagmannen Arnold Joelsson, ledamöterna av riksdagen Göran Magnusson och Martin Olsson, jur.lic. Lotti Ryberg, riksdagsledamoten Gunnar Thollander, lagmannen Carl-Anton Spak, riksdagsledamoten Birthe Sörestedt samt hovrättspresidenten Håkan Winberg.) betänkandet (SOU 1991:106) Domstolarna inför 2000-talet Arbetsuppgifter och förfaranderegler. Förslagen i betänkandet tar sikte på arbetsfördelningen mellan domstolar och förvaltning och mellan de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna. Utredningen tar också upp omprövning, överklagande och instansordningen och vissa processrättsliga frågor. Jag tar i detta ärende upp två av de frågor utredningen har behandlat. Det gäller dels utredningens förslag om att reglerna om prövningstillstånd i hovrätt skall utvidgas, dels förslaget att kronofogdemyndighetens avgöranden i mål om utsökning, avräkning samt betalningsföreläggande och handräckning skall överklagas först till tingsrätt i stället för som nu direkt

till hovrätt.

Betänkandet har remissbehandlats. Utredningens lagförslag i här aktuella delar bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*. En förteckning över remissinstanserna finns intagen i Ds 1993:5 (i bilaga 1), liksom en sammanställning av remissvaren (i avsnitt IV:21.4 och IV:22.9).

Vidare diskuterar jag i detta sammanhang ett förslag som Riksskatteverket (RSV) har fört fram i en delrapport om översyn av utsökningebalken (RSV Rapport 1990:5 Översyn av utsökningebalken) och som gäller kronofogdemyndighetens omprövning av sina egna beslut. Jag för dock inte fram några förslag till regler om omprövning. En sammanfattning av RSV:s förslag bör fogas till protokollet som *bilaga 2*. Rapporten har remissbehandlats. En förteckning över de remissinstanser som har yttrat sig över rapporten bör fogas till protokollet som *bilaga 3*. Remissvaren finns tillgängliga i Justitiedepartementet (dnr 90-1697).

Slutligen tar jag i detta sammanhang upp ett förslag från hovrätterna om att avskaffa särreglerna om hovrättsting. Förslaget har remissbehandlats. Yttranden har avgetts av Domstolsverket, Riksåklagaren, Göta hovrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Hovrätten för Västra Sverige, Hovrätten för Nedre Norrland, Hovrätten för Övre Norrland samt Linköpings, Kalmar, Karlshamns, Karlskrona, Karlstads, Örebro, Falu och Östersunds kommuner. Remissyttrandena finns tillgängliga i Justitiedepartementet (dnr 93-677).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 4 mars 1993 att inhämta Lagrådets yttrande över de förslag som utarbetats i ärendet. Remissen till Lagrådet omfattade dock inte förslaget till ändring i 2 kap. 5 §, 51 kap. 4 och 10 a §§ rättegångsbalken. De till Lagrådet remitterade lagförslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 4*.

Lagrådet har lämnat vissa allmänna synpunkter på förslagen som gäller prövningstillstånd i hovrätten och har i ett avseende förordat en annan lagteknisk utformning av reglerna. Jag återkommer till Lagrådets synpunkter i min följande framställning (avsnitt 2.6.1, 2.6.3 och 2.6.4). Lagrådet har i övrigt lämnat förslagen utan erinran. Lagrådets yttrande bör fogas till protokollet som *bilaga 5*. Jag har gjort vissa redaktionella ändringar i lagtexten. Dessutom har jag gjort en smärre saklig ändring i förhållande till det remitterade förslaget vilket jag återkommer till i specialmotiveringen.

2.1 Inledning

Vid tillkomsten av rättegångsbalken (RB) och under lång tid därefter fanns det i princip inga begränsningar när det gällde en parts möjligheter att få ett tingsrättsavgörande fullständigt överprövat av hovrätten. Rättsmedlen *vad* och *besvär* stod i huvudsak öppna i alla de fall en tingsrätt meddelat en dom respektive ett beslut. Ett undantag utgjordes och utgörs alltjämt av tredsdomar meddelade av tingsrätt. Sådana kan inte överklagas till högre instans utan får i stället angripas genom återvinning vid tingsrätten. Ett annat fall då ett tingsrättsavgörande inte kan överklagas är då parterna har avtalat att tingsrättens avgörande skall vara slutgiltigt (se 49 kap. 1 § tredje stycket RB).

År 1974 infördes för första gången en regel som innebär ett undantag från den angivna ordningen. I samband med den s.k. småmålslagens tillkomst infördes nämligen också de regler om prövningstillstånd för tvistemål om mindre värden, s.k. småmål (eller FT-mål), som numera - efter vissa ändringar - återfinns i rättegångsbalken. Dessa regler innebär att den som vill överklaga ett tingsrättsavgörande i ett tvistemål där tvisteföremålets värde uppenbart inte överstiger hälften av basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring, måste beviljas prövningstillstånd av hovrätten för att få en fullständig överprövning till stånd (49 kap. 12 § RB). Enligt 49 kap. 13 § RB får sådant prövningstillstånd meddelas i tre fall, nämligen om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att talan prövas av högre rätt (prejudikatdispens), om det finns anledning till ändring i det slut vartill tingsrätten kommit (ändringsdispens) eller om det annars finns synnerliga skäl att pröva talan (extraordinär dispens).

I och med att småmålslagen upphävdes den 1 januari 1988 och reglerna inarbetades i rättegångsbalken kom reglerna om prövningstillstånd att bli tillämpliga på ytterligare några kategorier av mål, nämligen vissa mål vid fastighetsdomstolarna. Ännu ett liknande undantag infördes den 1 juli 1989 då regler infördes om prövningsstillstånd i lagen (1976:206) om felparkeringsavgift.

Under de gångna åren har vissa andra reformer tagit sikte på förhållandena i hovrätterna, bl.a. beträffande domförhållsreglerna i olika typer av mål. Den 1 september 1989 reformerades hovrättsförfarandet på flera punkter (prop. 1988/89:95). Till grund för reformen låg Rättegångsutredningens arbete, framför allt dess slutbetänkande (SOU 1987:46) Översyn av rättegångsbalken 4. Hovrättsfrågor, sammansättningsfrågor m.m. Syftet var främst att förenkla och effektivisera förfarandet så att hovrättsarbetet kan koncentreras till de viktigaste

frågorna. Hovrättens skyldighet att pröva skuldfrågan inskränktes i sådana brottmål där endast påföljdsfrågan hade överklagats. Parternas möjlighet att i tvistemål införa nytt processmaterial (nya omständigheter och nya bevis) inskränktes också. Flera andra ändringar om förfarandet vid hovrätterna genomfördes. Bl.a. blev hovrätterna domföra med tre i stället för fyra juristdomare i ännu flera fall än dittills.

Rättegångsutredningens slutbetänkande innehöll inte några regler om prövningstillstånd i ledet tingsrätt-hovrätt. Tvärtom föreslog man att dispensprövningen i småmålen skulle avskaffas. Utredningen var emellertid inte enig på denna punkt. I en reservation föreslogs att kravet på prövningstillstånd skulle utvidgas för tvistemålens del och införas vad gäller vissa brottmål. I propositionen (prop. 1988/89:95) förutskickades att frågan om en utvidgning av systemet med prövningstillstånd skulle tas upp i en departementspromemoria. Frågan behandlades i departementspromemorian (Ds 1989:2) Domstolarna i framtiden - en idéskiss och togs därefter upp i direktiven till Domstolsutredningen.

Domstolsutredningen föreslår att prövningstillstånd införs i vissa brottmål och att systemet utvidgas för tvistemålens del. Bakgrunden till utredningens förslag är att arbetsläget vid de allmänna domstolarna sedan flera år är ansträngt och att några lättnader i arbetsbördan inte kan skönjas under en överblickbar framtid. Särskilt ansträngda är hovrätterna. Under de senaste åren har det varje år kommit in fler mål till hovrätterna än det närmast föregående året. Trots en ökande målavverkning bedöms nu balanserna på flera håll vara så stora att läget är svårbemästrat. Domstolsutredningen redovisar att flera hovrätter påpekat att det krävs snabba åtgärder för att hovrätterna skall kunna fungera godtagbart.

2.2 Gällande rätt och allmänna utgångspunkter

De allmänna domstolarna tillhandahåller sedan lång tid tre instanser, tingsrätt (tidigare rådhusrätt och häradsrätt), hovrätt och Högsta domstolen. Möjligheterna att få såväl tvistemål som brottmål prövade fullständigt i de två lägre instanserna var i princip obegränsade innan de nyss redovisade reglerna om prövningstillstånd i de s.k. småmålen infördes år 1974 (avsnitt 2.1). Möjligheten till prövning i den högsta instansen har däremot alltid varit förbunden med vissa restriktioner.

I fråga om vissa hovrättsavgöranden får överklagande till Högsta domstolen överhuvudtaget inte ske (fullföljdsförbud). Så är exempelvis fallet när hovrätten har överprövat interimistiska beslut av tingsrätt i familjemål (18 kap. 4 § äktenskapsbalken, ÄktB, och 20 kap. 12 §

Under senare år har det också i vissa fall införts regler om fullföljdsförbud med s.k. ventil. Med detta avses att det i princip råder fullföljdsförbud, men att hovrätten i ett enskilt fall kan tillåta ett överklagande om saken har prejudikatintresse. Ett exempel på detta är när hovrätten har överprövat ett tingsrättsbeslut angående ersättning till offentlig försvarare (54 kap. 2 a § RB). I övrigt finns normalt inga begränsningar i rätten att överklaga hovrätternas avgöranden till Högsta domstolen. Rätten att få målet fullständigt prövat är dock kraftigt inskränkt genom reglerna om prövningstillstånd. Högsta domstolen kan inte bevilja ändringsdispens utan endast prejudikatdispens och extraordinär dispens. Ett prövningstillstånd kan vidare begränsas till viss del av domen eller beslutet (partiell dispens) eller till en viss prejudikatfråga i målet.

Instansordningen bygger på en viss funktionsfördelning mellan de olika domstolsnivåerna. Man skiljer mellan underrätter och överrätter. Tingsrätt är allmän underrätt, om inte annat är föreskrivet (1 kap. 1 § RB). Tingsrättens funktion är att som första instans döma i alla mål som har väckts i behörig ordning. Hovrätt är sedan överinstans i alla mål som överklagas från tingsrätt (2 kap. 1 § RB) och Högsta domstolen är överinstans i alla mål som överklagas från hovrätt (3 kap. 1 § RB). Från dessa huvudregler finns vissa undantag. Ett exempel är att åtal mot underrättsdomare för brott begångna i tjänsten skall väckas vid hovrätt respektive Högsta domstolen som första instans (2 kap. 2 § och 3 kap. 3 § RB). Högsta domstolen är även första instans i mål om ansvar på grund av brott som begåtts i tjänsten av vissa andra högre befattningshavare (3 kap. 3 § RB). Dessa undantag är emellertid inte av intresse i detta sammanhang.

Tingsrätterna handlägger alltså såväl brottmål som tvistemål som första instans. Detta innebär i praktiken att de allra flesta målen inte kommer att prövas av någon ytterligare instans. Tingsrätternas avgöranden blir därför i hög utsträckning det slutliga avgörandet. Av bl.a. det skälet är det givetvis väsentligt att processen vid tingsrätterna är utformad så att avgörandena håller en hög kvalitet; att den är snabb, billig och säker. I många sammanhang har det också framhållits att tyngdpunkten i rättskipningen skall ligga i första instans. Samtidigt är det angeläget att mål som är av särskild vikt för parterna eller som från allmän synpunkt är viktiga inte fördröjs, därför att resurser binds till mer bagatellartade mål eller ärenden. En ledstjärna för tingsrättsprocessen är att förfarandet skall präglas av muntlighet, omedelbarhet och koncentration. Av olika skäl, bl.a. effektivitetsskäl finns det ibland anledning att göra avsteg från dessa principer.

Senare års reformer har inneburit att tingsrättsförfarandet har blivit

mer flexibelt. Möjligheterna för den enskilde domaren att ta hänsyn till det enskilda målets beskaffenhet har blivit större. Sålunda kan tingsrättsdomaren exempelvis under förberedelsen i tvistemål växla förhållandevis fritt mellan muntlig och skriftlig handläggning. Denna ökade flexibilitet och smidighet - som till stora delar är en frukt av Rättegångsutredningens mångåriga arbete - har till syfte att befästa tingsrätternas grundläggande funktion, som alltså är att tillhandahålla en process som så snabbt och enkelt som möjligt leder fram till ett avgörande av hög kvalitet.

Hovrätterna befinner sig i den speciella situationen att de är såväl över- som underinstans. De skall överpröva tingsrätternas avgöranden och deras avgöranden kan i sin tur bli överprövade av Högsta domstolen. En väsentlig skillnad jämfört med tingsrätterna är att hovrätternas avgöranden, på grund av de kraftiga begränsningarna i möjligheterna att få till stånd en fullständig prövning i Högsta domstolen, i de flesta fall inte går att få överprövade. Tingsrätternas avgöranden kan däremot med ytterst få undantag bli fullständigt överprövade av hovrätten.

Vad är då utmärkande för hovrättsprövningen och vilka funktioner har närmare bestämt hovrätten? I fråga om de till hovrätten överklagade målen lämnar rättegångsbalken ett ganska stort utrymme för de grundläggande processprinciperna om muntlighet, omedelbarhet och koncentration. Det finns emellertid viktiga undantag från dessa principer. Vid en jämförelse med vad som gäller för tingsrättsprocessen går dessa undantag längre. För det första gäller de nämnda principerna inte alls för besvärsprocessen. Den processen är i princip alltid skriftlig, även om det finns möjlighet att hålla muntliga förhör (52 kap. 10 § RB). Denna möjlighet utnyttjas emellertid sällan.

I tvistemål och brottmål gäller i och för sig de grundläggande processprinciperna. Det finns dock möjligheter att avgöra även sådana mål efter enbart skriftlig handläggning. Reglerna innebär dock - med undantag för dispensprövningen för småmål - att hela processmaterialet kan komma att prövas på nytt i hovrätten. I hovrätten kan det dessutom tillkomma ytterligare processmaterial, även om det finns vissa restriktioner. I dispositiva tvistemål får sålunda en part åberopa nya omständigheter eller bevis endast under vissa stränga förutsättningar (50 kap. 25 § RB). I brottmål är part oförhindrad att åberopa nya omständigheter, så länge det är fråga om samma gärning (45 kap. 5 § tredje stycket RB). Ny bevisning i brottmål får åberopas utan inskränkning, så länge den är relevant (35 kap. 7 § RB). Hovrättens prövning i brottmål kan dock inskränkas, om den tilltalade dömts för den åtalade gärningen av tingsrätten och han överklagar domen bara beträffande annat än skuldfrågan (51 kap. 23 a § RB). I

sådana fall kan huvudförhandlingen i hovrätten förenklas och förkortas avsevärt.

Prop. 1992/93:216

En annan inte oviktig skillnad mellan tingsrätt och hovrätt är rättens sammansättning. Sammansättningen i hovrätt är mer kvalificerad än i tingsrätt. I brottmål deltar normalt tre juristdomare i hovrätt mot normalt en domare i tingsrätt. I dispositiva tvistemål deltar i hovrätt tre juristdomare om tingsrätten har bestått av en domare och fyra domare om tingsrätten har bestått av tre domare. I brottmål och vissa familjemål deltar dessutom i allmänhet nämndemän i såväl tingsrätt som hovrätt.

Sammanfattningsvis kan konstateras att hovrätternas prövning i viss mån kan begränsas jämfört med vad som har prövats vid tingsrätten. I det stora flertalet fall skall dock enligt den gällande ordningen en fullständig prövning ske. Hovrättens huvudsakliga funktion kan därvid sägas vara *korrigerande* i det att hovrätten skall rätta till eventuella felaktigheter i tingsrätternas avgöranden. I viss mån har dock hovrätterna en rättsskapande funktion bl.a. i det att vissa frågor inte kan föras vidare till Högsta domstolen. För att tillgodose den huvudsakliga, korrigerande funktionen har hovrätten en starkare sammansättning än tingsrätten. Det har inte på allvar ifrågasatts att ändra på detta. Frågan är om den korrigerande funktionen kan bibehållas, eller kanske till och med stärkas, om man inför ytterligare begränsningar beträffande hovrätternas prövning.

2.3 Internationella åtaganden

För utformningen av reglerna om prövning av mål i domstol har det betydelse vilka åtaganden Sverige har gjort i förhållande till andra stater.

En sådan folkrättslig förpliktelse finns i artikel 14 i Förenta nationernas Internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter från 1966. Denna konvention ställer bl.a. krav på att den som har dömts för ett brott skall ha rätt att få skuldfrågan och det ådömda straffet prövade av högre instans i enlighet med lag.

Det i praktiken viktigaste internationella åtagandet finns i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) från år 1950 som reglerar i vilken omfattning den enskilde har rätt till domstolsprövning och hur domstolsförfarandet skall vara organiserat.

Av Europakonventionens artikel 6 framgår att den enskilde har rätt till domstolsprövning beträffande såväl tvister om civila rättigheter och skyldigheter som anklagelser om brott. Den enskilde ges med andra ord genom artikel 6 tillträde till domstol. Vidare ställs vissa

krav på förfarandet vid domstol i dessa fall, bl.a. att rättegången skall vara opartisk och offentlig.

Artikel 6 i Europakonventionen garanterar inte den enskilde rätt till domstolsprövning i mer än en instans. I artikel 2.1 i Protokoll nr 7 till Europakonventionen (tilläggsprotokoll nr 7) garanteras dock var och en som av domstol har dömts för brottslig gärning rätten att få skuldfrågan eller straffet omprövat av högre domstol. Artikeln har följande lydelse:

1. Var och en som dömts av domstol för brottslig gärning skall ha rätt att få skuldfrågan eller straffet omprövat av högre domstol. Utövandet av denna rätt, inbegripet grunderna för dess utövande, skall regleras i lag.

2. Undantag från denna rätt får göras vad avser mindre grova gärningar, enligt föreskrift i lag, eller i de fall då vederbörande har dömts i första instans av den högsta domstolen eller har dömts efter det att en frikännande dom har överklagats.

Undantag från rätten till omprövning får alltså göras i fråga om mindre grova gärningar eller i fall då den enskilde har dömts i första instans av den högsta domstolen eller har dömts av en överinstans efter det att lägre rätts frikännande dom har överklagats (artikel 2, punkt 2). För svenskt vidkommande kan det förekomma att vissa befattningshavare döms av Högsta domstolen som första och samtidigt sista instans (3 kap. 3 § RB). Ett sådant förfarande är alltså uttryckligen konventionsenligt.

Rätten till omprövning enligt artikel 2 i tilläggsprotokoll nr 7 omfattar *inte* tvistemål. Det är således inte konventionsstridigt att tillhandahålla endast ett eninstansförfarande i tvistemål.

Av Europadomstolens praxis följer att artikel 6 i Europakonventionen i princip blir tillämplig även på överrättsprocessen, *om* en sådan tillhandahålls i det nationella systemet.

När det gäller frågan hur ett *system med prövningstillstånd* stämmer överens med konventionsregleringen kan följande sägas. Först kan sammanfattningsvis konstateras att det inte finns några åtaganden som hindrar ett förbud att överklaga avgöranden i *tvistemål*. Däremot innebär nämnda konventioner att det inte får finnas fullföljdsförbud i *brottmål*. I brottmål gäller att staten - med vissa undantag - skall tillhandahålla ett system med möjlighet till prövning i åtminstone två instanser. Om en stat tillhandahåller ett överrättsförfarande, måste staten också garantera att det förfarandet inte strider mot vad som gäller enligt artikel 6 i Europakonventionen och artikel 14:5 i 1966 års FN-konvention.

Av den praxis som har utbildats kring artikel 6 i Europakonventionen framgår att innebörden av denna artikel bl.a. är att det i

allmänhet krävs muntliga inslag i förfarandet. Ett rent skriftligt förfarande anses emellertid i vissa fall uppfylla konventionens krav. Bl.a. gäller detta om det är utformat som ett prövningstillstånds-förfarande. I förarbetena till 1966 års FN-konvention sågs att en dispensprövning i sig är att anse som en omprövning i den mening som anges i artikel 14:5 i konventionen.

Det kan alltså sammanfattningsvis konstateras att ett system med prövningstillstånd för omprövning i en andra instans, som enbart innehåller skriftliga moment, är förenligt med våra konventions-åtaganden, såväl vad gäller tvistemål som brottmål. Inte heller våra övriga internationella förpliktelser innebär några hinder mot en ordning som innefattar ett system med dispensprövning. I själva verket är det internationellt sett inget ovanligt med en sådan ordning.

2.4 Förhållandena i vissa andra länder

Redovisningen i det följande tar i första hand sikte på förhållandena i brottmål och beskriver endast i begränsad utsträckning förhållandena i tvistemål.

I *Finland* är första instans häradsrätt eller rådstuvurätt. Häradsrätt dömer med en lagfaren domare och nämndemän medan rådstuvurätt dömer med tre lagfarna domare. Det finns inga regler om prövnings-tillstånd eller fullföljdsbegränsningar utan i princip kan alla avgöranden från underrätt överprövas av hovrätt, som består av fyra lagfarna domare. Det skall påpekas att det i Finland pågår ett reformarbete på det här området och att en ny organisation, delvis efter svensk förebild, trädde i kraft den 1 januari 1993. Inte heller då är avsikten att det skall införas några begränsningar i rätten till överprövning.

I *Norge* gäller att den som vill anhängiggöra ett tvistemål i många fall först måste vända sig till forlikrådet, som har till uppgift att medla mellan parterna. Det finns ett eller flera forlikråd i varje kommun. Forlikråden består av tre lekmän och har vid sidan av sin medlande uppgift begränsad domsmyndighet i vissa saker. Den första domstolsinstansen i tvistemål är i regel herredsrett eller byrett, som i tvistemål i princip bara består av en juristdomare. Om någon av parterna begär det, eller rätten finner det lämpligt, skall två lekmän ingå i rätten. I vissa fall skall dessa lekmän vara sakkunniga. Det går att överklaga alla tvistemålsdomar till lagmannsretten som är andra instans. Om överklagandet gäller ett förmögenhetsvärde under 20 000 norska kronor, krävs det samtycke av lagmannen (lagmannsrettens chef) för att lagmannsretten skall pröva överklagandet. Samtycke kan i regel bara ges om avgörandet har betydelse för andra mål eller när saken har särskilt stor betydelse för klaganden och lär i praktiken ges mycket sällan. Lagmannens beslut i dessa frågor kan inte överklagas. När ett överklagat tvistemål prövas, är lagmannsretten sammansatt av

tre juristdomare och - om parterna ber om det - två eller fyra lekmän.

De flesta brottmål anhängiggörs i byrett eller herredsrett som första instans i en sammansättning med en juristdomare och två nämndemän. Reglerna om överklagande av en byretts eller en herredsrett dom i ett brottmål är ganska invecklade. Den som är missnöjd med bedömningen av bevisfrågan kan inte överklaga domen. Däremot kan han begära att bevisfrågan prövas på nytt av lagmannsretten. För att få en sådan ny behandling av bevisfrågan krävs det samtycke av Høyesteretts kjaeremålsutvalg, som består av tre domare. Enligt lagen skall samtycke ges om det kan finnas skäl att vara tveksam om bevisbedömningen i underinstansen är riktig eller om det finns andra särskilda skäl för prövning. Vid den förnyade behandlingen består lagmannsretten av två juristdomare och tre lekmän, som tillsammans avgör både skuld- och påföljdsfrågan. Praxis sägs vara restriktiv när det gäller att ge samtycke till ny prövning. Kjaeremålsutvalget kan i vissa situationer i stället för att bevilja ny rättegång upphäva domen eller frikänna den dömda. Det lär förekomma mycket sällan.

Den som i ett norskt brottmål som har anhängiggjorts i byrett eller herredsrett i stället är missnöjd med underinstansens dom beträffande något annat än bevisprövningen (i allmänhet påföljdsval eller straffmätning) kan överklaga domen till Høyesterett. Även här krävs det tillstånd av kjaeremålsutvalget för att prövning skall äga rum. Enligt lagen skall tillstånd inte beviljas om kjaeremålsutvalget finner det klart att klagomålen inte kommer att leda till framgång. När det gäller klagomål från åklagare kan härutöver tillstånd nekas om frågan är av mindre betydelse eller om det annars inte finns skäl att saken prövas av Høyesterätt. Om Høyesterätt tar upp en fråga till prövning, består rätten av fem juristdomare. Kjaeremålsutvalget kan avgöra ett mål i sak under vissa förutsättningar.

De allra grövsta brottmålen anhängiggörs i Norge direkt i lagmannsretten. Lagmannsretten består av tre juristdomare och en jury som kallas för lagretten. Huvudprincipen är att lagretten avgör om den tilltalade är skyldig eller inte och lagrettens avgörande kan inte överklagas. Härutöver gäller i dessa mål som huvudregel att åklagarsidan inte kan överklaga rättsfrågan i ansvarsdelen till nackdel för den dömda. I övrigt kan rättsfrågor och påföljdsfrågor överklagas till Høyesterett enligt samma regler som gäller för avgöranden av byrett och herredsrett.

I *Danmark* anhängiggörs de flesta tvistemål och brottmål i byret, som i tvistemål i allmänhet består av en enda lagfaren domare. För att en tvistemålsdom skall få överklagas till landsret (motsvarigheten till våra hovrätter) krävs tillstånd av justitieministern, om målet rör mindre än 10 000 danska kronor. Tillstånd ges om saken är av ingripande betydelse för klaganden eller om den rymmer väsentliga rättsliga eller bevismässiga tveksamheter. Vid behandlingen av överklaganden i tvistemål består landsretten av minst tre lagfarna domare. I brottmål består byretten av en juristdomare och två nämndemän eller av ensam juristdomare. Huvudregel är att byrettens dom i ett brottmål kan överklagas till landsret både när det gäller skuldfrågan och påföljdsfrågan. Det finns dock undantag när det gäller smärre förseelser. Åklagaren kan i politiska saker (de flesta bötesbrott samt vissa

andra brott) överklaga byrettens dom endast om andra påföljder än böter eller konfiskation kan följa på brottet. Den dömda kan i politiska överklaga endast om högre straff än 30 dagsböter eller 3 000 danska kronor i böter eller konfiskation av egendom till motsvarande värde har ådömts. Justitieministern kan tillåta överklagande som annars skulle vara förbjudet om saken är av principiell karaktär eller om det finns särskilda skäl i övrigt för det. Vid överprövningen av byrets eller herredsrets brottmålsdom består landsret av tre juristdomare, i vissa fall dessutom tre nämndemän.

De grövsta brottmålen anhängiggörs i Danmark i landsret som första instans. Därvid medverkar förutom tre juristdomare en jury som kallas för naevninger. I princip avgör juryn skuldfrågan. Påföljdsfrågan avgörs sedan av juristdomarna och juryn gemensamt varvid varje juristdomare har fyra röster. Juryns beslut i skuldfrågan kan i princip inte överklagas. Däremot kan påföljdsfrågan överklagas; dock bara på den grund att straffet ligger utanför de gränser som har bestämts i lagen eller står i uppenbart missförhållande till brotten.

I *Island* finns det i princip bara två domstolsinstanser. Inga lekmän deltar i dömandet. Domar från underrätterna kan överklagas till överrätten som normalt består av fem domare. Domstolens president kan dock efter invecklade regler besluta att rätten skall vara domförr med tre domare. Det gäller framför allt tvistemål om mindre värden och straffsaker som inte är så komplicerade. I tvistemål får överklagande från den lägsta instansen inte ske rörande saker vars värde understiger 7 000 isländska kronor (motsvarar ungefär 650 svenska kronor).

I *Frankrike* är domstolarna organiserade efter ett tvåinstanssystem varvill kommer en kassationsdomstol. Tribunal d'Instance dömer i tvistemål om högst 30 000 francs. Tribunal de police dömer i brottmål där maximistrafet inte överstiger två månaders fängelse eller 12 000 francs i böter. Dessa domstolar är domföra med en lagfaren domare.

Tribunal de grande Instance dömer i tvistemål som rör högre värden än 30 000 francs. Tribunal correctionnel dömer i grövre brottmål än dem som ankommer på tribunal de police, dock inte de grövsta. Domstolarna är domföra med tre lagfarna domare.

Cour d'Assises dömer i de allra grövsta brottmålen. Domstolen är sammansatt av tre lagfarna domare och nio jurymedlemmar. Domare och jurymedlemmar avgör gemensamt både skuldfrågan och påföljdsfrågan, varvid åtta röster av de tolv är nödvändiga för en fällande dom.

Domar meddelade av en tribunal d'instance, en tribunal de police, en tribunal de grande instance eller en tribunal correctionnel kan överklagas till cour d'appel. Mot domar av en cour d'assises finns däremot inte motsvarande rättsmedel. Dessutom saknas möjligheten att överklaga till cour d'appel i fråga om sådana domar av en tribunal de police där den utdömda påföljden inte överstiger fem dagars fängelse eller 1 300 francs i böter. Den prövning som görs av cour d'appel kan gälla såväl bevisfrågor som rättsfrågor.

Alla domar som har meddelats i sista instans inom ramen för det ovan nämnda förfarandet - dvs. av cour d'appel efter överklagande dit, av cour d'assises eller av tribunal de police i de fall då rätten till

överklagande till cour d'appel är avskuren - kan, men enbart under påstående om felaktig rättstillämpning, angripas genom begäran om kassation hos cour de cassation. Om cour de cassation finner den tidigare meddelade domen vara rättsligt felaktig, upphävs domen och målet återförvisas för ny prövning av en annan domstol av samma slag som den som sist har dömt i målet.

I *Förbundsrepubliken Tyskland* anhängiggörs de mindre grova brottmålen i Amtsgericht medan de grövre brottmålen anhängiggörs i Landgericht som första instans. Amtsgericht är sammansatt antingen av ensamdomare - så är fallet då det på brottet inte kan följa strängare straff än sex månaders frihetsstraff - eller av en juristdomare och två lekmän, som benämns Schöffen. I det senare fallet kallas domstolen Schöffengericht. En dom av Amtsgericht i den ena eller den andra sammansättningen kan överklagas - både beträffande bevisfrågor och påföljdsfrågor - till Landgericht. Landgericht är sammansatt av tre juristdomare och två Schöffen eller, vid behandling av överklagande av avgörande av ensamdomare i Amtsgericht, av en juristdomare och två Schöffen. De domar som meddelas av Landgericht kan angripas, men enbart på rent rättsliga grunder, genom rättsmedlet Revision. Vid mål som Landgericht har handlagt i andra instans, dvs. efter överklagande från Amtsgericht, sker överklagande genom Revision till Oberlandesgericht som därvid består av tre domare. Vid mål som Landgericht har handlagt i första instans sker överklagande genom Revision till Bundesgerichtshof, som består av fem domare. Det finns ingen form av prövningstillstånd i den tyska straffprocessen.

I *England* avgörs mindre grova brottmål i första instans av Magistrates' Court som inte får döma ut strängare straff än sex månaders fängelse eller 2 000 pund. Magistrates' Court är sammansatt av två eller flera lekmanndomare eller, i de större städerna, av en yrkesdomare. Brottmålsdomar som har meddelats av Magistrates' Court kan överklagas till Crown Court utan krav på prövningstillstånd. Crown Court består därvid av en yrkesdomare och två - fyra lekmanndomare. De grövre brottmålen prövas i första instans av Crown Court som därvid består av en yrkesdomare och jury (utom när den tilltalade erkänner brottet eftersom jury då inte behövs). Juryn har till uppgift att besluta i skuldfrågan medan domaren i förekommande fall utmäter straffet. Domen i Crown Court kan överklagas till Court of Appeal (Criminal Division), som består av tre eller flera domare. Överklagandet kan gälla skuldfrågan eller påföljden eller bådadera. Om ett överklagande gäller skuldfrågan och grundar sig enbart på påstående om felaktig rättstillämpning, behövs inte något prövningstillstånd. Däremot krävs det prövningstillstånd om grunden för överklagandet avser bevisningen i målet eller utgörs av en blandning av argument rörande både bevisning och rättstillämpning. Ett undantag från kravet på prövningstillstånd gäller när domaren i Crown Court har intygat att överklagandet är försvarbart. Om överklagandet avser påföljden, krävs emellertid alltid prövningstillstånd. Prövningstillstånd lämnas av Court of Appeal.

I *Nederländerna* handläggs de minsta tvisterna och de lindrigaste brottmålen inför s.k. underdistriktsdomstolar. De är i regel sammansatta med en ensam juristdomare. Vissa avgöranden av underdistrikts-

domstolarna går inte att överklaga; det gäller brottmål där böter om mindre än 50 gulden (omkring 150 kronor) ådömts och tvistemål som rör lägre belopp än 2 500 gulden (omkring 7 500 kronor). Andra avgöranden av underdistriktsdomstolarna kan överklagas till distriktsdomstolarna som vid prövning av överklaganden består av tre juristdomare. Distriktsdomstolarnas avgöranden i andra instans går inte att överklaga.

Distriktsdomstolarna fungerar också som första instans i de fall som inte faller inom underdistriktsdomstolarnas kompetens. Härvid är distriktsdomstolarna sammansatta med en eller tre juristdomare. Avgöranden av distriktsdomstolarna i brottmål där ett lägre bötesbelopp än 250 gulden (omkring 750 kronor) har ådömts går inte att överklaga. Andra avgöranden kan överklagas till en av de fem överprövningsdomstolarna som i regel består av tre juristdomare (utom i vissa mål som rör skatter där rätten består av en domare). Den högsta domstolen i Nederländerna är en kassationsdomstol. Den kan inte pröva sakfrågor utan bara rättsfrågor och den kan inte själv sätta ett nytt avgörande i det överklagade avgörandets ställe utan den får i stället återförvisa felaktigt avgjorda mål till ny prövning i underinstansen. Också i de fall där det enligt vad som utvecklats inte går att överklaga kan man vända sig till kassationsdomstolen och påstå att avgörandet är behäftat med någon rättslig felaktighet. Kassationsdomstolen är i regel sammansatt av fem domare.

2.5 Reformbehovet

Min bedömning: Det krävs snabba åtgärder för att komma till rätta med hovrätternas alltmer ökande målbalanser. Det finns många sådana åtgärder som är tänkbara. Det saknas dock tillräckligt underlag för att nu genomföra flertalet av dessa. Den utväg som står till buds är att bygga vidare på det system med prövningstillstånd i hovrätt som gäller i begränsad utsträckning i dag.

2.5.1 Allmänt

Som jag inledningsvis framhöll är arbetsläget vid hovrätterna mycket ansträngt. Domstolsverket har på uppdrag av regeringen undersökt hovrätternas målutveckling och målstruktur. Undersökningen har redovisats i en rapport (Dv rapport 1990:4). Av rapporten framgår bl.a. att den totala målökningen i hovrätterna under tioårsperioden 1980 - 1989 uppgått till 29 procent samtidigt som målen genomsnittligt har blivit mer komplicerade. Även om hovrätterna har förmått att successivt öka målavverkningen, har de inte kunnat hålla jämna steg med den ökande tillströmningen. Också under de senaste åren har måltillströmningen ökat kraftigt. År 1991 kom det in drygt 22 000

mål till hovrätterna vilket var en ökning med nästan 1500 mål eller drygt 7 procent jämfört med år 1990. År 1992 kom det in drygt 26 000 mål vilket innebär en ökning med omkring 4 000 mål eller nästan 18 procent jämfört med år 1991. Trots att antalet avgjorda mål under 1980-talet har ökat med 24 procent har målbalanserna samtidigt ökat kraftigt. Trots en ökande målavverkning ökade målbalanserna med 31 procent under 1992 jämfört med 1991. Läget har således förvärrats avsevärt sedan Domstolsutredningen lämnade sitt betänkande.

Domstolsutredningen har i sitt betänkande diskuterat olika sätt att åstadkomma begränsningar och förenklingar av hovrättens överprövning. Skälen för att begränsa möjligheterna till omprövning av domstolsavgöranden är framför allt två. För det första innebär det - både för parterna och för domstolsväsendet - mindre kostnader och besvär om instanskedjan förkortas så att ett slutligt avgörande kommer snabbare. För det andra finns det ett starkt intresse av att hovrätternas resurser koncentreras på de mer svårbedömda och kvalificerade målen.

Instansordningen inom domstolsväsendet bygger - vilket tidigare har berörts - på att de olika instanserna har delvis skilda funktioner. För de allmänna domstolarnas del innebär det bl.a. att processen i hovrätten skall kunna begränsas till de frågor som parterna vill ha prövade. Det är alltså inte fråga om att målen i hovrätten skall underkastas en fullständig omprövning. Idealet är i stället en ordning där processen i hovrätten innebär en till varje mål anpassad *överprövning*.

Domstolsutredningen beskriver olika sätt att *begränsa och förenkla* processen i hovrätten. Det kan ske genom åtgärder som syftar till att *minska flödet* av mål till hovrätterna och genom att se till att de mål som väl når hovrätterna *överprövas på ett ändamålsenligt sätt*. Åtgärder som kan sägas begränsa flödet av mål till hovrätterna är t.ex. fullföljdsförbud med eller utan s.k. ventil, omprövning av tingsrätten, s.k. språngrevision, dvs. att tillåta att tingsrätts avgörande överklagas direkt till Högsta domstolen, slopande av rätten till avräkning av häktetid för dem som dömts till fängelse samt inskränkningar av möjligheterna till rättshjälp m.m. vid överklagande. En åtgärd som syftar till att förenkla processen i hovrätten och göra den mer ändamålsenlig i vissa fall är ett ökat inslag av skriftlighet. Även reglerna om hovrättens sammansättning kan utformas så att hovrättsarbetet förenklas.

Ett system med prövningstillstånd kan - beroende på hur det utformas - sägas innebära en åtgärd som såväl begränsar som förenklar hovrättens överprövning. Det fyller därmed samma dubbla syfte som regler som på olika sätt inskränker omfattningen av hovrättens pröv-

ning (t.ex. den relativt nya 51 kap. 23 a § RB, vilken inskränker hovrättens skyldighet att pröva skuldfrågan i brottmål i vissa fall). Ett system med prövningstillstånd kan också antas leda till att flödet av mål till hovrätterna minskas. Ett sådant system berör i och för sig inte alla möjligheterna att överklaga mål till hovrätterna. Systemet som sådant innebär inte annat än att vissa mål kan handläggas på ett mer ändamålsenligt sätt i hovrätterna. Man kan visserligen förmoda att vissa parter gör den bedömningen att prövningstillstånd inte kommer att beviljas och därför avstår från att överklaga tingsrättens dom. Denna effekt av ett system med prövningstillstånd torde dock endast bli marginell.

2.5.2 Olika sätt att begränsa och förenkla hovrättsprocessen

I det följande skall jag översiktligt redogöra för de olika sätt att minska måltillförseln samt begränsa och förenkla hovrättsprocessen som Domstolsutredningen behandlar i sitt betänkande.

Förbud att överklaga tingsrättens avgörande

Det mest radikala sättet att inskränka hovrättsprövningen är naturligtvis att helt ta bort möjligheten att överklaga tingsrättens dom eller beslut.

Redan enligt gällande ordning finns för ett fåtal fall sådana regler om fullföljdsförbud. Det gäller främst vissa beslut som en tingsrätt kan fatta under handläggningen av ett mål. Om en tingsrätt har förklarat en domare jävig, får tingsrättens beslut inte överklagas. Dessamma gäller om tingsrätten har bifallit en begäran om rättshjälp åt misstänkt i brottmål eller har förordnat målsägandebiträde (49 kap. 7 § RB). Vidare gäller att, om en tingsrätt har funnit att en dom eller ett beslut av tingsrätten har överklagats i rätt tid, detta ställningstagande av tingsrätten inte kan överklagas. Vissa avgöranden, varigenom tingsrätt i egenskap av fastighetsdomstol överprövat arrendenämndens beslut, kan inte heller överklagas till hovrätt (se t.ex. 8 kap. 33 § jordabalken, JB).

Regler om fullföljdsförbud i tvistemål och brottmål torde vara ovanliga internationellt. Som framgår av redogörelsen om förhållandena i vissa andra länder finns dock ett totalt fullföljdsförbud för vissa tvistemål i Island. Även i Frankrike och Nederländerna finns regler om fullföljdsförbud, men i dessa länder genombryts förbuden av den allmänna möjligheten att hos kassationsdomstolen påstå att det överklagade avgörandet är behäftat med rättsliga felaktigheter. Det hindrar inte att det i dessa länder är så att den som har fällt för ett lindrigt brott och menar att han är oskyldig i princip inte har några möjlig-

heter att få skuldfrågan omprövad av högre rätt.

Vid sidan av de förut angivna bestämmelserna finns det inte i Sverige några regler om förbud att överklaga ett tingsrättsavgörande till hovrätt. Däremot finns det, som nämnts, regler av innebörd att det är förbjudet att överklaga ett hovrättsavgörande till Högsta domstolen (se t.ex. 18 kap. 4 § ÄktB och 20 kap. 12 § FB).

Domstolsutredningen föreslår i betänkandet inte några nya regler om fullföljdsförbud i ledet tingsrätt - hovrätt. Det främsta skälet till detta är att ett oinskränkt fullföljdsförbud leder till nackdelar för rättstillämpningen genom att det inte går att få fram vägledande avgöranden av högre rätt. Vid sidan av detta anförs ytterligare två skäl. Dels skulle ett fullföljdsförbud inte kunna avse annat än de allra mest bagatellartade frågorna och skulle därför inte nämnvärt avlasta hovrätternas arbete. Dels skulle man med ett sådant system trots allt göra rejäla ingrepp i den hävdvunna rätten att få överklaga domstolsavgöranden. Om ett sådant ingrepp inte medför några avsevärda fördelar, bör man avstå ifrån det är utredningens slutsats.

Fullföljdsförbud med s.k. ventil

I vissa fall har regler om fullföljdsförbud i ledet hovrätt - Högsta domstolen försetts med undantag, en s.k. ventil. Tanken är att prejudikatbildningen blir lidande i de fall det inte går att överklaga avgöranden ända upp till Högsta domstolen. Man har därför konstruerat ett system som innebär att hovrätten kan medge rätt att överklaga, om det föreligger särskilda skäl för att låta Högsta domstolen ta ställning till frågan om prejudikatdispensprövning. Då vinner man den stora fördelen att Högsta domstolen inte behöver befatta sig med en mängd frågor som inte är av prejudikatintresse medan man ändå skapar garantier för att de mål som är av intresse från prejudikatsynpunkt kan föras upp till prövning. Sådana regler finns i mål om underhållsbidrag till make och barn (18 kap. 4 § ÄktB och 20 kap. 12 § FB), mål om ersättning till offentlig försvarare och ersättning enligt rättshjälpslagen enligt 54 kap. 2 a § RB samt 49 § rättshjälpslagen (1972:429, omtryckt 1993:9), felparkeringsavgift enligt 10 a § lagen (1976:206) om felparkeringsavgift, samt mål om förvandling av böter enligt 23 § bötesverkställighetslagen (1979:189).

Domstolsutredningen har utvärderat reglerna om fullföljdsförbud med ventil. Utredningen kommer fram till att sådana regler är ett användbart instrument för att minska Högsta domstolens arbetsbörda utan att intresset av prejudikatbildning eftersätts. Domstolsutredningen föreslår också vad gäller överklagande till högsta instans att fullföljdsförbud med ventil införs för vissa ytterligare måltyper, bl.a. mål enligt 21 kap. FB. Utredningen ser det också som angeläget att

man även vid framtida lagöversyner överväger denna möjlighet att begränsa Högsta domstolens arbetsbörda.

Några regler om fullföljdsförbud med ventil i ledet tingsrätt - hovrätt finns inte. Domstolsutredningen föreslår inte heller att sådana regler införs.

S.k. språngrevision

En annan metod att begränsa överklaganden till hovrätt utan att äventyra prejudikatbildningen skulle vara att i prejudikatfall tillåta att tingsrättens avgörande överklagas direkt till Högsta domstolen. En sådan metod, s.k. språngrevision, övervägdes i samband med de senaste ändringarna i reglerna om fullföljd till Högsta domstolen (prop. 1988/89:78). Departementschefen anförde att hon inte i sakens dåvarande läge var övertygad om att en sådan metod var en framkomlig väg för att förbättra prejudikatbildningen. Domstolsutredningen går av detta skäl inte närmare in på denna fråga, men konstaterar att det även i ett sådant system - liksom vad gäller fullföljdsförbud med ventil - krävs en överblick över hela det juridiska fältet för att rätt kunna bedöma om det aktuella fallet lämpar sig som prejudikat.

Omprövning

Ett förslag som har framförts för att begränsa hovrätternas arbetsbörda och som Domstolsutredningen tar upp är att öka möjligheterna för tingsrätterna att själva ompröva sina avgöranden. Domstolsutredningen konstaterar dock att den frågan nyligen har utretts och att den utredningen har resulterat i att det nu finns regler om omprövning i s.k. domstolsärenden medan tanken att i övrigt införa omprövningsregler i allmän domstol har avvisats (jfr Ds 1988:66 och prop. 1989/90:71).

Förbud mot avräkning av häktetid

Ett annat uppslag som säkert skulle innebära att hovrätternas arbete med grova brottmål skulle minska högst avsevärt, är att ta bort den ovillkorliga rätten för personer, som är häktade och dömts till fängelse av tingsrätt och som överklagar, att tillgodoräkna sig tiden mellan tingsrättens dom och hovrättens dom som verkställighet av fängelsestraffet. En sådan förändring genomfördes i England år 1969 då det bedömdes att anhopningen av grundlösa överklaganden hindrade domstolarna att syssla med de överklaganden som var befogade. Inom fjorton dagar efter förändringen hade antalet överklaganden i brottmål halverats. Domstolsutredningen konstaterar emellertid att det ligger utanför dess uppdrag att vidare överväga denna fråga.

Man kan också tänka sig ekonomiska styrmedel för att minska måltillströmningen till hovrätterna. Ett exempel på detta är att begränsa förmånerna enligt rättshjälpslagstiftningen eller reglerna om offentlig försvarare i brottmål. Ett annat exempel är att införa någon form av avgifter för överklagande till hovrätt, möjligen i kombination med en rätt att få tillbaka erlagd avgift för den som vinner målet i hovrätten. Domstolsutredningen lägger dock inte fram några förslag i dessa hänseenden.

Inskränkningar i omfattningen av hovrättens prövning

Rättegångsutredningen övervägde olika möjligheter att inskränka omfattningen av hovrättens prövning. Som ett resultat av de övervägandena är sedan den 1 september 1989 hovrättens skyldighet att pröva skuldfrågan i brottmål där endast påföljdsfrågan har överklagats kraftigt inskränkt (51 kap. 23 a § RB).

Rättegångsutredningen behandlade i sitt slutbetänkande (SOU 1987:46) också den ofta diskuterade tanken att i största möjliga utsträckning inskränka hovrättens prövningsskyldighet till rättsfrågor men avfärdade den. I korthet är tanken att tingsrättens prövning av sakfrågan (bevisfrågan) i de allra flesta fall inte skulle kunna överklagas. Om tingsrätten i ett brottmål funnit att den tilltalade har begått den åtalade gärningen, skulle domen alltså i den delen inte kunna överklagas. Däremot skulle tingsrättens val av påföljd och straffmätning kunna överklagas. Och motsvarande begränsning skulle naturligtvis gälla i tvistemål. System av detta slag finns på flera håll utomlands. Tanken har dock hittills inte omsatts i lagstiftning i Sverige. Framför allt har mot en begränsning av överprövningen till rättsfrågor åberopats att just frågan om vad som är sakfråga och vad som är rättsfråga är så problematisk i de länder där denna uppdelning förekommer. Man har befarat att man genom en sådan uppdelning skulle skapa ett nytt processrättsligt problemområde som i sig skulle ge upphov till ett antal praktiska svårigheter. I tre lagstiftningsärenden på senare tid har man tagit avstånd från tanken att föra in en sådan distinktion mellan sakfråga och rättsfråga i den processrättsliga lagstiftningen (prop. 1988/89:78, prop. 1988/89:95 och prop. 1989/90:71). Domstolsutredningen föreslår därför inte att överprövningen i hovrätten begränsas till rättsfrågor.

Ökat inslag av skriftlighet i hovrättsprocessen

I olika sammanhang sägs det ibland att ett bra sätt att förenkla förfarandet i hovrätterna skulle vara att i ökad utsträckning gå över till

skriftligt förfarande i brottmål och tvistemål. Huvudregeln för hovrättsförfarandet är att målen skall avgöras efter huvudförhandling. Det finns dock undantag från denna huvudregel. Det gäller i huvudsak mål där utredningen inte kräver huvudförhandling och där parterna är ense om att målet kan avgöras efter ett skriftligt förfarande. Möjligheterna att avgöra mål utan huvudförhandling utvidgades som nämnts genom en reform år 1984. Genom reformen stärktes också parternas inflytande över frågan om muntlig eller skriftlig handläggning.

I motsatt riktning talar Sveriges konventionsåtaganden. I flera fall har de svenska reglerna om möjligheterna till enbart skriftlig handläggning i brottmål i hovrätt varit föremål för prövning i Europadomstolen med hänsyn till artikel 6 i Europakonventionen. Den praxis som har utbildats innebär - som redan har berörts - att den enskilde i mycket stor utsträckning anses ha rätt att få sin sak prövad i ett muntligt förfarande även i högre rätt.

Domstolsutredningen anser det därför vara uteslutet att öka möjligheterna till skriftlig handläggning i hovrätt på ett sätt som nämnvärt kan påverka hovrätternas arbetsbörda.

Hovrätts sammansättning

Regler om hovrätts sammansättning finns i 2 kap. 4 § RB. Enligt huvudregeln är hovrätt domför med tre lagfarna domare. I tvistemål som av tingsrätt har avgjorts med tre lagfarna domare skall dock hovrätten bestå av minst fyra lagfarna domare när den avgör målet. Fler än fem lagfarna domare får inte delta i hovrätten. I brottmål är hovrätten domför med tre lagfarna domare och två nämndemän. Fler än fyra lagfarna domare och tre nämndemän får inte delta. Dessa regler gäller också för vissa familjemål. I brottmål där det inte är fråga om att döma till strängare straff än böter och inte heller är fråga om företagsbot är hovrätten domför även med tre lagfarna domare. När hovrätten behandlar frågor om prövningstillstånd är hovrätten domför med två lagfarna domare. Vid beslut om avskrivning av mål efter återkallelse är hovrätten domför med en lagfaren domare.

Frågan om hovrätts sammansättning har varit föremål för överväganden i ett flertal lagstiftningsärenden under senare år. Vissa smärre förändringar har också skett. Riksdagen har dock vid flera tillfällen framhållit vikten av att hovrätten har en stark sammansättning. Domstolsutredningen har - utan att göra någon totalöversyn - gått igenom vad som förevarit i frågan och utredningens slutsats blir att man inte ser ändringar i domförhetsreglerna som en realistisk möjlighet att underlätta hovrätternas arbete.

Rättegångsutredningen behandlade frågor om *ändringsdispens* i de allmänna domstolarna i 1987 års slutbetänkande. Utredningens majoritet föreslog därvid att dispenssystemet för de s.k. småmålen skulle avskaffas och att dispensregler för andra mål inte skulle införas. I en reservation föreslogs en viss utvidgning av systemet med prövningstillstånd i tvistemål samt nya regler om prövningstillstånd för mål om ansvar för brott med endast böter i straffskalan. Under remissbehandlingen tillstyrkte knappt hälften av remissinstanserna utredningens förslag att avskaffa reglerna om prövningstillstånd i tvistemål. Återstoden tillstyrkte regler om prövningstillstånd i någon form men flera av dessa var negativa till ett krav på prövningstillstånd för brottmål.

Utredningens förslag togs upp i prop. 1988/89:95. I propositionen anfördes att förslaget i reservationen låg väl i linje med önskemålet om att i högre grad än nu kunna anpassa förfarandet till vad det enskilda målet kräver och med strävandena att koncentrera hovrättens resurser till de mer komplicerade fallen. I propositionen konstaterades emellertid att frågan om dispensprövning borde belysas ytterligare såväl från rättssäkerhetssynpunkt som från rent lagteknisk utgångspunkt. Frågan togs upp i idéskissen (Ds 1989:2) Domstolarna i framtiden och sedermera av Domstolsutredningen.

Domstolsutredningen har utrett olika sätt att utforma ett system med prövningstillstånd och föreslår att en ordning med prövningstillstånd i ledet tingsrätt - hovrätt införs för vissa brottmål och att nuvarande system utvidgas för tvistemålens del. Utredningens förslag innebär att prövningstillstånd skulle krävas i alla brottmål där tingsrätten inte dömt till svårare påföljd än böter samt dessutom i vissa fall av frikännande dom. För tvistemålen innebär förslaget att alla tvistemål där tvisteföremålets värde inte överstiger ett basbelopp (34 400 kr år 1993) skulle kräva prövningstillstånd. Dispensförfarandet föreslås utformat på i huvudsak samma sätt för brottmål som för tvistemål. Det innebär att hovrätterna skall ha möjlighet att förutom prejudikatdispens och extraordinär dispens också bevilja ändringsdispens. Enligt utredningen skulle ett sådant system på ett effektivt sätt bidra till att lätta på hovrätternas arbetsbörda utan att rättssäkerheten försämrades.

Domstolsutredningen är inte enig i frågan om prövningstillstånd. Enligt en reservation bör prövningstillstånd i brottmål av rättssäkerhetsskäl inte införas och frågor om bl.a. överrättsprocessens framtida utformning ses över i det vidare perspektiv som följer med Sveriges europaintegration. I en annan reservation anförts bl.a. att frågan är otillräckligt utredd.

För min del anser jag att situationen för hovrätternas del är så bekymmersam på grund av det alltmer ökande målantalet att det krävs snabba åtgärder. Situationen har, som jag nyss redovisade, förvärrats ytterligare under den tid som gått sedan Domstolsutredningen lämnade sina förslag. Görs ingenting nu, riskerar man att hovrätterna kommer att få så stora balanser att ett stort antal mål förblir oavgjorda under en oacceptabelt lång tid. En sådan situation måste undvikas, allra helst som Europakonventionen ställer krav på att rättegång skall hållas inom skälig tid (artikel 6).

Samtidigt står det klart att problemet inte kan lösas genom resursökningar. Lösningen måste därför vara att göra överrättsprocessen mer effektiv.

Min genomgång visar att det finns flera tänkbara sätt att minska flödet av mål och ärenden till hovrätterna och att i övrigt göra hovrättsprocessen mer ändamålsenlig. Fördelarna från effektivitetssynpunkt med de skilda sätten måste dock vägas mot nackdelar av olika slag. Vissa lösningar framstår som oförenliga med principiella grundvalar för rättssystemet eller med Sveriges internationella åtaganden. Andra förefaller vara tämligen ineffektiva. Vissa andra tänkbara lösningar har Domstolsutredningen ansett falla utanför ramen för dess utredningsuppdrag och utredningen har därför inte gått till botten med dem.

Så mycket kan dock sägas att det finns olika sätt att gå vidare. Det är emellertid en besvärlig och grannliga uppgift att ta definitiv ställning till olika metoder för att komma till rätta med problemen. Dessa svårigheter kan vara av såväl principiell som lagteknisk natur. Jag avser därför att senare i dag återkomma till regeringen med ett förslag om att en utredning skall få i uppdrag att undersöka och analysera olika möjligheter samt lägga fram förslag som syftar till att med bibehållen rättssäkerhet och med iakttagande av våra internationella förpliktelser effektivisera hovrättsprocessen.

Det som för dagen är möjligt att göra är att ta fasta på Domstolsutredningens förslag om ett utökat system med prövningstillstånd i hovrätt. Detta förslag har också vunnit relativt bred anslutning bland remissinstanserna. Jag skall därför i det följande föreslå lagstiftning av denna innebörd.

Till det sagda kan följande läggas. Också i de allmänna förvaltningsdomstolarna finns liknande problem. Domstolsutredningen har uttalat sig för ett system med prövningstillstånd i ledet länsrätt-kammarrätt, en tanke som har vunnit anslutning under remissbehandlingen. Några konkreta förslag lägger utredningen dock inte fram. Jag avser därför att gå vidare i saken och låta utarbeta förslag om krav på prövnings-

2.6 Överväganden och förslag

2.6.1 Allmänna synpunkter på prövningstillstånd i hovrätt

Som jag tidigare har framhållit bygger instansordningen inom domstolsväsendet på att parterna inför den högre instansen begränsar processen till de frågor som de vill ha överprövade. Det är alltså i princip inte fråga om att de mål som förs vidare till högre rätt skall underkastas en fullständig *omprövning* i den andra instansen. Idealet är i stället en ordning där processen i andra instans innebär en till varje mål anpassad *överprövning*. Som Domstolsutredningen har funnit är systemet med prövningstillstånd utan tvekan ett intressant alternativ när det gäller att komma till rätta med hovrätternas problem. Därvid är enligt utredningen en naturlig utgångspunkt den ordning som hovrätterna nu tillämpar.

I de mål där det i dag krävs prövningstillstånd är handläggningen i hovrätten i allmänhet snabb och enkel när det gäller att avgöra om anledning finns att meddela prejudikatdispens eller extraordinär dispens. Mer tidskrävande överväganden krävs regelmässigt beträffande frågan om ändringsdispens skall beviljas. När hovrätten överväger denna fråga, har hovrätten att ta ställning till både bevisfrågor och rättsfrågor i målet. När det gäller bevisfrågorna har hovrätten att gå igenom den bevisning som har förebragts vid tingsrätten och studera hur tingsrätten har värderat den. Om bevisning som inte har förebragts vid tingsrätten åberopas i hovrätten, har hovrätten att ta ställning till om det finns skäl att tillåta denna bevisning och, i så fall, om den kan påverka utgången i målet. Om det vid denna genomgång av bevisfrågorna uppkommer någon tvekan om riktigheten av utgången i tingsrätten, är rekvisiten för ändringsdispens uppfyllda; det finns i så fall, som det uttrycks i lagen, anledning till ändring i det slut vartill tingsrätten kommit. Hovrätten skall då ge tillstånd till fullständig prövning av målet i hovrätten. Och motsvarande bedömningar gör hovrätten när det gäller rättsfrågorna. Om det vid den granskning som hovrätten gör vid dispensprövningen förefaller som om tingsrättens bedömning i en rättsfråga är tveksam, har hovrätten att bevilja dispens för att rättsfrågan skall kunna prövas av en fullsuttet hovrätt.

Om en av de två domarna som utför denna dispensprövning vill bevilja prövningstillstånd, gäller hans mening. Hovrätten beviljar då prövningstillstånd och det beslutet går inte att överklaga. Sedan prövningstillstånd har beviljats handläggs målet som vanligt, vilket ofta innebär att det sätts ut till huvudförhandling inför tre lagfarna

domare som avgör det genom motiverad dom. Om hovrätten inte beviljar prövningstillstånd, står tingsrättens avgörande fast. Hovrättens beslut att inte meddela prövningstillstånd motiveras inte närmare. Ett sådant beslut kan överklagas till Högsta domstolen.

Det som gör ett system med prövningstillstånd arbetsbesparande för hovrätterna är enligt utredningen att de mål där hovrätten inte beviljar prövningstillstånd kan avgöras på ett förenklat sätt: med två ledamöter i stället för tre, med möjligheter att avstå från skriftväxling, inga muntliga förhandlingar med eventuella problem med kallelser och delgivningar behövs och slutligen finns inget krav på att ett avgörande förses med en motivering.

Det nyss sagda gör att också jag tycker att det finns goda skäl att utvidga systemet med ändringsdispens till fler av hovrätternas mål. Det grundläggande motivet för ett system med prövningstillstånd med ändringsdispens är att ett sådant system medför att överrätternas resurser kan användas på ett mer effektivt sätt. I ett system med ändringsdispens tas ett mål upp till fullständig prövning i den andra domstolsinstansen bara om det vid en granskning visar sig finnas något som tyder på att det överklagade avgörandet kan behöva ändras. Härigenom uppnår man att de enklaste fallen - de fall där det framstår som helt klart att någon ändring inte är aktuell - kan hanteras snabbt, enkelt och billigt. En förutsättning för att systemet skall fungera effektivt är naturligtvis att tingsrätten utformat de egentliga domskälen i sin dom tillräckligt utförligt; risken finns annars att hovrätten hyser tvivel om att tingsrättens dom är riktig och därför beviljar prövningstillstånd.

Genom att domstolen inte behöver lägga ned onödig tid på de enkla fallen kan dess resurser koncentreras till de mer komplicerade målen, alltså de mål där en närmare granskning är sakligt motiverad. Detta måste generellt sett antas vara till fördel för avgörandenas kvalitet i de målen och - inte minst - påverka handläggningstiden i positiv riktning.

Ett system med ändringsdispens ger således ökade möjligheter för domstolen att ägna de mer kvalificerade målen den tid och den behandling som dessa mål kräver. Självfallet är detta till fördel för domstolarnas egen arbetssituation. Men minst lika viktigt är att parterna i de mål där någon ändring inte är aktuell kan få ett snabbare avgörande av målet utan onödiga kostnader och onödigt besvär; särskilt gäller detta naturligtvis den part som har den materiella rätten på sin sida. Och även parterna i de mål som tas upp till fullständig prövning kan få fördelar av ett dispenssystem genom att mer resurser kan frigöras för dessa mål.

Drastiskt uttryckt kan det sägas att ett system med prövningstillstånd

motverkar meningslös omprövning i en del mål och medverkar till att hovrätterna kan koncentrera sig på de andra mål där en rejäl prövning annars riskerar att försvåras på grund av arbetsbördan.

En - ibland bortglömd - aspekt av rättssäkerheten är det krav på snabbhet i förfarandet som bör ställas. Om en reform som innebär ett utvidgat förfarande med prövningstillstånd införs, kommer ett större antal mål att bli slutligt avgjorda på ett snabbare sätt. Detta är enligt min mening inte oväsentligt i sammanhanget. En sådan reform kan även på andra sätt bidra till att rättssäkerheten stärks. Hovrätternas resurser kan därigenom i större utsträckning koncentreras på att ta itu med de mål som av olika skäl verkligen förtjänar en kvalificerad, fullständig överprövning. Genom den sällning ett utvidgat dispens-system innebär kan också de mål som prövas fullständigt av hovrätterna komma att bli snabbare avgjorda.

En god sak med prövningstillstånd kan också vara att parterna verkligen ser till att tingsrättsprövningen blir så fullständig som möjligt och inte väntar med att föra in material senare i processen.

Till detta kommer att tingsrätten av naturliga skäl alltid har ett förhållandevis färskt processmaterial att bedöma. Utredningen i sak är typiskt sett som bäst vid tingsrättens handläggning. Vid överinstansernas prövning har processmaterialet nöts av tidens tand. Vittnens minnesbilder har i varierande grad förbleknat, liksom parternas hågkomster. Det finns alltså på intet sätt någon garanti för att en ytterligare fullständig prövning, utöver tingsrättens, leder till ett avgörande av högre kvalitet. Detta gäller framför allt om hovrätternas arbetssituation är så ansträngd att man där har svårt att koncentrera sina resurser till en verkligt meningsfull fullständig prövning av tingsrättsavgöranden, i de fall en fullständig sådan verkligen är befogad. Att utgången blir en annan i hovrätten än i tingsrätten kan bero på att processmaterialet blivit sämre i stället för bättre.

De nackdelar som är förknippade med systemet har främst att göra med risken för att dispens avslås utan saklig grund, dvs. trots att det har funnits skäl att ändra den överklagade domen. Man kan naturligtvis inte totalt utesluta att dispens avslås i något fall där det, om målet hade tagits upp till fullständig prövning, skulle ha visat sig att det funnits skäl att ändra det överklagade avgörandet. Dessa farhågor bör varken underskattas eller överdrivas. De manar dock till försiktighet och innebär att det inte kan komma ifråga att införa prövningstillstånd för alla måltyper i hovrätten.

Det finns också andra aspekter som bör vägas in vid bedömningen av frågan om prövningstillstånd skall införas på nya områden. Ett system med prövningstillstånd för ett helt rättsområde kan tänkas försvåra möjligheterna till prejudikatavgöranden inom det aktuella

målområdet. Systemet innebär nämligen att det i första hand är hovrätterna som prövar om ett mål har prejudikatvärde. Det ligger i sakens natur att Högsta domstolen har bättre förutsättningar än hovrätterna att bedöma ett måls prejudikatvärde. Man kan alltså inte blunda för att det kan finnas risk för att hovrätterna vid sina dispensprövningar inte uppmärksammar att ett mål kan ha ett allmänt intresse för rättstillämpningen. Bland de remissinstanser som har yttrat sig över Domstolsutredningens förslag i dessa delar redovisas ingen större oro för dessa risker. Enligt min uppfattning skall inte heller dessa överdrivas. Hovrätterna torde ha så pass god överblick över de rättsområden som kan bli aktuella för ett system med prövningstillstånd, att man beviljar prejudikatdispens i de allra flesta fall då det är befogat. I övrigt torde ändringsdispens komma att beviljas i sådan utsträckning att rättsbildningen även därigenom tillgodoses på ett acceptabelt sätt.

Innan jag går närmare in på frågan om en eventuell utvidgning av systemet med prövningstillstånd vill jag något beröra frågan om vinsterna från effektivitetssynpunkt blir tillräckligt stora för att det skall vara meningsfullt att överväga det närmare. Det är uppenbart att dispensprövningen ger de största vinsterna i de mål som, om de företogs till fullständig handläggning, skulle avgöras efter muntlig förhandling. I tvistemål och brottmål vid hovrätterna är muntlig förhandling huvudregel. Endast ett mindre antal mål avgörs efter enbart skriftlig handläggning. En faktor som har betydelse i detta sammanhang är givetvis i vilken utsträckning som hovrätterna kan förväntas medge prövningstillstånd. Om krav på prövningstillstånd skall införas i fler fall än i dag, måste de effektivitetsvinster som kan uppnås med ett sådant system relateras till de merkostnader som uppstår på grund av att mål i vilka prövningstillstånd meddelas skall handläggas två gånger. Av förklarliga skäl är dessa mål mer resurskrävande än sådana mål där prövningstillstånd inte meddelas. Vilka effektivitetsvinster man kan förvänta sig är nära förknippat med frågan om vilka kategorier av mål som skall omfattas av ett krav på prövningstillstånd. Jag återkommer till dessa frågor i det följande. Som kommer att framgå uppstår vinster som inte kan negligeras.

Oavsett hur man drar gränserna för vilka mål som skall omfattas av en eventuell reform med prövningstillstånd i hovrätt är utgångspunkten för min del att en sådan reform huvudsakligen måste inriktas på typiskt sett enklare mål.

En fråga som bör beröras i sammanhanget är *notariebehörigheten* och att enkla mål vid tingsrätterna i stor utsträckning handläggs av tingsnotarier, alltså av nyexaminerade jurister som under två år tjänstgör vid domstol närmast som en introduktion till praktiskt

juridiskt arbete. Frågan om hur ett system med prövningstillstånd går att förena med de regler som ger möjlighet att delegera vissa domargöromål till tingsnotarier har diskuterats tidigare. I idéskissen (Ds 1989:2) påpekades att det, om rätten till överprövning begränsades, var särskilt viktigt att rättegången i första instans var av så hög kvalitet som möjligt. Därför ansågs det finnas anledning att se över behörigheten för tingsnotarier att handlägga vissa mål.

Riksdagen beslöt under våren 1990 att notariatjänstgöringen skulle kortas ned från två och ett halvt år till två år. I propositionen (prop. 1989/90:100 bil. 4) gjordes en del uttalanden om tjänstgöringens innehåll. Bl.a. uttalades att tyngdpunkten i notariatjänstgöringen borde ligga på arbete på en domarrotel och att på eget ansvar utföra domargöromål. Vidare underströks att domstolen, för att förordna en notarie att självständigt utföra domargöromål, alltid måste bedöma såväl den enskilde notariens lämplighet för uppgiften som svårighetsgraden på de mål och ärenden som notarien skall handlägga. I många fall måste detta enligt vad som sades i propositionen tillämpas så att den ordinarie rotelinnehavaren eller den annars ansvarige domaren bedömer lämpligheten av varje enskilt mål eller ärende för sig. För att allmänhetens förtroende för rättskipningen skall kunna upprätthållas är det av största vikt att de notarier som anförtros domargöromål är tillräckligt erfarna och mogna för den ålagda uppgiften. Riksdagen lämnade dessa uttalanden utan erinran.

Domstolsutredningen redovisar en del statistik vad gäller brottmål respektive tvistemål som har handlagts av notarier. Av denna redogörelse framgår att notarier - alltid tillsammans med nämndemän - handlägger omkring 10 000 bötesbrottmål om året. Dessa mål överklagas inte i större utsträckning än andra mål. Statistiken visar dessutom att de notariemål som överklagas ändras av hovrätterna i mindre utsträckning än andra brottmål. Domstolsutredningen drar den slutsatsen att domsluten i de brottmål som handläggs av notarier är lika riktiga som de som handläggs av andra domare. Man skulle därför inte kunna åberopa avgörandenas kvalitet som skäl för att ta bort notariernas behörighet om man vill införa prövningstillstånd i vissa brottmål. Bland remissinstanserna reses ingen kritik mot denna slutsats. Jag har ingen avvikande uppfattning.

Domstolsutredningen tar emellertid upp en annan aspekt, som också berörs av flera remissinstanser, nämligen frågan om allmänhetens förtroende för den dömande verksamheten. Inte som den speglar sig i domar och beslut, utan som den framstår i förhandlingssalen. Notarier är av naturliga skäl i allmänhet helt unga och de saknar vana att leda förhandlingar. Det är givet att de någon gång kan göra ett osäkert intryck på parter och andra som uppträder inför rätta. Även

om avgörandena till slut blir riktiga, kan en valhant handläggning göra att de inblandade får en känsla av att allt inte har gått riktigt till.

Enligt min mening är detta en viktig aspekt. Domstolsutredningen framhåller dock att det för närvarande inte synes finnas någon kritik mot notariernas sätt att handlägga bötesbrottmål. Utredningens slutsats blir att notariebehörigheten inte bör utgöra hinder för att införa krav på prövningstillstånd i dessa mål. Ett viktigt skäl för denna ståndpunkt - som också jag ansluter mig till - är att det skulle negativt påverka hela domarutbildningen, om notarierna inte fick handlägga bötesbrottmål. De skulle inte få någon erfarenhet av att leda förhandlingar och deras träning i att självständigt fatta beslut skulle bli avsevärt försämrade. Det innebär i sin tur att de notaries som sedan väljer att fortsätta på domarbanan och något år senare kommer ut på tingsrätterna för att handlägga även svårare brottmål kommer att vara sämre rustade än nu för sina viktiga arbetsuppgifter. Enligt min mening skulle innebörden bli att man bara sköt fram eventuella problem till en senare tidpunkt, en tidpunkt då handläggningen dessutom avser mer kvalificerade mål. Jag anser det inte vara rimligt att försämrade domarutbildningen i sådan grad genom att inskränka notariernas behörighet att handlägga bötesbrottmål. Om regler om prövningstillstånd införs för vissa brottmål, bör notarierna enligt min mening ändå kunna behålla sin behörighet att döma i bötesbrottmål.

I tvistemål förhåller det sig något annorlunda. Reglerna om notaries behörighet att handlägga tvistemål om penningfordringar kan sammanfattas på följande sätt. Om tvisten handläggs som ett småmål och alltså rör låga värden - upp till ett halvt basbelopp - kan en notarie inte utan särskild prövning av lagmannen enligt 20 § tingsrättsinstruktionen (TI, 1979:572, omtryckt 1990:463) förordnas att handlägga målet. Men om tvisteföremålets värde är över ett halvt basbelopp, finns inga begränsningar utöver den allmänna regeln att en notarie inte får utföra uppgifter som är av vidlyftig eller svår beskaffenhet eller som av annan orsak kräver särskild erfarenhet (19 § TI). Det finns ingen statistik över hur många tvistemål som notaries handlägger per år eller om hur deras avgöranden står sig i högre rätt. Uppenbarligen är det dock fråga om ganska få avgöranden i jämförelse med brottmålsavgörandena. Påpekas kan också att reglerna i rättegångsbalken är så konstruerade att det i princip krävs samtycke av båda parter för att ett tvistemål slutligt skall få avgöras av en ensamdomare. Mot den nu angivna bakgrunden är det svårt att se varför tingsnotaries inte skall få handlägga tvistemål utan hinder av att det finns regler om prövningstillstånd i ledet tingsrätt - hovrätt. Domstolsutredningen går ett steg vidare och föreslår att notaries skall ges behörighet att, utan särskilt förordnande enligt 20 § TI, även hand-

lägga tvistemål som handläggs som småmål. Jag är för dagen inte beredd att ta ställning till en sådan ändring i tingsrättsinstruktionen.

Jag är emellertid beredd att dra den slutsatsen att frågan om notariebehörighetens närmare innehåll inte bör påverka frågan om reglerna om prövningstillstånd i hovrätt skall utvidgas eller inte.

Avslutningsvis vill jag här framhålla följande. En ordning med prövningstillstånd innebär ett undantag från huvudregeln att den som överklagar tingsrättens dom har en oinskränkt rätt att få en fullständig omprövning av målet i hovrätten. Den nuvarande ordningen i de s.k. småmålen innebär enligt bestämmelsen i 49 kap. 13 § RB, som jag tidigare har redovisat, att prövningstillstånd kan beviljas i form av prejudikatdispens, ändringsdispens eller extraordinär dispens. Den i praktiken viktigaste dispensgrunden enligt denna bestämmelse är ändringsdispensen. Ett system med ändringsdispens är något annat än den dispensprövning som förekommer i Högsta domstolen. Där är det i princip bara mål med prejudikatintresse som skall tas upp till prövning. Ett system med ändringsdispens innebär inte att det blir förbjudet att klaga till högre rätt. Den part som vill överklaga kan göra det vare sig det finns regler om prövningstillstånd eller inte. Vad som skiljer ett system med prövningstillstånd från ett system med obegränsad rätt till prövning i högre rätt är inte rätten att överklaga utan överrättens handläggning av de mål som överklagas. Det kan alltså konstateras att det inte är fråga om att själva fullföljdssystemet principiellt förändras utan bara att man skapar utrymme för ett mera flexibelt sätt att handlägga de fullföljda målen.

När jag förordar en utvidgning av systemet med prövningstillstånd i hovrätt vill jag framhålla att en sådan reform måste vara förbunden med garantier för att rättssäkerheten inte försämras och att stora krav måste ställas på utformningen av ett system med prövningstillstånd. Ett sätt att gå fram är att förstärka hovrättens sammansättning vid dispensprövningen. Jag vill redan här nämna att jag - som jag senare (avsnitt 2.6.4) skall redovisa närmare - anser att frågor om prövningstillstånd skall avgöras av tre i stället för två ledamöter. En sådan ordning är ägnad att bidra till att rättssäkerheten upprätthålls. Jag vill också framhålla att jag är angelägen om att en reform på detta område utvärderas relativt omgående och att det bör kunna bli en viktig uppgift för den utredning som jag nyss nämnde (avsnitt 2.5.3).

Lagrådet har beträffande förslaget att utvidga systemet med prövningstillstånd i hovrätt anfört följande: Remissen innehåller i denna del förslag till reformer som innebär betydande förändringar i gällande rättsordning i och med att möjligheterna att få en fullständig omprövning i hovrätt av vissa avgöranden av tingsrätt minskas. Vad

gäller dispositiva tvistemål utgör förslaget närmast en vidareutveckling av ett system som redan tillämpats under en förhållandevis lång tid och utan att några mer påtagliga nackdelar därav har framkommit. Förslaget att införa krav på prövningstillstånd för att hovrätt skall ta upp vissa avgöranden i brottmål till ny behandling är däremot en nyhet som aktualiserar åtskilliga svårbedömda och känsliga frågor av både principiell och praktisk natur. Inte minst remissbehandlingen av domstolsutredningens förslag i denna del ger här en god överblick över såväl de invändningar av skilda slag som kan riktas mot den tänkta ordningens som behovet av en reform för att bättre än i dag tillvarata hovrätternas starkt ansträngda resurser.

2.6.2 Prövningstillstånd i tvistemål

Mitt förslag: Den nu gällande värdegränsen för vilka tvistemål som kräver prövningstillstånd i hovrätt höjs från ett halvt basbelopp till ett basbelopp.

Utredningens förslag: Utredningens förslag överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: Det stora flertalet av remissinstanserna tillstyrker i huvudsak utredningens förslag eller lämnar det utan erinran. Några få remissinstanser avstyrker utredningens förslag i denna del.

Skälen för mitt förslag: För de dispositiva tvistemålens del gäller redan i dag regler om prövningstillstånd för s.k. småmål. Av de omkring 3 200 tvistemål som år 1989 kom in till hovrätterna var 506 småmål. Under nämnda år överklagades 6,8 procent av tingsrätternas avgöranden i ordinära tvistemål till hovrätterna medan 4,8 procent av avgörandena i småmål överklagades. Under samma år ändrade hovrätterna drygt 30 procent av de överklagade avgörandena i ordinära tvistemål och omkring 10 procent av avgörandena i småmål. Den officiella statistiken innehåller inga uppgifter om hur många av småmålen som avgörs av hovrätterna genom beslut att inte meddela prövningstillstånd. Av en undersökning som Domstolsverket har gjort framgår emellertid att ungefär 80 procent av de överklagade småmålen avgjordes av hovrätterna genom sådana beslut år 1985 (Dv rapport 1987:8). Det finns inte anledning att tro att det skett några större förändringar i detta hänseende under de år som har gått sedan år 1985. Även om man givetvis får vara mycket försiktig att dra längre gående slutsatser av dessa siffror kan konstateras att en utvidgning av reglerna om prövningstillstånd med all säkerhet kommer att innebära att arbetet vid hovrätterna kan effektiviseras. En sådan reform skulle alltså kunna bidra till att hovrätternas arbets-

situation förbättras.

Prop. 1992/93:216

Domstolsutredningen föreslår att det nuvarande systemet med prövningstillstånd för att få tvistemål fullständigt överprövade av hovrätten, utvidgas från att gälla mål där värdet - dvs. värdet av vad parterna tvistade om i tingsrätten - inte uppenbart överstiger ett halvt basbelopp till ett basbelopp. Förslaget har i denna del allmänt vunnit remissinstansernas gillande. Några remissinstanser är dock kritiska. De påpekar att redan ett halvt basbelopp för många personer är en betydande summa pengar och att 34 400 kr (som är basbeloppet för år 1993) är mer än vad de flesta människor har omedelbart tillgängligt.

Till detta vill jag först framhålla följande. Alla tvistemål - oavsett tvisteföremålets värde - kommer att prövas fullständigt vid tingsrätten. Där skall tyngdpunkten i rättskipningen ligga och där ligger den också. Flera faktorer bidrar till att tingsrätternas avgöranden har en hög kvalitet. Den utformning förberedelsen har bidrar - tillsammans med de taleändringsregler m.m. som finns - till att parterna har ett starkt incitament till att ett tvistemål blir fullständigt behandlat redan i första instans. Under förberedelsen åligger det dessutom domaren att genom materiell processledning aktivt verka för att otydligheter och ofullständigheter avhjälps. Allt detta syftar till att tingsrätten inför sitt avgörande skall ha ett komplett processmaterial och en klar och avgränsad processram. Förutsättningarna för att tingsrättens avgörande skall kunna hålla en mycket hög kvalitet måste sägas vara utomordentligt goda.

Enligt min mening kan hovrättens funktion att korrigera felaktiga tingsrättsavgöranden underlättas och förstärkas om hovrätterna får en utvidgad möjlighet att sälla bort de mål som enligt *hovrättens mening* är korrekt avgjorda redan av tingsrätten. Jag vill återigen betona att ett system med prövningstillstånd inte innebär att själva fullföljds-systemet förändras utan endast att det skapas utrymme för att handlägga de fullföljda målen i hovrätt på olika sätt, vilket medför att rättssäkerheten totalt sett stärks. Alla överklagade mål kommer - liksom i dag - även i ett system med utvidgat prövningstillstånd att prövas. Denna prövning behöver emellertid inte alltid vara fullständig. Så snart en ändring i tingsrättens domslut kan tänkas, skall dock hovrätten göra en fullständig omprövning.

Att använda sig av en fast beloppsgräns för att skilja de tvistemål som bör kräva prövningstillstånd från andra mål har visat sig fungera utan problem vid den hittillsvarande tillämpningen av reglerna om prövningstillstånd i hovrätten. Om en utvidgning av systemet skall göras förefaller det mig lämpligt att även fortsättningsvis använda sig av en fast beloppsgräns. På vilken nivå denna beloppsgräns skall ligga

är givetvis en avvägningsfråga. För att effektivitetsvinster skall uppnås måste gränsen ligga inte endast obetydligt högre än i dag. Utredningen föreslår en beloppsgräns på ett basbelopp. Enligt min mening kan det ifrågasättas om inte gränsen borde ligga på en högre nivå. Jag anser dock att det, om en utvidgning nu skall göras, finns anledning att här begränsa sig till en mer försiktig utvidgning. Efter någon tid när erfarenheter vunnits av ett utvidgat system, och reformen har utvärderats, kan man ta ställning till om det finns anledning att justera värdegränsen, uppåt eller nedåt. Jag ansluter mig därför till utredningens förslag att värdegränsen bör bestämmas till ett basbelopp.

Några remissinstanser föreslår att man bör knyta regeln om prövningstillstånd till det värde som har *fullföljts till hovrätten* i stället för till tvisteföremålets värde vid tingsrätten. Med en sådan regel skulle det krävas prövningstillstånd om värdet av vad som fullföljs uppenbart inte överstiger ett basbelopp. Det skulle innebära att om kåranden vid tingsrätten exempelvis har yrkat att utfå 100 000 kr av svaranden och tingsrätten bifaller käromålet på så vis att svaranden förpliktas att betala 80 000 kr, så skulle det krävas prövningstillstånd om kåranden överklagar och vidhåller sitt yrkande om 100 000 kr eftersom det fullföljda värdet i sådant fall endast är 20 000 kr. Jag kan hålla med om att en sådan regel kan ha goda skäl för sig. Jag är också förvissad om att den lagtekniska frågan går att lösa. Jag är emellertid inte beredd att på det befintliga beredningsunderlaget föreslå en sådan reglering. Det är en fråga som bör kunna övervägas i samband med den utredning jag tidigare aviserade (avsnitt 2.5.3).

Från något håll uttrycks också oro över att prejudikatbildningen kan bli lidande av ett utvidgat system med prövningstillstånd. Som jag tidigare har sagt kan man inte bortse från detta men jag anser att denna oro inte skall överdrivas. Särskilt när det gäller tvistemålen kan jag lägga till att ett utvidgat system med prövningstillstånd där man använder en beloppsgräns inte innebär att hela grupper av mål inom ett visst rättsområde alltid kommer att omfattas av kravet på prövningstillstånd. Enligt min uppfattning finns det alltså inte av detta skäl anledning att avstå från ett utvidgat system med prövningstillstånd för tvistemålens del.

En fråga som har uppkommit under remissbehandlingen av utredningens betänkande är huruvida man, om man höjer beloppsgränsen för krav på prövningstillstånd, också skall ta ytterligare ett steg och samtidigt i samma mån höja även värdegränsen för mål som skall handläggas som s.k. småmål.

Jag tycker i och för sig att flera skäl talar för att ta det steget. Om man inte gör det kommer det att tillskapas en ny variant av tvistemål.

Dessa tvistemål skulle utgöras av sådana där tvisteföremålets värde ligger i intervallet ett halvt till ett basbelopp. Dessa mål skulle kännetecknas av att de vid tingsrätten skulle handläggas som s.k. ordinära tvistemål, men ändå kräva prövningstillstånd. Det kan ses som ett sätt att onödigtvis komplicera det civilprocessuella systemet. Uppdelning i s.k. ordinära tvistemål och s.k. småmål har nu hunnit bli etablerad och gränsdragningen mellan de två handläggningsformerna har kommit att vinna fasthet i den praktiska tillämpningen. Om man nu också höjde värdegränsen för småmålen skulle det bidra till enhetlighet och överskådlighet i systematiskt hänseende. Enligt min uppfattning bidrar också en reform i denna riktning till att effektivisera förfarandet vid tingsrätterna. Tingsrätterna kan härigenom avgöra flera tvistemål med ensamdomare, eftersom sådan sammansättning är obligatorisk i dessa mål. Även om reformen med prövningstillstånd i första hand siktar på att avlasta hovrätterna från visst arbete och effektivisera förfarandet där, ligger det väl i linje med mina strävanden på domstolsområdet över huvud taget att uppnå effektivitetsvinster även för tingsrätterna, som också är kraftigt arbetstygda. Jag kan också i detta sammanhang tillägga att den fakultativa och dispositiva regel som finns i rättegångsbalken om ensamdomarsammansättning vid tingsrätten även i ordinära tvistemål utnyttjas i en inte obetydlig omfattning. Detta sammantaget med tingsrätternas möjligheter att avgöra tvistemål vid s.k. förenklad huvudförhandling gör att ett stort antal tvistemål, oavsett tvisteföremålets värde redan i dag avgörs av ensamdomare. Någon bärande kritik har mig veterligen inte framförts mot denna ordning. En utökad möjlighet för tingsrätterna att avgöra tvistemål med ensamdomare innebär givetvis att förfarandet vid tingsrätten kan bli snabbare, vilket - som jag tidigare har framhållit - i sig är ägnat att stärka rätts-säkerheten.

Trots att det onekligen skulle vara förbundet med ett flertal fördelar är jag emellertid inte beredd att nu föreslå en höjning av värdegränsen för småmål. En sådan höjning aktualiserar nämligen ett antal andra frågor, exempelvis reglerna om rättegångskostnader, som kräver ytterligare beredning. Även reglerna om notariebehörigheten hör hit, som jag har utvecklat tidigare. Det finns anledning för mig att återkomma till detta i ett annat sammanhang. I det sammanhanget bör också frågan om sammansättningen i tingsrätt i tvistemål i allmänhet kunna tas upp.

Mitt förslag: Prövningstillstånd skall krävas i brottmål i ledet tingsrätt-hovrätt i de fall tingsrätten inte dömt den tilltalade till annan påföljd än böter eller helt frikänt den tilltalade från ansvar. För Riksåklagaren, Justitiekanslern och Justitieombudsman skall inte kravet på prövningstillstånd gälla.

Utredningens förslag: Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med mitt förslag. Utredningens förslag rörande frikännande domar är dock annorlunda utformad. Det föreslås att prövningstillstånd skall krävas då den tilltalade har frikänts från ansvar för ett brott för vilket det inte stadgats svårare straff än fängelse i sex månader.

Remissinstanserna: Ett stort antal remissinstanser motsätter sig utredningens förslag om att införa prövningstillstånd i brottmål. Vissa instanser förespråkar en ordning med prövningstillstånd i ledet tingsrätt-hovrätt som är mer begränsad än vad utredningen föreslår. Ett inte obetydligt antal remissinstanser, däribland de flesta hovrätterna, tillstyrker dock utredningens förslag eller lämnar det utan erinran. Några få instanser föreslår att man går längre och inför ett krav på prövningstillstånd även i de fall tingsrätten har dömt till villkorlig dom.

Skälen för mitt förslag: Enligt gällande ordning kan ett tingsrättsavgörande i ett brottmål överklagas till hovrätt och där prövas fullständigt utan några begränsningar. Utredningen föreslår att det i stället för en fullständig prövning i vissa mål endast skall ske en prövning i begränsad omfattning och att dessa mål tas upp till fullständig prövning endast om hovrätten först har meddelat prövningstillstånd. Sådant tillstånd skall hovrätten enligt utredningens förslag meddela när det finns anledning att ändra tingsrättens domslut (ändringsdispens) eller om målet har prejudikatintresse (prejudikatdispens). Dessutom skall möjlighet finnas till extraordinär dispens.

De remissinstanser som motsätter sig utredningens förslag anför som skäl huvudsakligen att rättssäkerheten kräver en fullständig prövning i åtminstone två instanser. Detta skulle gälla särskilt i brottmål där det är samhället som initierar en rättegång mot den enskilde. Enligt en lång rättstradition har det i Sverige varit möjligt för den enskilde att oavsett ett brottmåls art och allvar få det prövat fullt ut i åtminstone två instanser. Många remissinstanser anser att det krävs starka skäl för att bryta denna tradition.

Det kan med fog hävdas - vilket också vissa remissinstanser gör - att den som är föremål för brottsmisstankar har särskild anledning att

ställa anspråk på att prövningen sker under betryggande och kvalificerade former. Från något håll sägs att det närmast är att betrakta som en oförytterlig rättighet för den som i en instans har dömts för ett brott att få saken överprövad av ytterligare en instans. Man påpekar bl.a. att det även i vissa bötesmål kan förhålla sig så att den enskildes ära ochandel står på spel. Det nu sagda skulle alltså hindra att man införde ett system med prövningstillstånd överhuvudtaget i ledet tingsrätt-hovrätt.

Jag håller med om att det är viktigt att även den som har dömts enbart till böter har en möjlighet att få domen prövad i högre instans. Denna rättighet kan jag inte tänka mig att rucka på. För övrigt följer det av våra internationella åtaganden att en sådan möjlighet måste finnas i vår rättsordning. Det är också viktigt att denna prövning sker under betryggande och kvalificerade former och att rättssäkerhetskraven upprätthålls. Utredningens förslag om ett system med prövningstillstånd i vissa brottmål innebär emellertid inte att några avsteg görs från de nämnda kraven. Rätten för den enskilde att överklaga en tingsrättsdom och att få den överprövad behålls i princip ograverad i Domstolsutredningens förslag. Däremot innebär förslaget att *former*na för prövningen i hovrätten förändras. Jag har i det föregående uttalat att jag principiellt ställer mig positiv till utredningens förslag om prövningstillstånd under den förutsättningen att systemet utformas på ett sätt som tillgodoser de ovan nämnda kraven.

Ett system med prövningstillstånd enligt utredningens förslag innebär för det första att hovrätten skall göra en bedömning av om det kan tänkas finnas anledning att ändra tingsrättens dom. Är detta fallet skall målet prövas fullständigt. I motsatt fall avgör hovrätten målet genom ett beslut som går ut på att någon fullständig prövning i hovrätten inte tillåts. Underlaget för denna prövning är tingsrättens dom och det processmaterial i övrigt som har presenterats vid tingsrätten samt vad klaganden har anfört i sitt överklagande. Detta underlag granskas av hovrätten i syfte att utröna om det finns något som tyder på att tingsrätten har bedömt bevis- eller rättsfrågorna felaktigt. För den enskilde innebär det att han - om han har dömts av tingsrätten - redan i sitt överklagande bör ha pekat på de omständigheter som kan få hovrätten att känna tvivel på riktigheten av tingsrättens avgörande. Hovrättens prövning är dock inte begränsad till vad den enskilde har anfört. Så snart det finns något som ger anledning att ändra tingsrättens dom skall prövningstillstånd ges och en fullständig prövning komma till stånd. Ett skäl att bevilja prövningstillstånd kan vara att de egentliga domskälen i tingsrättens dom är så kortfattade eller otydliga att de inte tillräckligt belyser hur tingsrätten har kommit fram till domslutet. Ändringsdispensen innebär att det är tillräckligt att

hovrätten hyser tvivel om tingsrättsavgörandets riktighet. Det krävs inte att hovrätten är övertygad om att avgörandet är felaktigt. Enligt min mening är denna ordning en mycket viktig beståndsdel som är ägnad att bevara rättssäkerheten i ett system med prövningstillstånd.

För det andra innebär utredningens förslag att hovrätten också skall kunna bevilja prövningstillstånd då ett mål har prejudikatintresse, dvs. är av vikt för ledningen av rättstillämpningen. Denna dispensgrund är ofta inte lika intressant för den enskilde som möjligheten till ändringsdispens. Den är emellertid betydelsefull för rättssystemet som sådant eftersom det är viktigt att sörja för rättsbildningen.

För det tredje, slutligen, skall hovrätten kunna bevilja prövningstillstånd i form av extraordinär dispens. Denna dispensgrund avser de fall då det vid tingsrättens handläggning har förekommit vissa grövre felaktigheter. Denna dispensgrund är inte betydelselös för den enskilde. Den utgör en särskild garanti för att grövre felaktigheter i förfarandet kan korrigeras.

Ett system med prövningstillstånd som innehåller de beskrivna dispensgrunderna är inte någon ovanlig företeelse i ett internationellt perspektiv. Den tidigare gjorda genomgången av förhållandena i vissa andra länder visar att det är relativt vanligt med krav på prövningstillstånd för överklaganden till andra instans. Det synes svårt att hävda att dessa andra länder erbjuder en otillräcklig rättssäkerhet. Ett system med prövningstillstånd utformat som ett skriftligt förfarande är också förenligt med Europakonventionen och våra internationella åtaganden i övrigt.

En avgörande fråga är då vilka målkategorier som skall omfattas av en regel om prövningstillstånd.

Den enda avgränsning som är praktisk möjlig är att på något sätt knyta regler om prövningstillstånd till vilken påföljd som är aktuell i målet. De påföljder som förekommer i svensk strafflagstiftning är straffen böter och fängelse samt de övriga påföljderna villkorlig dom, skyddstillsyn och överlämnande till särskild vård. Principen i lagstiftningen är den att de enskilda straffbuden anger en straffskala i böter eller fängelse eller bådadera och att straffet enligt särskilda bestämmelser kan bytas ut mot en av de andra påföljderna. Fängelse är alltid att anse som svårare straff än böter. Det innebär att det för de lindrigaste brotten bara föreskrivs böter i straffskalan. Även på bötesnivån finns en indelning. Huvudregeln är att böter ådöms i ett visst antal dagsböter där storleken av varje dagsbot bestäms av den dömdes ekonomiska förhållanden. Från och med den 1 januari 1992 gäller att dagsböter skall bestämmas till ett antal av minst 30 och högst 150 (200 som gemensamt straff för flera brott) samt att varje dagsbot skall bestämmas till lägst 30 och högst 1 000 kr. Det innebär att det maxi-

mala dagsbottsstraffet är 150 000 kr för ett brott och 200 000 kr för flera brott. Vid sidan härav finns för de allra lindrigaste brotten, ibland kallade ordningsföreseelser, ett enklare system med penningböter. De brott som straffas med penningböter är till alldeles övervägande delen trafikföreseelser. Systemet går ut på att bötesbeloppet fastställs enbart på grund av brottets beskaffenhet utan hänsyn till den dömdes ekonomi. Förutom dagsböter och penningböter förekommer i två fall s.k. normerade böter. Det ena är olaga trålfiske enligt 35 c § lagen (1950:596) om rätt till fiske där böterna högst kan bestämmas till etthundra gånger antalet hästkrafter (DIN) på det fiskefartyg som använts för bogsering av trålen. Det andra fallet är brott mot vissa bestämmelser i lagen (1919:426) om flottning i allmän flottled. Enligt lagens 77 § bestäms straffet till ett belopp från och med fem till och med femtio öre för varje stycke flottgods, dock lägst tio kr.

I tidigare sammanhang (SOU 1987:46) har föreslagits att en reform bör ta sikte på mål där någon annan påföljd än böter inte är aktuell. Domstolsutredningen ansluter sig till den uppfattningen. Det är också min uppfattning. Att införa regler om prövningstillstånd för den som dömts till ett fängelsestraff skulle innebära ett för stort ingrepp i rätten till prövning i andra instans.

Några remissinstanser föreslår att ett system med prövningstillstånd också skall omfatta de fall där någon av tingsrätten har ådömts villkorlig dom. Jag är inte beredd att nu föreslå något sådant. Om ett system med prövningstillstånd i brottmål skall införas bör det enligt min mening i första hand användas för bötesmål. Men även med en sådan begränsning kan ytterligare avgränsningar göras.

Domstolsutredningen föreslår att kravet på prövningstillstånd skall omfatta alla mål där tingsrätten har dömt till böter. Med en sådan avgränsning spelar det i praktiken ingen roll hur straffskalan för brottet är utformad. Flera remissinstanser förordar dock en snävare avgränsning. Ett sådant förslag är att man knyter an till just straffskalan och kräver prövningstillstånd i de fall där enbart böter - och inte fängelse - ingår i straffskalan. Ett annat förslag är att man skulle begränsa förfarandet med prövningstillstånd på det viset att förfarandet skall omfatta endast de fall där tingsrätten har dömt ut ett visst lägre bötesstraff, exempelvis endast i de fall tingsrätten har dömt ut mindre än 50 dagsböter. Ett tredje sätt vore att knyta an till den faktiska bötessumma som tingsrätten har dömt ut. Ytterligare ett sätt att göra gränsdragningen är att i stället knyta an till den *ändring* som begärs i hovrätten. Några remissinstanser för fram detta senare sätt att avgränsa vilka mål som skall kräva prövningstillstånd, men påtalar samtidigt att en sådan avgränsning skulle medföra att fullföljdshänvisningarna skulle bli komplicerade. Det problemet skulle i och för

sig kunna lösas lagtekniskt. Jag är emellertid inte beredd att på det befintliga beredningsunderlaget överväga förslag i den riktningen. Det kan finnas anledning att arbeta vidare med denna fråga inom ramen för den utredning jag avser att ta initiativ till (avsnitt 2.5.3).

Närmast till hands ligger i stället att knyta frågan om prövningstillstånd till den påföljd som faktiskt har ådömts i målet. Systemet kan då utformas så att prövningstillstånd skall krävas i mål där tingsrätten i påföljdsdelen endast har dömt till böter. Ett sådant system skulle för det första omfatta alla mål som bara rör de ordningsföreseelser som straffas med penningböter. Dessutom skulle man i systemet få med mål som i tingsrätten rör brott som straffas med dagsböter som högsta straff. Hit hör bl.a. brottsbalksbrotten vållande till annans död (ringa brott), hemfridsbrott, olaga intrång, förtal, förolämpning, tillgrepp av fortskaffningsmedel (ringa brott), fyndföreseelse, åverkan, tagande av olovlig väg, olaga spridande av efterbildning, missbruk av larmanordning, hindrande av förrättning och föregivande av ställning som advokat. Dessutom tillkommer en del brott inom specialstraffrätten, exempelvis vårdslöshet i trafik, bristande uppbördsredovisning samt vissa brott mot jakt- och fiskelagstiftningen.

Det skulle med en sådan ordning också krävas prövningstillstånd i mål om brott där det ingår både böter och fängelse i straffskalan och där tingsrätten har bestämt straffet till böter. Exempel på brott med sådan straffskala är ofredande, olaga hot, sexuellt ofredande, förförelse av ungdom, snatteri, egenmäktigt förfarande, bedrägligt beteende, undandräkt och rattfylleri. Tingsrätten kan också bestämma straffet till böter i fall av försök, förberedelse och stämpling till brott där det endast ingår fängelse i straffskalan och då skulle det krävas prövningstillstånd vid överklagande till hovrätt. Slutligen kan tingsrätten i vissa fall där det endast ingår fängelse i straffskalan sätta ned straffet till böter. De fallen är exempelvis nödvärnsliknande situationer (24 kap. 5 § BrB) och om den tilltalade är under 21 år (29 kap. 7 § BrB). Även i sådana fall skulle det krävas prövningstillstånd vid överklagande till hovrätt.

Ett system med prövningstillstånd där avgränsningen görs på det nyss beskrivna sättet innebär i och för sig att det blir en i viss mån flytande gräns mellan mål som kan komma att överprövas utan krav på prövningstillstånd och mål där sådant tillstånd krävs. Systemet innebär också att en del mål om förhållandevis allvarliga brott där straffet på grund av särskilda omständigheter satts under straffminimum kommer att omfattas av kravet på prövningstillstånd. Detsamma gäller om tingsrätten dömer för ett lindrigare brott än det åklagaren har yrkat ansvar för. Det ligger emellertid i sakens natur att det relativt ofta kommer att finnas skäl att bevilja prövningstillstånd i

sådana mål. Den gränsdragning utredningen gör är dock enligt min mening förhållandevis klar och lättfattlig.

Prop. 1992/93:216

Systemet med prövningstillstånd måste omfatta ett stort antal mål för att det skall ge önskade effektivitetsvinster. En undersökning som Domstolsutredningen har genomfört visar att cirka 2 000 mål eller ungefär 26 procent av alla brottmål som hovrätterna handlägger årligen skulle komma att omfattas av ett system med prövningstillstånd som utformas enligt utredningens förslag. Enligt min mening innebär den modell utredningen föreslår en lämplig avvägning av de intressen som gör sig gällande.

Jag föreslår därför att prövningstillstånd skall krävas i ledet tingsrätt - hovrätt i alla de brottmål där tingsrätten inte har dömt till annan påföljd än böter. Jag återkommer strax till frågan om vad som bör gälla i de fall tingsrätten frikänt den tilltalade från ansvar.

En särskild fråga är om det skall finnas några undantag från kravet på prövningstillstånd i hovrätt vid bötesdomar. Från åklagarhåll har under remissbehandlingen med viss kraft framhållits att åklagaren inte skall behöva vara underkastad kravet på prövningstillstånd. Det hävdas att åklagaren har att iaktta objektivitetsprincipen och det regelmässigt görs mycket noggranna överväganden innan ett mål förs vidare till hovrätten. Risken för onödiga överklaganden skulle vara i det närmaste obefintlig. Dessutom hävdas att det inte är arbetsekonomiskt försvarbart att en sådan noggrann prövning först görs av en åklagare och sedan dessutom av hovrätten.

I sak anser jag att vad som sålunda framhålls väger tungt. Det finns emellertid enligt min mening en annan sida av saken. Om man ser det från den enskildes synpunkt kan det framstå som orättvist att han eller hon måste beviljas prövningstillstånd för att saken skall överprövas fullständigt, medan detta inte gäller för motparten. Denna aspekt skall enligt min uppfattning inte underskattas. Det är väsentligt att rättssystemet för den enskilde ter sig rättvist, särskilt i dessa fall, där den enskilde står mot en part som är, eller i vart fall kan upplevas som, starkare. I konventionssammanhang talas om "equality of arms", ett intresse som gör sig gällande också i detta sammanhang. Jag anser alltså att något generellt undantag för åklagaren inte skall gälla och jag föreslår därför ingen sådan regel.

På en punkt finns det dock enligt min mening anledning att modifiera det nyss gjorda ställningstagandet. Det gäller de ytterst sällsynta fall åklagarens talan förs av Riksåklagaren, Justitiekanslern eller Riksdagens ombudsmän. Dessa är inte underkastade dispenskrav vid överklagande till Högsta domstolen. I likhet med utredningen anser jag att det vore inkonsekvent om de då skulle skulle vara underkastade ett sådant krav vid överklagande till hovrätten. I betänkandet (SOU

1992:138) Några frågor angående Regeringsrätten föreslås dock att de skall vara underkastade kravet på prövningstillstånd för att få talan prövad i Regeringsrätten. Promemorian remissbehandlas för närvarande. Om detta förslag genomförs kan det tänkas finnas anledning att ompröva frågan också för de allmänna domstolarnas del. För närvarande saknas emellertid skäl att inte undanta dem från kravet på prövningstillstånd för att få talan fullständigt prövad av hovrätten. Ett undantag bör alltså göras för dessa fall, innebärande att Riksåklagaren, Justitiekanslern och Riksdagens ombudsmän har en ovillkorlig rätt att få en bötesdom fullständigt överprövad av hovrätten.

En annan fråga är om kravet på prövningstillstånd skall gälla även i de fall tingsrätten har ogillat åtalet. Om denna fråga inte regleras särskilt, skulle resultatet bli att det inte kommer att krävas prövningstillstånd i de fall tingsrätten helt har frikänt den tilltalade (oavsett brottets svårhet). Inte heller skulle det krävas prövningstillstånd om tingsrätten samtidigt dömt den tilltalade till fängelse för ett annat brott. Däremot skulle det krävas prövningstillstånd om tingsrätten samtidigt dömt den tilltalade för ett bötesbrott och detta således även om frikännandet avser ett åtal för ett mycket allvarligt brott.

Enligt utredningen skulle en sådan ordning ibland leda till mindre lämpliga resultat. Som exempel nämns det fallet att tingsrätten i ett mål om ansvar för mord och hastighetsöverträdelse frikänner den tilltalade för åtalet för mord och dömer till böter för fortkörning. Då skulle det krävas prövningstillstånd för att hovrätten skulle pröva ett överklagande från åklagaren beträffande mordet. En sådan konsekvens skulle enligt utredningen kunna undvikas om lagen utformas så att det inte krävs prövningstillstånd vid frikännande dom i mål av viss svårhet. Utredningen drar här gränsen så att prövningstillstånd skall krävas då någon av tingsrätten frikänts från ansvar för brott för vilket det inte är föreskrivet svårare straff än fängelse i sex månader. Utredningens förslag i denna del röner ingen större uppmärksamhet från remissinstanserna.

Den av utredningen föreslagna regeln har i och för sig sina fördelar. I praktiken torde det nämligen sällan vara aktuellt att döma till annan påföljd än böter för brott med en sådan straffskala. Man når alltså ganska väl en kongruens med gränsdragningen för mål med fällande dom.

En sådan regel innebär emellertid - helt i enlighet med vad Domstolsutredningen åsyftat - att det å andra sidan inte kommer att krävas prövningstillstånd i de fall tingsrätten frikänt den tilltalade för ett allvarligare brott samtidigt som tingsrätten dömt den tilltalade för annat brott till böter. Denna situation regleras alltså annorlunda än den jag nyss redovisade, nämligen den att tingsrätten hänför den

åtalade gärningen till ett - kanske betydligt - lindrigare brott än åklagaren yrkat ansvar för och dömer den tilltalade till böter i stället för fängelse. För sådana situationer kommer det ju att ställas krav på prövningstillstånd om avgränsningen görs som jag nyss har redovisat.

I stället för att begränsa kravet på prövningstillstånd till de fall då den tilltalade frikänns från ett lindrigt brott ifrågasattes i lagrådsremissen om det inte generellt skall ställas krav på prövningstillstånd vid frikännande domar.

En regel om prövningstillstånd i brottmål måste emellertid enligt lagrådsremissen utformas så att svaret på frågan om det krävs prövningstillstånd eller inte blir detsamma oavsett vem av parterna som överklagar domen och i vilken del domen överklagas. Även utredningens förslag bygger på denna förutsättning. Härav följer bl.a. att krav på prövningstillstånd inte kan gälla om tingsrätten har frikänt den tilltalade för ett brott och samtidigt har dömt honom till fängelse för ett annat brott.

En särskild regel med krav på prövningstillstånd vid frikännande domar måste enligt lagrådsremissen därför utformas så att det bara skall gälla om tingsrätten *helt* har frikänt den tilltalade från ansvar. Om tingsrätten samtidigt har dömt den tilltalade för annan brottslighet skulle däremot huvudregeln bli tillämplig, dvs. det ställs krav på prövningstillstånd om påföljden är böter men inget sådant krav om påföljden är fängelse. Det innebär bl.a. att frågan om det krävs prövningstillstånd eller inte i vissa fall blir beroende av om åtal samtidigt har väckts för andra gärningar och av om dessa andra gärningar är allvarliga brott eller inte.

I lagrådsremissen föreslogs mot angiven bakgrund en ordning som innebär att det skall krävas prövningstillstånd i hovrätten vid överklagande av en dom varigenom tingsrätten helt har frikänt den tilltalade.

Lagrådet har lämnat följande allmänna synpunkter på utformningen av det remitterade förslaget i denna del: Genom bestämningen att tillståndskravet skall omfatta dom - eller del därav - i vilken den tilltalade inte dömts till svårare påföljd än böter eller blivit frikänd kommer regleringen att gälla avgöranden av mycket skiftande slag. Som exempel kan nämnas, å ena sidan, domar genom vilka den tilltalade ådömts mycket höga bötesstraff, t.ex. för trafikonykterhetsbrott eller förmögenhetsbrott, och å andra sidan, frikännande domar där åtalet avsett mycket grova brott, t.ex. mord eller våldtäkt. Det framstår mot bakgrund härav som troligt att den valda avgränsningen kommer att leda till att prövningstillstånd beviljas i betydligt större utsträckning än som kan antas ha blivit fallet om utredningens förslag - att det skulle vara fråga om brott som straffas med böter eller

fängelse i högst sex månader - genomförts samt en begränsning eventuellt även gjorts avseende det ådömda bötesstraffets storlek. Vid sidan av de principiella synpunkter som kan anföras mot en sådan ordning där det formella kravet på prövningstillstånd går längre än som i praktiken kan antas vara motiverat tillkommer den negativa effekt från resurssynpunkt som varje "onödig" behandling av en tillståndsfråga innebär.

Som jag framhöll i lagrådsremissen är ingen av de lösningar som jag har redovisat när det gäller frikännande domar helt invändningsfri. Invändningar kan också riktas mot det resultat som skulle uppstå om de frikännande domarna över huvud taget inte reglerades särskilt. Frågan om vilka preciseringar som krävs för att uppnå en mer nyanserad reglering kräver ytterligare överväganden som lämpligen bör kunna göras inom ramen för den utredning jag i dag avser att ta initiativ till (jfr avsnitt 2.5.3).

I valet mellan de tre alternativen föredrar jag därför på sakens nuvarande ståndpunkt den ordning som förordades i lagrådsremissen och som alltså innebär att det skall krävas prövningstillstånd i hovrätten vid överklagande av en dom varigenom tingsrätten helt har frikänt den tilltalade. En sådan regel är förhållandevis klar och enkel och är dessutom ägnad att stärka rättssäkerheten för den enskilde.

Jag vill också ta upp frågan om *tingsrättens* sammansättning i de mål där prövningstillstånd föreslås för en fullständig överprövning i hovrätt. Som jag redan har nämnt handläggs många av dessa mål i dag av tingsnotarier. En ordning med prövningstillstånd enligt mitt förslag skulle innebära att vissa brottmål blir fullständigt prövade i endast en instans och att juristdomaren i denna instans är en notarie, som har begränsad domarerfarenhet. I enlighet med vad jag redan tidigare har sagt (avsnitt 2.6.1) anser jag inte att detta äventyrar rättssäkerheten. Tillgänglig statistik visar att brottmål som vid tingsrätterna har avgjorts av notarier inte överklagas i större utsträckning än andra mål och att ändringsfrekvensen i dessa mål t.o.m. är lägre än i andra mål (jfr utredningens betänkande s. 321). Dessutom dömer en tingsnotarie aldrig ensam i dessa mål. Notarien har alltid tre nämndemän vid sin sida. De skäl jag har framfört i denna fråga beträffande tvistemålen tidigare, har samma bärkraft vad gäller brottmålen. Jag anser alltså att det inte finns någon anledning att ändra på de behörighetsregler som i dag gäller härvidlag.

2.6.4 Hovrättens sammansättning vid dispensprövningen

Mitt förslag: Reglerna om hovrättens sammansättning ändras så att hovrätten vid dispensprövningen skall vara domför med tre, i stället för med två ledamöter.

Utredningen föreslår att de nuvarande sammansättnings- och omröstningsreglerna behålls även i ett utvidgat system med prövningstillstånd.

Remissinstanserna: Från ett par remissinstanser framförs att dispensprövningen borde göras av tre ledamöter och att det skall vara tillräckligt att en av de tre ledamöterna vill bevilja prövningstillstånd för att detta också skall bli hovrättens beslut.

Skälen för mitt förslag: I de mål där det för närvarande förekommer dispensprövning i hovrätt, dvs. småmålen, görs dispensprövningen av två ledamöter. Om en av ledamöterna vill bevilja prövningstillstånd blir det också hovrättens mening. Domstolsutredningen föreslår att denna sammansättnings- och omröstningsregel behålls även i ett utvidgat system med prövningstillstånd. Som skäl anger utredningen att det bidrar till effektivitetsvinsten att ett större antal mål kan avgöras slutligt av två i stället för tre ledamöter. Dessutom nämner utredningen att det kan vara praktiskt på de hovrättsavdelningar som består av totalt fem ledamöter att dispensprövningen görs av två ledamöter. De tre övriga kan då handlägga andra mål eller ärenden.

Från några remissinstanser framförs att dispensprövningen i stället borde göras av tre ledamöter och att det skall vara tillräckligt att en av dessa tre vill bevilja prövningstillstånd för att detta också skall bli hovrättens mening. Den enskilde får då tre ledamöter som granskar hans överklagande och det är tillräckligt att han lyckas övertyga en av dessa tre, för att han skall få till stånd en fullständig överprövning av sin sak.

I lagrådsremissen föreslogs att dispensprövningen skall göras av tre ledamöter. *Lagrådet* har i denna del anfört: Med utgångspunkt från att domstolsutredningen föreslog att hovrätten vid dispensprövningen skulle bestå av två ledamöter framstår det enligt lagrådets mening som något osäkert vad effekten från resurssynpunkt kommer att bli av remissens förslag, att tre ledamöter skall tas i anspråk för sådan prövning. Det är också svårt att bedöma hur förslaget att vanliga omröstningsregler skall tillämpas vid frågornas avgörande - i stället för nu gällande regler i 16 kap. 3 § rättegångsbalken, enligt vilken den av två ledamöter som vill bevilja prövningstillstånd har utslagsröst - kommer att inverka på frekvensen beviljade tillstånd. Det antagande som ligger närmast till hands är dock att det från rent statistisk synpunkt kommer att bli något svårare att få prövningstillstånd med den i remissen föreslagna ordningen angående sammansättning och omröstning.

För egen del vill jag anföra följande. En ordning som innebär att dispensprövningen skall göras av tre ledamöter är enligt min uppfattning ägnad att skapa starka garantier för att prövningen görs under

mycket kvalificerade och rätts säkra former. En sådan ordning är också naturlig inte minst som huvudregeln när det gäller hovrättens sammansättning är just tre lagfarna domare; det är den sammansättning som gäller i tvistemål när tingsrätten bestått av en lagfaren domare, i bötesmål och vid all skriftlig handläggning. Om tre ledamöter deltar vid dispensprövningen minskar också risken för felbedömningar. En sådan sammansättning torde inte heller märkbart försvåra eller fördröja dispensprövningarna vid hovrätterna. Många hovrättsavdelningar består av sex ledamöter och tredomarsammansättningen är en naturlig och invand arbetsform för hovrätternas ledamöter och passar många hovrättsavdelningars rutiner väl. Prövningstillståndsfrågorna kan då blandas med andra frågor som avgörs efter föredragning inför tre domare. Det finns inte heller någon anledning att anta att de effektivitetsvinster ett system med prövningstillstånd förväntas medföra skulle rubbas på något avgörande sätt med en sådan ordning. Jag kan i detta sammanhang inte se något skäl till att skilja på brottmål och tvistemål. Som Domstolsutredningen också framhåller har det ett egenvärde att eftersträva att ha så få sammansättningsregler som möjligt.

Jag föreslår därför att dispensprövningen skall göras av tre ledamöter och är inte beredd att ansluta mig till det under remissbehandlingen framförda förslaget om att omröstningsreglerna skall utformas så att det skall räcka att en av de tre ledamöterna vill bevilja prövningstillstånd.

2.6.5 Tvistemål som handläggs tillsammans med brottmål

Min bedömning: Någon särregel för de fall ett skadeståndsanspråk handläggs tillsammans med ett brottmål föreslås inte. Detta innebär att man vid dispensprövningen får behandla ansvarsfrågorna i den för brottmål stadgade ordningen och de enskilda anspråken enligt den för tvistemål stadgade ordningen.

Utredningens förslag: Utredningen föreslår att det införs en särskild regel för dessa fall. Denna regel innebär att det skall krävas prövningstillstånd i ledet tingsrätt-hovrätt i de fall tingsrätten har handlagt ett enskilt anspråk tillsammans med ett brottmål och tingsrätten därvid har dömt den tilltalade/svaranden att utge ett belopp som inte uppenbart överstiger ett basbelopp.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser som har yttrat sig över utredningens förslag om prövningstillstånd i ledet tingsrätt-hovrätt berör inte närmare förslaget i den nu aktuella delen. Flera remissinstanser tillstyrker dock utredningens förslag i denna del eller

lämnar det utan erinran. Några remissinstanser anser emellertid att den föreslagna ordningen inte är genomtänkt.

Skälen för min bedömning: Rättegångsbalken känner två huvudtyper av mål: brottmål och tvistemål. En mycket vanlig typ av tvistemål är de dispositiva tvistemålen. En inte helt sällsynt situation är att brottmål och dispositiva tvistemål handläggs i en och samma rättegång. Målen sägs då ha lagts samman eller med ett annat ord kumulerats. Rättegångsbalken förutsätter att så kan ske och innehåller därför ett antal särskilda regler för sådana fall. Exempelvis kan ett dispositiv tvistemål i anledning av ett brott inledas på ett förenklat sätt, jämfört med vad som annars gäller för tvistemål. Målsäganden kan utan att ge in en skriftlig ansökan om stämning anhängiggöra ett tvistemål i en pågående brottmålsrättegång om anspråket på visst bestämt sätt har samband med den ansvarstalan som förs i brottmålet (jfr 45 kap. 5 § RB). Så kan ske på ett så sent stadium av brottmålsrättegången som vid huvudförhandlingen (jfr 45 kap. 6 § RB). Det finns också regler om att åklagaren i vissa fall är skyldig att föra målsägandens talan om den grundar sig på brottet och det kan ske utan väsentlig olägenhet och anspråket inte är uppenbart obefogat (jfr 22 kap. 2 § första stycket RB).

Enligt Domstolsutredningen är det angeläget att brottmål där det också prövats skadeståndsanspråk inte faller utanför prövningstillståndssystemet på grund av det enskilda anspråket. Vidare bör enligt utredningen enskilda anspråk som rör stora belopp kunna prövas utan krav på prövningstillstånd. Utredningen konstaterar därför att det krävs en begränsning när det gäller krav på prövningstillstånd för sådana enskilda anspråk som liknar den som gäller för tvistemål. Utredningen föreslår här en lösning som avviker från den som gäller för tvistemålens del - som ju utgår från det belopp som yrkats i tingsrätten - och knyter i stället an till den som föreslås gälla för brottmålen. Enligt utredningens förslag skall således hovrätten såväl när det gäller påföljden som när det gäller det enskilda anspråket utgå från vad tingsrätten har bestämt i sin dom; krav på prövningstillstånd skall gälla om det *utdömda* skadeståndet uppenbart inte överstiger ett basbelopp.

Jag är av flera skäl kritisk till den lösning utredningen valt. Det vore t.ex. otillfredsställande om ett tvistemål skulle kräva prövningstillstånd bara för att det har handlagts tillsammans med ett brottmål, när så inte skulle bli fallet om det handlagts för sig. Låt säga att en målsägande begär 50 000 kr i ersättning för förstörd egendom i samband med en ansvarstalan för skadegörelse. Antag att tingsrätten fäller den tilltalade till ansvar för skadegörelse och dömer till böter samt bifaller målsägandens talan om enskilt anspråk, men med ett lägre

belopp, exempelvis 20 000 kr. Enligt utredningens förslag skulle målsäganden/käranden då vara beroende av att prövningstillstånd meddelas av hovrätten för att han skall få sin skadeståndstalan fullständigt överprövad av hovrätten. Hade målsäganden/käranden i stället valt - eller av tingsrätten genom ett beslut om avskiljande (jfr 22 kap. 5 § RB) tvingats till - att föra talan om enskilt anspråk för sig, skulle han vid motsvarande domslut inte vara beroende av att först erhålla prövningstillstånd för att hovrätten skulle tillhandahålla en fullständig prövning. Denna inkonsekvens talar mot den av utredningen föreslagna lösningen.

För egen del ser jag inget hinder mot att hovrätten i dessa situationer tillämpar tvistemålsreglerna (jfr också rättsfallet NJA 1987 s. 193 där Högsta domstolen, sedan prövningstillstånd vägrats i ansvarsfrågan, beslöt att frågan om prövningstillstånd i skadeståndsdelen skulle tas upp senare som tvistemål). I de fall ett enskilt anspråk handlagts tillsammans med ett brottmål bör därför de av mig föreslagna reglerna för tvistemål som jag tidigare har redogjort för vara tillämpliga.

Innebörden härav är att hovrätten får göra två bedömningar vid sin dispensprövning, om tingsrättens dom överklagas även i skadeståndsdelen (om det yrkade skadeståndet inte överstiger ett basbelopp). Detta kan leda till att prövningstillstånd beviljas i den ena delen men inte i den andra. Om hovrätten vid sin dispensprövning anser att tingsrättens domslut i ansvarsdelen är riktigt men anser att tingsrätten har bedömt en skadestandsfråga felaktigt, skall prövningstillstånd meddelas, men endast beträffande tvistemålet. Detta innebär bl.a. också att åklagaren inte är skyldig att föra målsägandens talan i hovrätten i ett sådant fall eftersom skyldigheten enligt 22 kap. 2 § RB är knuten till att åklagaren också för talan om ansvar.

2.6.6 Fullföljdsförbud med ventil till Högsta domstolen

Mitt förslag: Regeln om fullföljdsförbud med s.k. ventil i lagen (1976:206) om felparkeringsavgift och i bötesverkställighetslagen (1979:189) ändras så att fullföljdsförbudet inte omfattar talan som förs av Riksåklagaren. Lagen om felparkeringsavgift ändras så att det framgår att det inte skall krävas prövningstillstånd för talan som förs av Riksåklagaren i Högsta domstolen.

Utredningens förslag: Utredningen föreslår en ändring som klargör att hovrätten kan tillåta överklagande också i de fall hovrätten bifaller den enskildes talan och att ventilen alltså skall omfatta också talan som förs av allmän åklagare. Prövningstillstånd skall enligt utred-

ningens förslag krävas i Högsta domstolen.

Prop. 1992/93:216

Remissinstanserna: Förslaget i denna del förbigås av de flesta remissinstanser med tystnad eller lämnas utan erinran.

Skälen för mitt förslag: I lagen (1976:206) om felparkeringsavgift och bötesverkställighetslagen (1979:189) är reglerna om fullföljd från hovrätt till Högsta domstolen så konstruerade att det råder ett principiellt fullföljdsförbud, men att hovrätten kan tillåta att dess avgörande överklagas om det finns särskilda skäl för en prövning om tillstånd skall ges enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 RB.

I felparkerings- och bötesverkställighetsmålen är det allmän åklagare som för det allmännas talan. Riksåklagaren för det allmännas talan i Högsta domstolen utan krav på föregående dispensprövning. Enligt lagtextens ordalydelse skall hovrättens prövning av om ett överklagande skall tillåtas vara beroende av om det finns särskilda skäl för en dispensprövning. Eftersom en sådan prövning således aldrig skulle bli aktuell när Riksåklagaren för talan skulle det kunna innebära att, om hovrätten i ett felparkeringsmål eller i ett bötesverkställighetsmål helt bifaller den enskildes talan, det inte finns någon laglig möjlighet att öppna ventilen. Domstolsutredningen redovisar en utvärdering av vilken framgår att lagen på vissa håll tolkas på detta sätt medan man på andra håll anser att det inte finns något som hindrar hovrätten från att öppna ventilen i dessa fall.

Det finns bl.a. mot denna bakgrund anledning att förtydliga lagtexten.

Domstolsutredningen föreslår att de aktuella bestämmelserna skall formuleras så att hovrätten kan tillåta ett överklagande om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att talan prövas av Högsta domstolen. Utredningen konstaterar samtidigt att nackdelen med en sådan formulering är att det inte lika tydligt framgår att dispensfrågan inte är avgjord genom att hovrätten har tillåtit ett överklagande; huruvida en fullständig överprövning skall komma till stånd är ju en fråga som enbart Högsta domstolen kan avgöra.

Jag förordar en annan lösning. Enligt min mening bör Riksåklagaren inte vara beroende av att hovrätten ger tillstånd för att han skall kunna överklaga de aktuella avgörandena till Högsta domstolen. Lagtekniskt kan detta klargöras genom att fullföljdsförbudet i 10 a § lagen om felparkeringsavgift och 23 § bötesverkställighetslagen begränsas till att gälla överklaganden av *enskild part*.

Frågan är vidare om prövningstillstånd skall krävas för Riksåklagaren i Högsta domstolen. Bestämmelsen i 54 kap. 9 § andra stycket RB, enligt vilken Riksåklagaren inte behöver prövningstillstånd i Högsta domstolen, tar enbart sikte på *mål om allmänt åtal* och gäller numera - sedan 20 § lagen om införande av RB (RP) avskaffats - inte

i ärenden om felparkering. Däremot gäller detta undantag i fråga om ärenden om bötesförvandling (se 17 § sista stycket lagen om bötesförvandling som hänvisar till vad som är föreskrivet i fråga om allmänt åtal). Den naturligaste ordningen synes här vara att ändra lagen om felparkeringsavgift så att det framgår att prövningstillstånd inte krävs för Riksåklagaren i ärenden om felparkeringsavgift i Högsta domstolen. En ändring bör också göras i 11 § lagen om felparkeringsavgift för att klargöra att allmän åklagare för det allmänna talan inte bara i tingsrätt och hovrätt utan även i Högsta domstolen.

3 Överklagande av kronofogdemyndighetens beslut

3.1 Utsökningsmål

3.1.1 Bakgrund

Kronofogdemyndighetens huvudsakliga uppgift är att verkställa domar och andra beslut. Mål om sådan verkställighet kallas utsökningsmål. Målen kan avse betalningsskyldighet men även annat, t.ex. avhysning. Det finns 24 kronofogdemyndigheter, en i varje län. Kronofogdemyndighetens verksamhet bedrivs både på den ort (vanligen residensstaden) där myndigheten har sitt huvudkontor och på kronokontor belägna på andra orter i länet.

Enligt regler i utsökningsbalken (UB) överklagas kronofogdemyndighetens beslut till hovrätten genom besvär. Överklagandena till hovrätten kan gälla t.ex. utmätning av lös egendom, fastighet eller lön, försäljning av egendom, fördelning av köpeskilling samt kvarstad och annan handräckning. Klaganden kan vara gäldenären själv men även en borgenär eller tredje man.

Fram till den 1 januari 1982, då UB trädde i kraft, var det till överexekutor och inte till hovrätt, som man skulle överklaga beslut i utsökningsmål. Det var länsstyrelserna som fungerade som överexekutorer. Mot överexekutors beslut kunde man sedan anföra besvär i hovrätten.

I sin anmälan till propositionen med förslag till utsökningsbalk (prop. 1980/81:8 s. 146 - 151) diskuterade departementschefen vilken myndighet som borde överpröva kronofogdemyndigheternas beslut i utsökningsmål. Han ansåg att övervägande skäl talade för att avskaffa länsstyrelsen som besvärinstans. Vidare konstaterade han att det fanns skäl som talade för att tingsrätten skulle väljas som överprövningsinstans. Ett skäl var att utsökningsmålen hade nära anknytning till de allmänna domstolarnas rättskipning och ett annat att

tingsrättsorganisationen medgav att målen handlades i lämpliga former. Även mot bakgrund av att hovrätterna är överinstanser i förhållande till tingsrätterna kunde det enligt departementschefen synas naturligt att det blev tingsrätterna som fick uppgiften att överpröva kronofogdemyndigheternas beslut.

Men departementschefen fann också en del nackdelar med en ordning med tingsrätterna som överinstanser till kronofogdemyndigheterna. Antalet domkretsar var större än antalet kronofogdedistrikt (som då var 81 stycken) och man skulle därför enligt departementschefen bli tvungen att låta endast vissa tingsrätter fungera som besvärshovrätt, t.ex. en i varje län. Även med en sådan ordning skulle emellertid flera tingsrätter utgöra besvärshovrätt till endast en eller två kronofogdemyndigheter. Som ytterligare ett skäl mot en tingsrättslösning anfördes att instanskedjan blev lång.

Efter diskussion om andra tänkbara överinstanser till kronofogdemyndigheterna stannade departementschefen slutligen för att föreslå hovrätterna. Genom en sådan ordning uppnådde man enligt honom flera fördelar. Saken blev då redan i den första besvärshovrätten prövad av domstol, samtidigt som antalet instanser inskränktes till tre. Parterna kunde snabbare erhålla ett slutligt avgörande av saken och en mera likformig praxis främjades. Det skapades möjligheter till muntlig förhandling redan i andra instans. Dessutom var sex hovrätter, påpekades det, ett lämpligt antal besvärsmyndigheter i förhållande till antalet kronofogdemyndigheter.

Den nya ordningen infördes som nämnts den 1 januari 1982.

Det finns ingen officiell statistik över hur många mål om året som överklagas från kronofogdemyndigheterna till hovrätterna. Domstolsverket har emellertid gjort en undersökning av de s.k. Ö-målen i hovrätterna och därvid beräknat att under år 1989 ungefär 17 procent av Ö-målen utgjordes av besvärsmål från kronofogdemyndighet, alltså utsökningsmål, mål om avräkning och lönegarantimål. Det innebär att det då kom in omkring 1 500 mål från kronofogdemyndigheterna till hovrätterna. De flesta av dessa mål var utsökningsmål. Sedan dess har vissa ändringar skett såvitt gäller lönegarantimålen. Besluten fattas numera av konkursförvaltaren och överprövning begärs genom att någon part väcker talan vid tingsrätten. Detta innebär att hovrätterna har avlastats lönegarantimålen, bortsett från de fall då tingsrättens avgörande överklagas. I gengäld har det tillkommit en grupp mål, nämligen målen i den summariska processen, alltså mål om betalningsföreläggande och handräckning, som sedan den 1 januari 1992 handläggs hos kronofogdemyndigheterna och där en mindre grupp avgöranden överklagas till hovrätten. Med 1992 års totalsiffra (12 799 Ö-mål) utgör 17 procent av dessa 2 175 stycken.

Mitt förslag: Målen skall överklagas till den tingsrätt inom vars domkrets den kronofogdemyndighet som har avgjort målet finns. Tingsrättens avgörande skall överklagas till hovrätt, men där bör krävas prövningstillstånd efter samma mönster som gäller för tvistemål om mindre värden. Hovrättens avgörande får överklagas till Högsta domstolen. Därvid skall gälla krav på prövningstillstånd enligt vanliga regler.

Utredningens förslag: Målen skall överklagas till tingsrätt. Klaganden skall själv få välja vilken av tingsrätterna i länet han vill överklaga till. Det skall krävas prövningstillstånd i hovrätten. Hovrättens avgörande skall få överklagas bara om hovrätten tillåter det, dvs. s.k. fullföljdsförbud med ventil.

Remissinstanserna: Från exekutionsväsendets sida avstyrks förslaget om att målen skall överklagas till tingsrätt. Domstolarna och övriga remissinstanser är i allmänhet positiva till denna del av förslaget. Remissinstanserna har från olika utgångspunkter nästan genomgående kritiserat Domstolsutredningens förslag om att klaganden skall få välja tingsrätt. Förslaget om prövningstillstånd i hovrätten har godtagits överlag. I viss utsträckning har man ställt sig tveksam till förslaget om fullföljdsförbud med ventil.

Skälen för mitt förslag:

Till vilken instans skall utsökningsmålen överklagas?

Enligt sina direktiv skulle Domstolsutredningen överväga instansordningen beträffande kronofogdemålen. Bakom uppdraget låg önskemålet att fullt ut kunna upprätthålla den princip för organisationen av domstolsväsendet som sedan gammalt har gällt, nämligen att tyngdpunkten i rättskipningen skall ligga i den första domstolsinstansen. Utredningen föreslår att överprövningen av kronofogdebesluten skall flyttas från hovrätt till tingsrätt.

Från hovrättshåll har under remissbehandlingen - och även under Domstolsutredningens arbete - framförts önskemål om att hovrätterna skall avlastas uppgiften att vara första domstolsinstans i de överklagade utsökningsmålen. Man har menat att målen kommer till hovrätten i ett sämre skick utredningsmässigt sett än vad som är vanligt beträffande flertalet andra mål. Man har härutöver påpekat att en ordning enligt vilken den första domstolsprövningen i stället sker i tingsrätt borde ge en ekonomisk vinst bl.a. med hänsyn till de stora kostnader som är förenade med att i hovrätterna förbereda och komplettera ofullständiga mål samt avgöra dem i första överinstans med

fler domare än som skulle vara nödvändigt vid prövning i tingsrätt. Även hänsynen till hovrätternas arbetsbelastning har åberopats som skäl för en ändrad ordning.

Särskilt från exekutionsväsendet har man uttryckt tveksamhet till en förändring av instansordningen och menat bl.a. att instanskedjan skulle bli alltför lång och att det skulle bli för många besvärsmyndigheter om målen överklagas till alla tingsrätter.

Det finns alltså när det gäller utsökningsmålen skäl både för och emot en nedflyttning av den första domstolsprövningen från hovrätt till tingsrätt. Enligt Domstolsutredningen är ett viktigt skäl för förslaget att målen helt enkelt passar bättre för handläggning i tingsrätt än i hovrätt.

När den nuvarande ordningen infördes antogs att kronofogdemyndigheternas beslut och åtgärder skulle bli föremål för en tillräckligt kvalificerad bedömning för att kunna utgöra ett omedelbart underlag för överprövning i hovrätt (prop. 1980/81:8 s. 151). Utvecklingen har nog inte helt motsvarat dessa förhoppningar. Det är också naturligt att utredningen och beslutsmotiveringen ofta är knapphändiga i dessa mål, som ju i stor utsträckning utmärks av masshantering. Målen är alltså sådana att det ofta finns anledning för rätten att komplettera dem på något sätt innan de är klara för avgörande. Sådan komplettering utförs enklare i tingsrätt, där reglerna om rättens sammansättning och arbetsformer gör att förberedande åtgärder normalt sett utförs smidigare än i hovrätt. Framför allt kan själva avgörandet i målet klaras av med färre domare i tingsrätt än i hovrätt. Även tingsrätternas bättre lokala förankring är ägnad att förenkla handläggningen av målen. Härav följer också att tingsrätten är den mest ändamålsenliga domstolen när det gäller att hålla muntlig förhandling. Detta har stor betydelse särskilt mot bakgrund av krav som ställs enligt Europakonventionen på muntlig förhandling i utsökningsmål.

Ett annat skäl för en nedflyttning är hovrätternas arbetsbelastning. Det är självklart värdefullt att ta till vara möjligheten att avlasta hovrätterna den relativt arbetskrävande målgrupp som utsökningsmålen utgör. Det gäller i synnerhet som allt tyder på att målen sett för domstolsväsendet totalt inte blir lika betungande om de handläggs i tingsrätterna.

Vad jag nu sagt talar för att utsökningsmålen först skall överklagas till tingsrätt.

Forumfrågan

Ett skäl som år 1981 ansågs tala mot att utsökningsmålen skulle överprövas av tingsrätterna var att antalet tingsrätter var större än antalet kronofogdemyndigheter. Det förhållandet är ännu mera påtagligt i

dag. Det finns nu 24 kronofogdemyndigheter - mot tidigare 81 - och 97 tingsrätter.

Prop. 1992/93:216

Enligt Domstolsutredningens förslag skall kronofogdemyndighetens beslut överklagas hos en tingsrätt i det län där myndigheten finns. Det innebär alltså att klaganden får välja mellan alla tingsrätterna i länet. Om ett beslut redan har överklagats, skall dock även senare överklaganden kanaliseras till samma tingsrätt som det första.

Det har under remissbehandlingen framförts i huvudsak följande argument mot utredningens förslag:

- Med 97 besvärsinstanser riskerar kvaliteten på avgörandena att bli låg och praxis ge dålig vägledning.

- Om klaganden får välja tingsrätt finns risk för missbruk. Dessutom krävs reservregler för de fall klaganden inte uttrycker något val eller försöker välja en tingsrätt utanför länet. Vidare krävs, såsom utredningen också observerat och lagt förslag om, regler för att säkerställa att överklaganden av samma beslut inte hamnar i olika tingsrätter, och sådana regler kan vara svåra att upprätthålla.

- Utredningens forumregel ger dålig förutsebarhet för parterna och för tingsrätterna; det sistnämnda är också en resurstilldelningsfråga.

Jag tror inte det lönar sig att försöka i detalj analysera vilken tyngd de olika argumenten har. Det är dock helt klart att det finns problem med Domstolsutredningens lösning.

Ett sätt att komma till rätta med de nackdelar som följer med utredningens förslag är att utse en av tingsrätterna i varje län att pröva överklagandena. En sådan forumregel är klar och enkel att tillämpa. De utsedda tingsrätterna får också bättre förutsättningar att bygga upp sin kompetens på utsökningsrättens område. Parterna kan visserligen riskera att få en något längre resväg till tingsrättsförhandlingen än med utredningens förslag. Jämfört med den ordning som gäller i dag blir emellertid den lokala förankringen avsevärt bättre. Jag anser alltså att en sådan forumregel har klara fördelar.

Inom förvaltningen är grundregeln att myndighetsbeslut överklagas till den domstol inom vars domkrets myndigheten ligger. Om man överför denna ordning på utsökningsmålen, blir resultatet just att målen skulle överklagas till tingsrätten på den ort där kronofogdemyndigheten finns.

Jag förordar av dessa skäl en ordning där målen överprövas av den tingsrätt inom vars domkrets kronofogdemyndigheten finns.

Jag vill nämna ett par andra grupper av mål som med stöd av regler i UB handläggs vid tingsrätt redan i dag. Det gäller utdömande av viten som kronofogdemyndigheten har förelagt, framställningar från kronofogdemyndigheten om häktning av gäldenär eller tredje man samt talan om bättre rätt till utmätt egendom som någon väcker efter

att ha fått föreläggande om det av kronofogdemyndigheten eller en domstol. I dessa fall är huvudregeln att saken skall prövas av någon tingsrätt i det län där kronofogdemyndigheten finns, alltså den lösning som Domstolsutredningen föreslagit för överklagandena i utsökningsmålen. Eftersom jag har föreslagit att utsökningsmålen skall överklagas till endast en tingsrätt i varje län, har jag övervägt om man borde koncentrera även de nu nämnda målgrupperna till samma tingsrätt i länet. De skäl som motiverar mitt förslag såvitt gäller utsökningsmålen har emellertid knappast någon bäring på de andra målgrupperna. Jag ser alltså åtminstone för närvarande inget behov av koncentrera handläggningen av dessa mål.

Överklagande av tingsrättens och hovrättens avgörande

Ett av de skäl mot en tingsrättslösning som åberopades år 1981 väger alltså tungt, nämligen att instanskedjan blir lång. Det kan alltså anföras skäl mot att man - utan att vidta några andra åtgärder - bara skjuter in tingsrätten som ny överprövningsinstans mellan kronofogdemyndighet och hovrätt. Visserligen skulle den ordningen på grund av domförhållsreglerna medföra besparingar för staten. Men för parterna skulle förlängningen av instanskedjan ofta medföra att också väntetiden på ett slutligt avgörande kom att förlängas. När det gäller utsökningsmål är det ju särskilt angeläget att ett slutligt avgörande kommer snabbt.

Domstolsutredningen har föreslagit att utsökningsmålen skall kunna komma under hovrättens prövning endast om hovrätten meddelar prövningstillstånd. Knappast någon remissinstans har motsatt sig detta förslag. Enligt min mening är det ofrånkomligt med ett krav på prövningstillstånd i hovrätten. Annars skulle intresset av snabba avgöranden i ärendena bli alltför mycket lidande. Reglerna bör, såsom utredningen föreslagit, utformas på samma sätt som när det gäller tvistemål om mindre värden. Detta innebär bl.a. att s.k. ändringsdispens kan meddelas. Därmed avses att prövningstillstånd kan meddelas om det finns anledning att ändra tingsrättens avgörande.

Enligt Domstolsutredningens förslag skall hovrättens avgöranden i utsökningsmålen i princip inte få överklagas. Dock skall hovrätten få tillåta att ett mål överklagas om det finns särskilda skäl för att Högsta domstolen skall ta ställning till om den skall meddela prövningstillstånd. Denna modell brukar kallas fullföljdsförbud med ventil och gäller sedan några år i bl.a. mål om felparkeringsavgift och bötesförvandling (jfr avsnitt 2.5.2). Utredningens förslag i denna del har kritiserats av några remissinstanser, bl.a. Högsta domstolen. Kritiken går ut på att prejudikatbildningen på detta område riskerar att bli för tunn om förslaget genomförs.

För egen del vill jag betona att materian i utsökningsmålen inte sällan tillhör den centrala juridiken. Högsta domstolens prejudikatbildande uppgift på detta område är enligt min mening för stor för att kunna tillgodoses inom ramen för en ventil. Vanliga regler för överklagande till Högsta domstolen bör därför gälla i utsökningsmålen.

Särskilt med de nu angivna lösningarna av forum- och överklagandefrågorna ser jag avsevärda fördelar med en nedflyttning av överprövningen från hovrätt till tingsrätt och förordar att förslagen genomförs.

3.1.3 Förfarandet i tingsrätten

Mitt förslag: Lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden (ärendelagen) skall gälla i tillämpliga delar för handläggningen vid tingsrätten. Tingsrätten skall dock alltid bestå av en lagfaren domare. För handläggningen i hovrätten och Högsta domstolen skall RB:s regler om överklagande gälla. För alla domstolsinstanserna föreslås kompletterande regler i 18 kap. UB.

Utredningens förslag: Målen handläggs, tillsammans med ett flertal andra måltyper, enligt en ny föreslagen domstolsförfarandelag.

Remissinstanserna har i stor utsträckning kritiserat den föreslagna domstolsförfarandelagen.

Skälen för mitt förslag: Utsökningsmålen bör handläggas i ett flexibelt processsystem som ger utrymme för både muntlig och skriftlig handläggning. RB:s regler om rättegången i tingsrätt framstår emellertid som en onödigt omfattande rättslig reglering för dessa mål.

Domstolsutredningen föreslår i sitt betänkande en ny lag om förfarandet i mål i förvaltningsdomstol och i vissa mål i allmän domstol samt att överklagandena i utsökningsmålen skall handläggas enligt denna domstolsförfarandelag. Förslaget bygger på att förvaltningsprocesslagen (1971:291) och lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden (ärendelagen) upphävs.

Remissinstanserna har nästan genomgående avstyrkt att det införs en gemensam förfarandelag för de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna. Enskildheterna i förslaget har däremot fått ett mer positivt gensvar och det tillstyrks i allmänhet att förvaltningsprocesslagen och ärendelagen revideras i enlighet med vad Domstolsutredningen föreslagit. Jag har nu siktat inställt i första hand på att reglerna i ärendelagen bör kunna revideras med utgångspunkt i utredningens förslag. En reform av ärendelagen bör kunna genomföras inom en inte alltför avlägsen framtid. I avvaktan på detta bör handläggningen vid tingsrätterna kunna äga rum enligt ärendelagen.

Att överklaganden handläggs enligt denna lag är ingen principiell nyhet med tanke på att så har skett alltsedan 1970-talet i överklagade ärenden enligt lagen (1976:603) om felparkeringsavgift. Vissa kompletterande regler om domstolsförfarandet bör tas in i UB.

Ärendena bör i tingsrätten handläggas av en lagfaren domare, precis som tvistemålen om mindre värden och felparkeringsärendena. Det är också den sammansättning som är den i praktiken vanligaste i alla tvistemål.

En särskild fråga är om systemet måste kompletteras med några nya regler om muntlig förhandling vid tingsrätten.

Europakonventionen innebär vissa krav på muntlig förhandling vid domstol i mål som gäller civila rättigheter och skyldigheter. Svensk lag skall tolkas och tillämpas i ljuset av de förpliktelser som följer av konventionen (se NJA 1988 s. 572 och 1991 s. 188). Genom avgöranden av Högsta domstolen (bl.a. NJA 1992 s. 363 och 513) har också klargjorts att klaganden i utsökningsmål i stor utsträckning är berättigad till muntlig förhandling i åtminstone en domstolsinstans, om han begär det. En av fördelarna med mitt förslag i instansordningsfrågan är just att sådan förhandling kan äga rum vid tingsrätten.

I fråga om muntlig förhandling föreskrivs i ärendelagen att rätten skall hålla sådan om rätten finner att sökanden eller annan som ärendet angår bör höras muntligen för ärendets prövning. Frågan är närmast om denna regel behöver skärpas i belysning av de krav Europakonventionen ställer.

Om man låter en sådan skärpt regel omfatta endast mål som överklagats från kronofogdemyndighet, riskerar man omotiverade motsatslut om att muntlig förhandling inte är påkallad i samma utsträckning i övriga sorters ärenden som handläggs enligt ärendelagen.

Om man å andra sidan skärper regeln mera generellt riskerar man att träffa ärendegrupper som inte omfattas av rätten enligt konventionen till muntlig förhandling vid domstolsprövningen. Jag har inte beredningsunderlag nu för att i författning precisera vilka ärenden som bör omfattas. Dessutom vill jag ogärna föregripa den kommande översyn av ärendelagen som jag nyss aviserade.

Ärendelagens regel om muntlig förhandling är mycket öppet formulerad; rätten skall hålla förhandling om den finner att någon bör höras muntligen. Ett skäl att hålla muntlig förhandling kan alltså vara just detta att saken faller inom ramen för Europakonventionens definition av civila rättigheter och skyldigheter och att någon part begär att det hålls förhandling. Att konventionen i stor utsträckning ställer krav på muntlig förhandling i utsökningsmål, och att de svenska reglerna skall tolkas och tillämpas i ljuset av dessa krav, har klargjorts genom Högsta domstolens ovannämnda praxis. Med tanke på de möjligheter

till en flexibel tillämpning som ärendelagens regel sålunda ger, finner jag tills vidare inte behov av att skärpa regeln.

Prop. 1992/93:216

3.1.4 Omprövning av kronofogdemyndighetens beslut

Min bedömning: Inga förslag till regler om omprövning läggs fram.

Riksskatteverkets förslag: Talan mot kronofogdemyndighetens beslut skall föras genom begäran om omprövning och endast omprövade beslut får överklagas till högre instans. Myndigheten kan ändra sitt beslut även till nackdel för en enskild part.

Remissinstanserna har i stor utsträckning avstyrkt förslaget.

Skälen för min bedömning: Som jag nämnde i inledningen har Riksskatteverket (RSV) på regeringens uppdrag utfört en översyn av UB. RSV har därvid föreslagit bl.a. att det införs ett omprövningsinstitut hos kronofogdemyndigheterna. Förslaget innebär att ett överklagande av ett beslut av kronofogdemyndighet alltid måste föregås av en begäran om omprövning hos myndigheten. Huvudsyftet med förslaget är att avlasta hovrätterna arbete. Regeringen har tidigare förklarat sig vilja vänta med att ta ställning till RSV:s förslag till dess Domstolsutredningens förslag rörande instansordningen avlämnats (prop. 1990/91:126 s. 44).

RSV:s förslag remissbehandlades under år 1990 och utsattes då för kritik i flera avseenden. Främst gällde kritiken att omprövningsförfarandet hos kronofogdemyndigheten skulle bli omständligt och att domstolsprövningen skulle fördröjas.

Jag kan i stor utsträckning ansluta mig till den kritik som riktats mot RSV:s förslag.

Förslaget innebär att alla beslut av kronofogdemyndigheten skall kunna omprövas men att myndigheten inte skall kunna ändra ett beslut till nackdel för en enskild part utan att denne beretts tillfälle att yttra sig över begäran om omprövning. Detta skulle medföra betydande merarbete och tidsutdräkt hos kronofogdemyndigheten.

Först sedan ett beslut omprövats skulle det få överklagas till högre instans. Därigenom skulle i praktiken skapas ett system med fem instanser, om tingsrätten såsom jag föreslår blir första domstolsinstans. Instanskedjan skulle då bli för lång.

Statsmakterna har nyligen i ett annat närliggande sammanhang, nämligen när det gällde den nya taxeringslagen (prop. 1986/87:47 och 1989/90:74, SFS 1990:324), tagit avstånd från tanken att endast omprövade beslut skulle få överklagas.

Främst av dessa skäl vill jag inte föra vidare RSV:s förslag. Jag har då övervägt om förslaget kunde tas till vara i modifierad form, när-

mast efter förebild i förvaltningslagen (1986:223), för att ändå i någon mån försöka avlasta domstolarna onödigt arbete med överklaganden. Omprövning borde i så fall begränsas just till mål som överklagats. För att kunna avvara skriftväxling, delgivning m.m. måste vidare tillämpningsområdet begränsas till s.k. allmänna mål, dvs. mål där kronofogdemyndigheten företräder sökanden, oftast staten eller en kommun, och ändring skulle inte kunna göras till nackdel för någon annan än det allmänna. I sådana fall har kronofogdemyndigheten emellertid redan enligt vad som gäller i dag möjlighet att ändra sina beslut. Detta följer dels av uttryckliga regler i bl.a. UB om rättelse och ändring av beslut, dels just av det förhållandet att myndigheten företräder borgenären i de allmänna målen (se bl.a. prop. 1980/81:8 s. 168 och 488). Ett modifierat system för omprövning skulle alltså inte skapa något nytt utrymme för att ändra besluten. Därför för jag inte fram några sådana förslag.

3.2 Överklagande i mål om avräkning vid återbetalning av skatter och avgifter samt i den summariska processen

Mitt förslag: Samma ordning för överklagande som föreslås för utsökningsmålen skall gälla i avräkningsmålen och i den summariska processen.

Domstolsutredningens förslag överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna godtar i princip förslaget.

Skälen för mitt förslag: Enligt lagen (1985:146) om avräkning vid återbetalning av skatter och avgifter (*avräkningslagen*) skall i vissa fall avräkning för skulder gentemot det allmänna göras från belopp som det allmänna annars skulle ha betalat till den enskilde, exempelvis överskjutande skatt. Frågor om avräkning prövas av kronofogdemyndigheten inom ramen för allmänna mål. Kronofogdemyndighetens beslut om avräkning kan överklagas på samma sätt som dess beslut i utsökningsmål.

Domstolsutredningen har föreslagit att kronofogdemyndighetens beslut om avräkning skall överklagas till tingsrätt och även i övrigt behandlas som utsökningsmålen. Remissinstanserna har inte haft något att erinra mot förslaget.

Enligt min mening är det naturligt att reglerna för överklagande av avräkningsbeslut även i fortsättningen överensstämmer med motsvarande regler för utsökningsmål. Vad jag föreslagit för dessa mål bör således genomföras även för beslut om avräkning vid återbetalning av skatter och avgifter. Detta innebär alltså bl.a. att dessa skall

överklagas till tingsrätt och att prövningstillstånd i hovrätten är en förutsättning för prövning där.

Summarisk process var till nyligen den gemensamma benämningen för handläggning av mål om lagsökning, betalningsföreläggande och handräckning vid tingsrätterna. Processen gick ut på att den som har ett krav mot någon annan skulle kunna få detta fastställt av tingsrätten på ett enklare sätt än genom vanlig rättegång. Med tingsrättens avgörande som grund kunde sedan verkställighet begäras hos kronofogdemyndigheten.

Den 1 januari 1992 skedde genomgripande förändringar av den summariska processen (se bl.a. prop. 1989/90:85). Handläggningen flyttades från tingsrätterna till kronofogdemyndigheterna och gjordes enklare och mer enhetlig. I övrigt innebär de nya reglerna i huvudsak följande. Lagsökning och betalningsföreläggande har förts samman till en enda processform som kallas betalningsföreläggande. En del handräckningsmål följer samma regler som målen om betalningsföreläggande. Dessutom har införts en särskild handräckningsform för att man i vissa fall utan omgång skall kunna återställa olovligen rubbad besittning eller vidta annan rättelse. Den nya summariska processen regleras i en enda lag, lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning (BfL).

Om ett mål om betalningsföreläggande eller vanlig handräckning avgörs till sökandens fördel, sker detta genom ett utslag. Om svaranden är missnöjd med ett utslag, har han rätt att söka återvinning vid tingsrätten. Återvinning innebär att tingsrätten tar upp hela målet till ny prövning.

Men vissa avgöranden av kronofogdemyndighet enligt BfL överklagas till hovrätt. Ett mål om betalningsföreläggande eller vanlig handräckning som inte avgörs till sökandens förmån kan avgöras genom beslut om avvisning eller avskrivning. Om sökanden är missnöjd med ett sådant beslut, kan han överklaga det till hovrätt. Om sökanden är missnöjd med ett utslag enligt BfL såvitt gäller hans rätt till ersättning för kostnader, får han överklaga utslaget i den delen till hovrätt. Även kronofogdemyndighetens utslag i mål om särskild handräckning överklagas till hovrätten. Slutligen kan kronofogdemyndighetens interimistiska beslut i mål om särskild handräckning överklagas till hovrätten.

I propositionen anfördes (s. 89) att den då förordade lösningen beträffande överklagande kunde behöva omprövas i ljuset av vad som kommer ut av Domstolsutredningens arbete. Utredningen har nu föreslagit att överklagandena i den summariska processen skall göras till tingsrätt, vilket remissinstanserna har godtagit.

De skäl som i det föregående har anförts i fråga om utsöknings-

målen talar för att kronofogdemyndigheternas avgöranden också i målen enligt BfL skall överklagas till tingsrätterna i stället för till hovrätterna. En sådan ordning har också den fördelen att instansordningen enligt BfL blir enhetlig genom att såväl överklaganden som ansökningar om återvinning skall handläggas vid tingsrätt. Jag föreslår därför att BfL ändras i enlighet med detta.

I samband härmed föreslår jag också en ändring i 20 § BfL, så att ansökningsavgiften i ett mål om betalningsföreläggande eller handräckning genast skall få utsökas hos sökanden. Regleringen blir därmed, som RSV påtalat under hand, i överensstämmelse med vad som gäller avgifter i utsökningsmål enligt 17 kap. UB.

4 Reglerna om hovrättsting

Mitt förslag: Bestämmelserna om hovrättsting i 2 kap. 5 § tredje stycket RB upphävs och bestämmelsen i 2 kap. 5 § första stycket RB ändras så att det inte längre skall krävas särskilda skäl för att hålla sammanträde utanför hovrättens kansliort.

Hovrätternas förslag: Överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna har, med undantag för en kommun som avstyrkt, tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran.

Bakgrunden till mitt förslag: I 2 kap. 5 § första stycket RB föreskrivs att en hovrätt skall hålla sammanträden på den ort där den har sitt säte och att den om särskilda skäl finns får hålla sammanträde även på annan ort. Hovrätterna använder sig i ganska stor utsträckning av denna möjlighet att hålla sammanträden på annan ort än kansliorten.

I paragrafens tredje stycke föreskrivs en skyldighet för de hovrätter för vilka regeringen så bestämt, att årligen på bestämda tider hålla hovrättsting för huvudförhandling i vissa orter utanför förlägningsorten för att där behandla mål från den delen av domkretsen. Regeringen har med detta stöd föreskrivit i kungörelsen (1949:501) om hovrättsting närmare i vilka orter och för vilka tingsområden hovrätterna skall hålla hovrättsting. I kungörelsen är vidare föreskrivet bl.a. att hovrätterna är skyldiga att inom varje uppräknat tingsområde hålla minst fyra hovrättsting varje år. Det föreskrivs också att hovrätten på bestämt sätt och vid vissa bestämda tider skall kungöra vilka dagar och på vilken ort hovrättsting skall hållas inom respektive tingsområde. I kungörelsen lämnas vidare föreskrifter om hur en part skall förfara för att få sitt mål handlagt på ett hovrättsting och hur hovrätten skall förfara i de fall ett utlyst ting bör avlysas.

Av följande tabell framgår på vilka tingsorter och för vilka tingsområden hovrätterna enligt kungörelsen är skyldiga att hålla hovrätts-
ting:

Prop. 1992/93:216

	Tingsort		Tingsområde
Svea hovrätt	Falun		Kopparbergs län
Göta hovrätt	Linköping	eller	Linköpings domsaga,
	Norrköping		Norrköpings domsaga och Västerviks domsaga
	Kalmar		Kalmar län utom Västerviks domsaga
	Örebro		Örebro län
Hovrätten över Skåne och Blekinge	Karlskrona	eller	Blekinge län
	Karlshamn		
Hovrätten för Västra Sverige	Karlstad		Värmlands län
Hovrätten för Nedre Norrland	Gävle		Gävle domsaga och Sandvikens domsaga
	Östersund		Jämtlands län
Hovrätten för Övre Norrland	Luleå		Norrbottens län

Skälen för mitt förslag: Hovrätternas domkretsar är geografiskt vidsträckta. Detta gäller särskilt norrlandshovrätternas områden men också Svea hovrätts. En hovrätt håller därför i relativt stor utsträckning av hänsyn till bl.a. parter, ombud och vittnen sammanträden utanför sin kansliort. En hovrätt måste ibland också, i likhet med andra domstolar, av rent processuella skäl hålla huvudförhandling eller annat sammanträde utanför kansliorten exempelvis i de fall syn måste företas. Som framgått av min tidigare lämnade redogörelse är hovrätterna härutöver ålagda att i föreskriven omfattning regelbundet hålla sammanträden för huvudförhandling på vissa orter utanför kansliorten. Detta gäller oavsett om processekonomiska eller andra

rent sakliga skäl för detta föreligger i målen. Det torde dock vara endast i undantagsfall som hovrätterna i enlighet med de uttryckliga bestämmelserna om hovrättsting vid ett sådant handlägger andra än sådana mål som ändå hade föranlett hovrätten att resa utanför sin kansliort. Vidare gäller allmänt att hovrätterna redan av bl.a. processekonomiska skäl i praktiken håller fler sammanträden på de orter som är uppräknade i kungörelsen än vad som är formellt föreskrivet i denna. Härutöver reser hovrätterna ofta också till andra orter än dem som är föreskrivna för regelrätta hovrättsting.

Hovrätterna har föreslagit att reglerna om hovrättsting skall upphävas. Remissinstanserna har, med ett undantag, tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran. Mot bakgrund av vad jag tidigare har anfört skulle ett genomförande av hovrätternas förslag inte komma att inverka på den omfattning i vilken de håller förhandlingar utanför kansliorten. Det skulle med all sannolikhet inte heller innebära ett minskat antal sammanträden för huvudförhandling inför hovrätten i de orter som i dag är obligatoriska för hovrättsting. Detta talar för att regeln inte behövs och bör upphävas.

Vidare måste man enligt min mening också ta fasta på de invändningar av rent praktisk natur som hovrätterna rest mot systemet med obligatoriska, långt i förväg kungjorda, tingsdagar. Som hovrätterna anfört kan detta innebära en negativ inverkan på deras planering av sin verksamhet. Även om en sammanträdesdag är bokad och kungjord långt i förväg kan det hända att den visar sig passa dåligt då de enskilda målen skall sättas ut. Om ett eller fler på en sådan tingsdag utsatta mål skulle komma att få ställas in, måste ett omständligt förfarande för avlysande av hovrättstinget äga rum. I praktiken visar det sig nog också att varken åklagare, försvarare eller andra partsföreträdare och ombud på de olika orterna i någon större utsträckning inrättar sin verksamhet efter de kungjorda hovrättstingen. Kungörelse i förväg medför alltså förmodligen inte att det i allmänhet blir lättare att boka in företrädare för någon av dessa yrkeskategorier för huvudförhandling inför hovrätten på den utlysta tingsdagen. Allmänheten torde inte heller ha något stort intresse av att i förväg få reda på att hovrätten en viss dag avser att hålla ting i orten.

Det sagda leder mig till slutsatsen att det inte längre finns anledning att bibehålla reglerna om hovrättsting utan att dessa numera mest medför nackdelar. Därför föreslår jag att regeln i 2 kap. 5 § tredje stycket RB upphävs.

Av det tidigare anförda följer också att det knappast finns anledning att längre behålla kravet på *särskilda* skäl för att hovrätten skall få handlägga mål vid sammanträde utanför kansliorten. En regel som medger hovrätten att sammanträda på annan ort behövs dock. Den

ändring som bör göras är då att ordet "särskilda" i lagtexten utgår. Avsikten med ändringen är inte att hovrätterna nu skall utöka sin verksamhet utanför kansliorten. Jag utgår ifrån att hovrätterna även fortsättningsvis kommer att handlägga mål utanför sin kansliort bara i de fall det föreligger tillräckliga processekonomiska eller andra skäl för detta.

5 Ekonomiska konsekvenser

De föreslagna ändringarna är inte förenade med några beaktansvärda kostnader för staten.

Förslagen om prövningstillstånd medför som jag tidigare beskrivit att målen kan handläggas enklare i hovrätten. Målen som överklagas från kronofogdemyndigheten kan handläggas smidigare och med färre domare vid tingsrätten än vid hovrätten.

Reformen kan alltså frigöra resurser att användas där förstärkningar bäst behövs inom domstolsväsendet. Med stöd av bl.a. beräkningar som Domstolsverket gjort bedömer jag att omkring tolv årsarbetskrafter för domare kan frigöras, varav större delen hänförs sig till förslagen om prövningstillstånd.

6 Ikraftträdande

De föreslagna ändringarna som gäller prövningstillstånd i hovrätt bör kunna träda i kraft den 1 juli 1993. Avgöranden som en tingsrätt har träffat före detta datum bör inte omfattas av de nya reglerna om överklagande och prövningstillstånd. I övrigt behövs inga övergångsbestämmelser.

De föreslagna nya reglerna om instansordningen i utsökningsmål m.m. bör träda i kraft snarast möjligt. Eftersom de för med sig vissa organisationsförändringar bedömer jag att den 1 januari 1994 är tidigaste möjliga datum. Undantag kan göras för förslaget om ändring av 20 § lagen om betalningsföreläggande och handräckning, som bör kunna träda i kraft redan den 1 juli 1993.

Reglerna om avskaffande av hovrättsting bör träda i kraft den 1 juli 1993.

7 Upprättade lagförslag

Prop. 1992/93:216

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom Justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i utsökningsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1976:206) om felparkeringsavgift,
4. lag om ändring i bötesverkställighetslagen (1979:189),
5. lag om ändring i lagen (1985:146) om avräkning vid återbetalning av skatter och avgifter samt
6. lag om ändring i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning.

Förslaget 3 har upprättats i samråd med chefen för Kommunikationsdepartementet och förslaget 5 i samråd med chefen för Finansdepartementet.

Förslagen har granskats av *Lagrådet*, utom såvitt gäller förslaget till ändring i 2 kap. 5 §, 51 kap. 4 och 10 a §§. Förslaget i denna del är av sådan beskaffenhet att Lagrådets hörande skulle sakna betydelse.

I min anmälan till proposition om delegering av arbetsuppgifter till kanslipersonal vid domstol (prop. 1992/93:213) kommer jag att föreslå en ändring i 2 kap. 4 § femte stycket rättegångsbalken.

8 Specialmotivering

8.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

2 kap. 4 §

Paragrafen innehåller i de *två första styckena* de huvudsakliga sammansättningsreglerna i hovrätt för både tvistemål och brottmål. Bestämmelserna är oförändrade, liksom paragrafens *fynde och femte stycken*.

I *tredje stycket* stadgas för närvarande att hovrätten skall vara domför med två lagfarna domare vid behandling av frågor som prövningstillstånd. Detta berör de s.k. småmålen. Detta stycke har ändrats, så att sammansättningen i stället skall vara tre lagfarna ledamöter i samtliga fall av dispensprövning. Detta innebär att hovrätten vid behandlingen av frågor om prövningstillstånd alltid skall vara domför enligt regeln i detta stycke. Regeln är alltså utformad som en obligatorisk regel, vilket innebär att någon annan sammansättning i dessa fall inte kan komma i fråga. Detta gäller dispensprövningar i såväl tvistemål som brottmål. Sålunda skall exempelvis hovrätten alltid bestå av tre - och inte fyra - ledamöter vid sin dispensprövning, också i de fall tingsrätten har bestått av tre

2 kap. 5 §

Första stycket har ändrats så att kravet på att särskilda skäl skall föreligga för att hovrätterna skall få handlägga mål utanför kansliorten har tagits bort. Som anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 4) är ingen ändring åsyftad i förhållande till vad som nu tillämpas i praktiken. En viss språklig justering har skett i första och *andra* styckena.

Paragrafens *tredje stycke* är upphävt.

16 kap. 3 §

Paragrafen innehåller regler om omröstning i tvistemål. Den särskilda omröstningsregeln vid dispensprövning i hovrätt har utgått till följd av att domförhållsreglerna vid dispensprövningen har ändrats från två till tre ledamöter (se 2 kap. 4 § ovan).

49 kap. 12 §

Paragrafen innehåller i *första stycket* regler om att det krävs prövningstillstånd för att hovrätten fullständigt skall pröva ett avgörande som tingsrätten har meddelat i mål som har handlagts enligt 1 kap. 3 d § RB, s.k. småmål. Kravet på prövningstillstånd har utvidgats till att även gälla tvistemål i skiktet mellan ett halvt och ett helt basbelopp. Prövningstillstånd skall alltså krävas i de fall tvisteföremålets värde uppenbart inte överstiger ett basbelopp (34 400 kr år 1993). Det värde som är avgörande knyter an till regeln i 1 kap. 3 d § RB och regleringen i den förevarande paragrafen har därför kunnat för-
enklas.

När det gäller frågor kring denna värdegräns kan viss vägledning hämtas från den praxis som har utvecklats kring småmålsgränsen i nuvarande 1 kap. 3 d § RB. Det bör dock påpekas att gränsen mellan småmål och ordinära tvistemål inte uteslutande är en beloppsgräns. Av 1 kap. 3 d § RB följer nämligen att ett tvistemål, som rör ett belopp lägre än ett halvt basbelopp, ändå i vissa fall kan komma att handläggas i ordinär ordning, nämligen om det är sannolikt att den bakomliggande tvisten rör ett högre värde eller att utgången annars är av synnerlig betydelse för bedömningen av andra föreliggande rättsförhållanden. Gränsen för vilka ordinära tvistemål som skall kräva prövningstillstånd i ledet tingsrätt-hovrätt är däremot en ren beloppsgräns.

Utanför småmålsområdet är det alltså tvisteföremålets värde, och inget annat, som avgör om prövningstillstånd krävs. Detta betyder

bl.a. att en fastställsetalan (jfr 13 kap. 2 § RB) utanför småmålsområdet aldrig kommer att kräva prövningstillstånd för att överprövas fullständigt i hovrätten. Med tvisteföremålets värde avses - i likhet med vad som gäller vid bestämmandet av småmålsgränsen - vad som har yrkats i målet, dvs. i tingsrätten. Det är alltså kåranden som, när han bestämmer sitt yrkande, avgör om ett eventuellt överklagande kommer att vara beroende av en dispensprövning. Den avgörande tidpunkten för bestämmandet av värdet är när talan väckts vid tingsrätten, dvs. normalt när ansökan om stämning kom in till tingsrätten (jfr 13 kap. 4 § tredje stycket RB). Det som då skall beaktas är yrkat kapitalbelopp jämte upplupen ränta, däremot inte rättegångskostnaderna. I de fall kåranden sätter ned sitt yrkande under rättegången vid tingsrätten är det det lägre beloppet som skall beaktas vid avgörandet om prövningstillstånd krävs. Framställs alternativa yrkanden får man bedöma om prövningstillstånd krävs utifrån det högsta beloppet som har yrkats. Allt detta överensstämmer med vad som gäller vid bestämmandet av gränsen för småmål (jfr. 1 kap. 3 d § tredje stycket RB).

Det kan anmärkas att tingsrättens fullföljdshänvisning inte är avgörande för om prövningstillstånd skall krävas eller inte. Det är en fråga som uteslutande ankommer på hovrätten att avgöra. Tingsrätternas fullföljdshänvisningar bör utan några större svårigheter kunna utformas så att detta framgår tydligt (jfr 49 kap. 10 § RB).

Paragrafens *andra stycke* innehåller undantag från kravet på prövningstillstånd. *Första punkten*, som är ny, har tillfogats på grund av att det nu blir även andra mål än sådana som omfattas av småmålsreglerna som är underkastade reglerna om prövningstillstånd. Enligt denna gäller inte reglerna om prövningstillstånd i mål som skall handläggas av tingsrätt i särskild sammansättning. Exempel på sådana mål är tryckfrihetsmål enligt 12 kap. tryckfrihetsförordningen, yttrandefrihetsmål enligt 9 kap. yttrandefrihetsgrundlagen, patentmål enligt 66 § patentlagen (1967:837), och familjemål enligt 14 kap. 17 § äktenskapsbalken och 20 kap. 1 § föräldrabalken. Det krävs inte att det aktuella målet faktiskt har prövats av tingsrätten i den föreskrivna särskilda sammansättningen. Även om en tingsrätt exempelvis har handlagt ett familjemål vid huvudförhandling i förenklad form med en lagfaren domare, krävs enligt den nu aktuella undantagsbestämmelsen inte något prövningstillstånd. Det kan i frågasättas om det i framtiden finns behov av undantaget i första punkten. Frågan kan bli föremål för förnyade överväganden i den utredning som aviserats (avsnitt 2.5.3).

Punkterna 2 - 4 är nya men oförändrade i sak. Däremot har den nuvarande bestämmelsen om att det inte behövs prövningstillstånd när

tingsrätten har fattat beslut angående utdömande av vite eller om ansvar för en rättegångsförseelse, utgått. Rättegångsförseelse kan bara föranleda böter och frågor om viten behandlas som bötesmål (jfr 9 kap. RB och 8 § lagen 1985:206 om viten). Eftersom det nu föreslås regler om prövningstillstånd för bötesmål som omfattar också dessa mål finns det inga skäl att ha kvar denna regel.

Paragrafens *tredje stycke* är oförändrat.

49 kap. 12 a §

Paragrafen som är ny innehåller regler om prövningstillstånd i brottmål i ledet tingsrätt-hovrätt. De har kommenterats utförligt i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.6.3).

Regleringen i *första stycket*, som har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag, innebär att prövningstillstånd krävs i de fall tingsrätten inte dömt den tilltalade till annan påföljd än till böter eller frikännt honom från ansvar. Till skillnad från vad som gäller för prövningstillstånd i tvistemål har kravet på prövningstillstånd inte knutits till yrkandena i tingsrätten, utan till den faktiska utgången i målet. Det innebär bl.a. att det inte enligt denna paragraf föreligger något krav på prövningstillstånd för beslut som har fattats innan tingsrätten har avgjort målet.

Kravet på prövningstillstånd gäller oavsett vem av den tilltalade, åklagaren eller målsäganden som överklagar domen.

Kravet på prövningstillstånd gäller också om tingsrätten ogillat åtalet och helt frikännt den tilltalade från ansvar. Det saknar därvid betydelse hur allvarligt det åtalade brottet var.

Reglerna är utformade så att svaret på frågan om prövningstillstånd krävs eller inte blir detsamma oavsett vem av parterna som överklagar domen och i vilken del domen överklagas. Av regleringen följer att det krävs prövningstillstånd om tingsrätten har dömt den tilltalade till böter för vissa brott och samtidigt frikännt för andra brott och det oavsett om den dömde överklagar och vill bli helt frikänd eller åklagaren överklagar domen i den del åtalet ogillats. Vidare följer att prövningstillstånd *inte* krävs om åklagaren överklagar ett frikännande om tingsrätten i samma dom har dömt den tilltalade till fängelse för ett annat brott; den dömde är i detta fall inte underkastad krav på prövningstillstånd och då kan domen också överklagas av åklagaren utan dispensprövning.

I de fall tingsrätten har dömt ut ett bötesstraff saknar det betydelse om det också finns fängelse i straffskalan för brottet. Det saknar också betydelse av vilken anledning straffet har kommit att stanna vid böter, i de fall fängelse hade varit ett alternativ.

I de fall den tilltalade fälls till ansvar för flera brott skall en

gemensam påföljd bestämmas, om inte annat är föreskrivet (30 kap. 3 § första stycket BrB). Böter kan användas som gemensamt straff för flera brott (25 kap. 5 § BrB). Om böter valts som gemensamt straff för flera brott krävs prövningstillstånd vare sig domen överklagas i sin helhet eller endast beträffande något eller några av brotten. Det kan också vara så att tingsrätten i en och samma dom har dömt till böter för viss brottslighet och till annan påföljd för annan brottslighet (30 kap. 3 § andra stycket BrB). Överklagas domen endast beträffande det eller de brott där påföljden har bestämts till annan påföljd än böter krävs givetvis inte prövningstillstånd för en fullständig överprövning. Överklagas domen endast beträffande de brott där påföljden har bestämts till böter krävs inte heller prövningstillstånd. Detta framgår av ordalydelsen eftersom kravet på prövningstillstånd bara gäller i de fall tingsrätten inte har dömt till annan påföljd än till böter (eller helt frikänt från ansvar).

Om en dom omfattar flera tilltalade får hovrätten göra en bedömning för varje tilltalad för sig när det gäller frågan om prövningstillstånd krävs eller inte. Har t.ex. den ene av två tilltalade dömts till böter och den andre till fängelse krävs det alltså prövningstillstånd för att domen såvitt avser den förstnämnde skall kunna prövas fullständigt av hovrätten medan prövningstillstånd inte krävs för den av de tilltalade som dömts till fängelse.

Av paragrafens formulering, att tingsrätten inte dömt den tilltalade till annat än böter, följer att det krävs prövningstillstånd även om tingsrätten samtidigt som den bestämt påföljden till böter beslutat om t.ex. förverkande. Förverkande utgör nämligen inte en påföljd, vare sig enligt brottsbalkens eller rättegångsbalkens terminologi. Brottsbalken skiljer uttryckligen mellan påföljd och förverkande eller annan särskild rättsverkan (1 kap. 8 § BrB) och rättegångsbalken har ingen avvikande terminologi (jfr t.ex. 29 kap. 2 § andra stycket 2 och 4).

Om det krävs prövningstillstånd, omfattas - med ett undantag (se nedan) - alla frågor som har avgjorts i domen, t.ex. förverkande, av kravet på prövningstillstånd, och detta oavsett om domen överklagas i påföljdsdelen eller inte. Om den tilltalade överklagar en dom endast i den del som avser förverkande krävs det alltså prövningstillstånd om påföljden i domen har bestämts till böter medan det däremot inte krävs prövningstillstånd för att få förverkandefrågan prövad i de fall påföljden har bestämts till fängelse.

Det enda undantaget från denna regel är avgöranden om enskilda anspråk som tagits in i domen. Frågan om det krävs prövningstillstånd eller inte för enskilda anspråk skall i stället avgöras med tillämpning av tvistemålsreglerna. Detta framgår av paragrafens *andra*

stycke. Frågan har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.6.5)

Av *tredje stycket* framgår att Riksåklagaren, Justitiekanslern och Justitieombudsman är befriade från kravet på prövningstillstånd i de ytterst ovanliga fall någon av dem för talan i hovrätten (jfr avsnitt 2.6.3).

Att kravet på prövningstillstånd även gäller vissa beslut som får överklagas endast i samband med överklagande av domen, exempelvis beträffande återbetalningsskyldighet för rättegångskostnader, framgår av paragrafens *fjärde stycke*. Beslut som skall överklagas särskilt omfattas inte av kravet på prövningstillstånd.

Bestämmelsen i *femte stycket* överensstämmer med vad som gäller för tvistemålen (jfr 49 kap. 12 § sista stycket).

Dispensgrunderna är desamma för tvistemål och brottmål. De framgår av 49 kap. 13 §. Vissa omständigheter som kan vara av betydelse för frågan om prövningstillstånd skall beviljas eller inte i ett mål har berörts i avsnitt 2.6.3. Den omständigheten att tingsrätten avgjort ett brottmål i den tilltalades utelämnade uttalande har ingen självständig betydelse utan får vägas in bland andra omständigheter i målet.

51 kap. 4 §

I paragrafen har - i överensstämmelse med vad som enligt 50 kap. 4 § RB gäller för tvistemålens del - ett nytt *andra stycke* tagits in. Av detta stycke framgår att vadekäranden i sin vadeinlägga skall ange de omständigheter som han åberopar till stöd för att prövningstillstånd skall meddelas i de fall sådant tillstånd erfordras. Paragrafen är i övrigt oförändrad.

51 kap. 10 a §

Paragrafen är ny och har sin motsvarighet i 50 kap. 10 a § RB. Där anges att hovrätten efter det att skriftväxlingen har avslutats skall besluta i frågan om prövningstillstånd. När det finns skäl för det kan hovrätten fatta sådant beslut utan att skriftväxling har skett.

8.2 Förslaget till lag om ändring i utsökningsbalken

2 kap. 19 §

Paragrafen har anpassats till att kronofogdemyndighetens beslut skall överklagas till tingsrätt. Även några andra redaktionella ändringar har gjorts.

I paragrafens *första stycke* föreskrivs att beslut av kronofogdemyndighet överklagas till den tingsrätt inom vars domkrets kronofogdemyndigheten har sitt säte. Av förordningen (1987:1314) om lokaliseringen av kronofogdemyndigheterna framgår att det finns en kronofogdemyndighet i varje län, alltså 24 stycken, och i vilka orter myndigheterna har säte. Verksamheten bedrivs inte bara från huvudkontoret i länet, utan också från kronokontor på andra orter i länet, men forumregeln utpekar alltså tingsrätten på den orten där kronofogdemyndigheten har sitt säte. Överklaganden kommer således att prövas av sammanlagt 24 tingsrätter.

I överklagade utsöknings- och avräkningsmål är det RSV som för det allmännas talan (se 2 kap. 30 § UB och 11 § avräkningslagen). Enligt 2 kap. 3 § förordningen (1988:784) med instruktion för exekutionsväsendet får RSV bestämma att en kronofogdemyndighet skall företräda staten i ett visst ärende eller en viss grupp av ärenden. I utsöknings- och avräkningsmål där staten är part får alltså RSV företräda staten i domstolarna eller bestämma att kronofogdemyndigheten skall göra det.

I första stycket anges vidare att överklagandet skall göras skriftligen. Detta innebär förstås ingen nyordning, men det behövs en uttrycklig regel därom som komplettering till reglerna i ärendelagen. I *andra stycket* anges nämligen att ärendelagen skall gälla för överklaganden i utsökningsmål i den mån inget annat föreskrivs i 18 kap. UB. En del regler i ärendelagen blir emellertid naturligen inte aktuella att tillämpa på överklagandena av kronofogdemyndighetens beslut, eftersom ärendelagen inte från början är skriven för handläggning av överklaganden. Någon principiell nyhet innebär detta inte för tingsrätterna, eftersom överklagade felparkeringsärenden sedan länge handläggs enligt ärendelagen.

Ärendelagens 11 § ger en generell hänvisning till vad som är föreskrivet om tvistemål. RB:s regler om rättegång och överklagande blir alltså tillämpliga på utsökningsmålen, dock bara i den mån det inte finns särskilda regler i 18 kap. UB eller i ärendelagen.

En kort genomgång av *ärendelagens tillämpning på överklagandena* är här på sin plats.

1 § handlar om tillämpningsområdet. Paragrafen saknar intresse i detta sammanhang, eftersom ärendelagen pekas ut särskilt i UB som tillämplig processlag.

2 § anger vilka krav som ställs på ansökan. Denna motsvaras i detta sammanhang av överklagandeskriften. Enligt vad som sagts i anslutning till 18 kap. 1 § första stycket UB skall överklagande ske skriftligen. Av 2 § ärendelagen följer att klaganden skall ange den åtgärd

som han påkallar och grunderna för yrkandet. De preciserade kraven på överklagandet finns i 18 kap. 8 och 9 §§ UB. Bl.a. skall klaganden ange det överklagade beslutet, den ändring han yrkar och grunderna för den samt bevisuppgift. 2 § ärendelagen i övrigt behandlar huvudsakligen skyldigheten att lämna uppgifter om parter och vittnen.

3 § säger att rätten skall förelägga sökanden, dvs. klaganden, att komplettera en ofullständig ansökan och att *ansökan får avvisas* om föreläggandet inte följs. Här bör tingsrätterna kunna finna ledning för sina ställningstaganden i motsvarande regler för överklagande till hovrätt, t.ex. 52 kap. 6 § RB.

4 § behandlar bl.a. förberedande åtgärder och kallelse till förhandling.

Enligt första stycket skall rätten utan dröjsmål bestämma om något yttrande skall inhämtas eller om någon annan förberedande åtgärd skall vidtas. Rätten får alltså bestämma med hänsyn till omständigheterna om klagandens motpart eller någon annan som saken angår skall beredas tillfälle att svara på överklagandet. Givetvis kan rätten inte ändra det överklagade beslutet utan att motsidan har fått möjlighet att yttra sig. Dock följer av 18 kap. 12 § UB att rätten kan meddela inhibition och andra interimistiska förordnanden utan att motparten beretts tillfälle att yttra sig.

Enligt andra stycket skall rätten hålla förhandling om någon som ärendet angår bör höras muntligen. I den allmänna motiveringen (avsnitt 2.1.3) har tillämpningen av denna regel diskuterats, bl.a. mot bakgrund av de krav som Europakonventionen ställer. Tingsrätten får kalla parter och andra vid vite. Sökanden får kallas att inställa sig vid påföljd att ansökan annars förfaller. Detta gäller dock bara i ärenden som får upptas av rätten "endast efter ansökan" och således inte i ärenden som rätten tagit upp på eget initiativ. Denna regel blir alltså tillämplig på ärenden som har anhängiggjorts vid tingsrätten genom överklagande. Att ett överklagande förfaller vid bristande inställelse till förhandling är inte någon principiell nyhet, utan gäller t.ex. enligt 50 kap. 19 § RB.

Paragrafens tredje stycke saknar intresse i detta sammanhang.

5 § anger att RB:s regler om huvudförhandling i tvistemål gäller i tillämpliga delar för förhandling enligt ärendelagen. Vidare ges regler för utevaro vid förhandling.

6 § innehåller domförhållningsregler. Dessa blir inte tillämpliga här. I 18 kap. 1 § andra stycket andra meningen UB föreslås nämligen att tingsrätten alltid skall bestå av en lagfaren domare.

9 a och b §§ behandlar omprövning. Dessa regler gäller endast beslut som tingsrätten har meddelat som första instans och gäller alltså inte överklagandena.

11 § innehåller en generell hänvisning till RB:s tvistemålsregler, vilka därigenom utpekade som komplement till ärendelagen. RB:s regler om rättegång och överklagande skall alltså tillämpas på utökningsmålen i den mån det inte finns några särskilda regler i 18 kap. UB eller i ärendelagen.

12 § anger att andra författningar som avser ärenden enligt ärendelagen skall gälla, även om de strider mot vad ärendelagen föreskriver.

Övriga paragrafer, 9 och 10 §§, fordrar inga särskilda kommentarer.

I *andra stycket* fastläggs också att tingsrätten alltid skall bestå av en lagfaren domare i utökningsärendena. Det blir alltså samma domförehetsregel som gäller i felparkeringsärenden och i tvistemål om mindre värden.

2 och 4-9 §§

Paragraferna innehåller bl.a. regler om i vilken utsträckning kronofogdemyndighetens beslut får överklagas och när och hur det skall ske. Paragraferna har ändrats i terminologiskt hänseende och har anpassats till att överklagande skall ske till tingsrätt i stället för till hovrätt.

3 §

Paragrafen säger för närvarande att reglerna i 4-6 §§ skall tillämpas i stället för 49 kap. RB. Detta följer redan av 1 §, varför paragrafen föreslås upphävd såsom onödig.

10 §

Paragrafen anger att kronofogdemyndigheten så snart som möjligt skall sända överklagandet och övriga handlingar i målet till tingsrätten men att detta dock inte gäller om överklagandet avvisas.

11 §

Paragrafen har anpassats till att överklagande skall ske till tingsrätten. I övrigt har endast redaktionella ändringar vidtagits.

12-16 §§

Paragraferna ger vissa bestämmelser om förfarandet i tingsrätten. De motsvarar i sak nuvarande bestämmelser om förfarandet i hovrätten.

16 a §

Paragrafen är ny. Den anger inledningsvis - för tydlighets skull - att

tingsrättens beslut överklagas till hovrätten. Vidare innebär paragrafen att prövningstillstånd krävs vid överklagandet till hovrätten, utom i vissa fall, jfr specialmotiveringen till 49 kap. 12 § RB vid punkt 2-4. I förhållande till lagrådsremissens förslag har gjorts den kompletteringen att överklagande av ett beslut om avvisning av en missnöjesanmälan har undantagits från kravet på prövningstillstånd. Ändringen har sin förebild i 49 kap. 12 § andra stycket punkt 4 RB.

Dispensgrunderna är desamma som i 49 kap. 13 § RB.

17-19 §§

I dessa paragrafer har endast gjorts de ändringar som beror på den nya instansordningen m.m.

Ikraftträdande

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 1994. Beslut som meddelats av kronofogdemyndigheten före ikraftträdandet skall överklagas och handläggas enligt de äldre reglerna.

8.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1976:206) om felparkeringsavgift

10 a §

Paragrafen som innehåller regler om överklagande i felparkeringsärenden har endast ändrats i andra och femte stycket.

Bestämmelsen i *andra stycket* om att det inte krävs prövningstillstånd vid överklagande av beslut angående utdömmande av förelagt vite eller om ansvar för en rättegångsförseelse har, liksom motsvarande bestämmelse i 49 kap. 12 § andra stycket RB, utgått (jfr vid specialmotiveringen till 49 kap. 12 § RB vid punkterna 2-4). Uppräkningen av överklaganden som inte kräver prövningstillstånd har kompletterats med avvisning av missnöjesanmälan (jfr specialmotiveringen till 18 kap. 16 a § UB).

Bestämmelserna i *femte stycket* har ändrats så att fullföljdsförbudet inte längre omfattar Riksåklagarens överklagande till Högsta domstolen. Ändringen har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.6.6).

11 §

Bestämmelsen har ändrats för att klargöra dels att allmän åklagare för det allmänna talan vid Högsta domstolen dels att prövningstillstånd inte krävs i Högsta domstolen när Riksåklagaren överklagar hov-

8.4 Förslaget till ändring i bötesverkställighetslagen (1979:189)

Bestämmelsen har ändrats så att fullföljdsförbudet inte längre omfattar Riksåklagarens överklagande till Högsta domstolen. Att prövningstillstånd inte krävs vid sådant överklagande framgår av 54 kap. 9 § andra stycket jämfört med 17 § lagen om bötesförvandling (jfr den allmänna motiveringen, avsnitt 2.6.6, och specialmotiveringen, avsnitt 8.3).

8.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1985:146) om avräkning vid återbetalning av skatter och avgifter

11-14 §§ har ändrats i redaktionellt hänseende och har anpassats till att kronofogdemyndighetens beslut om avräkning skall överklagas till tingsrätt (jfr den allmänna motiveringen, avsnitt 3.2). Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 1994, med det undantaget att beslut som meddelats av kronofogdemyndigheten dessförinnan skall överklagas och handläggas enligt äldre bestämmelser.

8.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning

Förslaget har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 3.2).

20 §

I ett nytt tredje stycke föreslås att ansökningsavgiften i ett mål enligt denna lag genast skall få utsökas hos sökanden. Därmed blir regleringen i överensstämmelse med vad som gäller avgifter i utsökningsmål enligt 17 kap. UB.

55-58 §§

Paragraferna har ändrats redaktionellt och har anpassats till att överklagande av de aktuella utslagen och besluten skall ske till tingsrätten. Hänvisningarna i 58 § har ändrats med hänsyn till de föreslagna ändringarna i 18 kap. UB. Genom hänvisningen till 18 kap. 1 § UB utpekas tingsrätten inom vars domkrets kronofogdemyndigheten har sitt säte som rätt klagoinstans.

Reglerna i 55-58 §§ innebär organisationsändringar och föreslås träda ikraft den 1 januari 1994. I fråga om beslut som en kronofogdemyndighet meddelat dessförinnan gäller äldre bestämmelser. Ändringen i 20 § som är fristående föreslås träda i kraft redan den 1 juli 1993. För ansökningar som gjorts dessförinnan gäller äldre bestämmelser.

9 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta förslagen till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i utsökningsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1976:206) om felparkeringsavgift,
4. lag om ändring i bötesverkställighetslagen (1979:189),
5. lag om ändring i lagen (1985:146) om avräkning vid återbetalning av skatter och avgifter samt
6. lag om ändring i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning.

10 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

Förslag till

lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken
dels att 49 kap. 12 §§ skall ha följande lydelse,
dels att det i 49 kap. skall införas en ny paragraf, 13 §, av följande
lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

49 kap.

12 §¹

Talan mot tingsrättens dom eller beslut i mål som handlagts av en lagfaren domare enligt 1 kap. 3 d § första stycket får inte prövas av hovrätten i vidare mån än som framgår av 13 §, om inte hovrätten meddelat parten prövningstillstånd.

Prövningstillstånd behövs inte vid talan mot beslut som rör någon annan än en part eller en intervenient, beslut varigenom tingsrätten ogillat jäv mot en domare, beslut angående utdömande av förelagt vite eller om ansvar för en rättegångsförseelse eller beslut varigenom en missnöjesanmälan eller en vade- eller besvärstalan avvisats.

I tvistemål krävs prövningstillstånd för att hovrätten skall pröva tingsrättens avgörande

1. vid överklagande av tingsrättens dom eller beslut i mål som handlagts av en lagfaren domare enligt 1 kap. 3 d § första stycket, och

2. vid överklagande av tingsrättens dom eller beslut i andra tvistemål där förlikning om saken är tillåten, där det värde som sägs i 1 kap. 3 d § uppenbart inte överstiger basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Prövningstillstånd behövs inte vid överklagande av

1. ett avgörande i mål som skall handläggas av tingsrätt i särskild sammansättning,

2. beslut som rör någon annan än en part eller en intervenient,

3. beslut genom vilket tingsrätten ogillat jäv mot en domare, eller

¹Senaste lydelse 1990:443.

I fråga om meddelade prövningstillstånd skall 54 kap. 11 § tredje stycket och 13 § gälla i tillämpliga delar.

4. beslut genom vilket en missnöjesanmälan eller en ansökan om återvinning eller ett överklagande avvisats.

I fråga om meddelade prövningstillstånd skall 54 kap. 12 § tredje stycket och 15 § gälla i tillämpliga delar.

13 §

Prövningstillstånd behövs, om åklagaren, målsäganden eller den tilltalade överklagat en dom i brottmål genom vilken tingsrätten i påföljdsdelen endast dömt den tilltalade till böter eller frikänt honom från ansvar för brott för vilket det inte stadgats svårare straff än fängelse i sex månader. Om tingsrätten i sin dom även prövat enskilda anspråk gentemot den tilltalade, krävs prövningstillstånd, om det sammanlagda värdet av vad den tilltalade ålagts i fråga om enskilda anspråk uppenbart inte överstiger ett basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Första stycket gäller inte riksåklagarens, justitiekanslerns och justitieombudsmannens överklaganden.

I fråga om meddelade prövningstillstånd skall 54 kap. 12 § tredje stycket och 15 § gälla i tillämpliga delar.

Om det krävs prövningstillstånd vid överklagande av en dom, gäller kravet på prövningstillstånd även vid överklagande av

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Prop. 1992/93:216

Bilaga 1

*ett beslut som får överklagas i
samband med överklagande av
domen.*

Förslag till
Lag om ändring i utsökningsbalken

Prop. 1992/93:216
Bilaga 1

Härigenom föreskrivs i fråga om utsökningsbalken
dels att 18 kap. 3 §, 8, 10 och 18 §§ skall upphöra att gälla,
dels att nuvarande 18 kap. 17 § skall benämnas 18 kap. 18 §,
dels att 18 kap. 1-12, samt 14-16 §§, den nya 18 §, 19 § samt
rubrikerna närmast före 18 kap. 2, 12 och 17 §§ skall ha följande
lydelse,
dels att det i balken skall införas en ny bestämmelse, 18 kap. 17 §,
av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 kap.

1 §

Talan mot kronofogdemyndig-
hetens beslut förs i hovrätten
genom besvär.

Kronofogdemyndighetens beslut
överklagas hos en tingsrätt i det
län där kronofogdemyndigheten
finns. Om ett beslut har över-
klagats, skall senare överklagan-
den av beslutet prövas av den
tingsrätt som har att pröva det
första överklagandet. Om klagan-
den i ett sådant fall har över-
klagat beslutet hos en annan
tingsrätt i länet, skall krono-
fogdemyndigheten skicka skrivel-
sen med överklagandet till rätt
tingsrätt.

I den mån *ej* annat föreskrivs i
detta kapitel skall *bestämmel-*
serna i rättegångsbalken om
fullföljd av talan i hovrätten och
högsta domstolen och om rätte-
gången där tillämpas i utsök-
ningsmål.

I den mån *det inte* föreskrivs
något annat i detta kapitel skall
lagen (1993:000) om förfarandet
i mål i förvaltningsdomstol och i
vissa mål i allmän domstol (dom-
stolsförfarandelagen) tillämpas
beträffande överklaganden i ut-
sökningsmål.

Talan mot kronofogdemyndighetens beslut**Överklagande av kronofogdemyndighetens beslut****2 §**

Talan mot kronofogdemyndighetens beslut får *föras* av den som beslutet angår, om det har gått honom emot. Sökanden eller svaranden får klaga även över att beslut gör intrång i tredje mans rätt.

Talan mot beslut, varigenom rättighet har förbehållits enligt 12 kap. 33 § andra stycket, får *föras* endast av den som har bestritt att sådant förbehåll görs.

Kronofogdemyndighetens beslut får *överklagas* av den som beslutet angår, om det har gått honom emot. Sökanden eller svaranden får klaga även över att beslut gör intrång i tredje mans rätt.

Beslut, varigenom rättighet har förbehållits enligt 12 kap. 33 § andra stycket, får *överklagas* endast av den som har bestritt att sådant förbehåll görs.

4 §

Klagan får ej föras över att kronofogdemyndigheten har funnit sig behörig att *upptaga* en ansökan om verkställighet.

Har kronofogdemyndigheten funnit sig obehörig att upptaga en ansökan, kan *hovrätten* efter *klagan* bestämma vilken kronofogdemyndighet som skall handlägga målet och hänvisa det till den myndigheten. Härvid tillämpas 2 kap. 4 § första stycket andra meningen.

Ett beslut varigenom kronofogdemyndigheten har funnit sig behörig att upptaga en ansökan om verkställighet *får inte överklagas*.

Har kronofogdemyndigheten funnit sig obehörig att upptaga en ansökan, kan *tingsrätten* efter *överklagande* bestämma vilken kronofogdemyndighet som skall handlägga målet och hänvisa det till den myndigheten. Härvid tillämpas 2 kap. 4 § första stycket andra meningen.

5 §

Talan får ej föras mot beslut, varigenom begäran om rättelse av utmätning enligt 4 kap. 33 eller 34 § eller av kvarstad för fordran enligt 16 kap. 13 § har lämnats utan bifall.

Ett beslut, varigenom begäran om rättelse av utmätning enligt 4 kap. 33 eller 34 § eller av kvarstad för fordran enligt 16 kap. 13 § har lämnats utan bifall, *får inte överklagas*.

Mot beslut, varigenom rättighet ej har förbehållits enligt 12 kap. 33 § andra stycket, får *talán* ej föras.

Talan får ej heller föras *mot* beslut, varigenom en förrättningsman har förklarats jävig.

Ett beslut, varigenom rättighet ej har förbehållits enligt 12 kap. 33 § andra stycket, får *inte* överklagas.

Ett beslut, varigenom en förrättningsman har förklarats jävig, får *inte* heller överklagas.

6 §

Talan får ej föras *mot* beslut i fråga som avses i 2 kap. 10 eller 11 §. I samband med *talán* *mot* beslut, varigenom föreläggande av vite eller annan påföljd har tillämpats, får dock prövning av föreläggandets giltighet påkallas.

Mot beslut som innefattar endast förberedelse till senare beslut och ej rör tredje man får *talán* föras endast i samband med *talán* *mot* det senare beslutet. *Talan* får dock föras särskilt på den grund att målet onödigt uppehålls genom beslutet.

Klagan översakägarförteckning får föras endast i samband med *talán* *mot* auktion eller *talán* *mot* beslut om fördelning av influtna medel.

Ett beslut i *en* fråga som avses i 2 kap. 10 eller 11 § får *inte* överklagas. I samband med *att* ett beslut varigenom föreläggande av vite eller annan påföljd har tillämpats överklagas får dock prövning av föreläggandets giltighet påkallas.

Ett beslut som innefattar endast förberedelse till senare beslut och ej rör tredje man får överklagas endast i samband med *talán* *mot* det senare beslutet. *Beslutet* får dock överklagas särskilt på den grund att målet onödigt uppehålls genom beslutet.

Ett beslut om *en* sakägarförteckning får överklagas endast i samband med *att* ett beslut som fattats vid *en* auktion eller ett beslut om fördelning av influtna medel överklagas.

7 §

Talan *mot* beslut om utmätning som avses i 7 kap. eller *mot* beslut om införsel får föras utan inskränkning till viss tid.

I fråga om annan utmätning skall *talán* av sökanden eller svaranden föras inom tre veckor från det att beslutet delgavs

Ett beslut om utmätning som avses i 7 kap. eller ett beslut om införsel får överklagas utan inskränkning till viss tid.

Tredje man får överklaga även ett beslut om annan utmätning utan inskränkning till viss tid. Ett beslut som avses i 8 kap. 9 §

honom. Tredje man får föra talan mot sådan utmätning utan inskränkning till viss tid. Talan mot beslut som avses i 8 kap. 9 § första stycket eller 12 kap. 49 § tredje stycket skall dock föras inom tre veckor från det att beslutet delgavs klaganden.

Klagan över exekutiv försäljning skall föras inom tre veckor från försäljningen. Mot beslut om fördelning eller utbetalning av medel skall talan föras inom tre veckor från beslutet.

Talan som avses i 6 § andra stycket andra meningen får föras utan inskränkning till viss tid.

Talan mot kronofogdemyndighetens beslut i andra fall skall föras inom tre veckor från det att beslutet delgavs klaganden.

första stycket eller 12 kap. 49 § tredje stycket skall dock alltid överklagas inom tre veckor från det att beslutet delgavs klaganden.

Ett beslut om en exekutiv försäljning skall överklagas inom tre veckor från försäljningen. Ett beslut om fördelning eller utbetalning av medel skall överklagas inom tre veckor från beslutet.

Ett sådant överklagande som avses i 6 § andra stycket andra meningen får göras utan inskränkning till viss tid.

9 §

Besvärslagan skall inges till kronofogdemyndigheten.

Besvär som ej har anförts i rätt tid skall avvisas av kronofogdemyndigheten. Har besvärslagan kommit in till hovrätten före besvärstidens utgång, skall den omständigheten att inlagen har kommit in till kronofogdemyndigheten först därefter ej föranleda att besvären avvisas.

Om den som vill anföra besvär visar laga förfall före besvärstidens utgång, skall kronofogdemyndigheten sätta ut ny tid.

Om den som vill överklaga ett beslut visar laga förfall innan tiden för överklagande gått ut, skall kronofogdemyndigheten sätta ut ny tid.

11 §

Frågan huruvida *besvär* har anförts i rätt tid får komma under *hovrättens* bedömande endast i samband med prövning av *besvär* över beslut, varigenom kronofogdemyndigheten har avvisat *besvär*en.

Frågan huruvida *ett beslut* har överklagats i rätt tid får komma under *tingsrättens* bedömande endast i samband med prövning av *överklagande* av beslut, varigenom vilket kronofogdemyndigheten har avvisat *överklagandet*.

Vissa bestämmelser om förfarandet i hovrätten

Förfarandet i domstol m.m.

12 §

Hovrätten får, utan att motparten dessförinnan har beretts tillfälle att *inkomma med förklaring*, förordna att åtgärd för verkställighet ej skall vidtagas tills vidare eller, om synnerliga skäl föreligger, att redan vidtagen åtgärd skall hävas.

Hovrätten får också omedelbart förordna att åtgärd för verkställighet skall genomföras och bestå till dess annat förordnas.

Tingsrätten får, utan att motparten dessförinnan har beretts tillfälle att *svara på överklagandet*, förordna att åtgärd för verkställighet ej skall vidtagas tills vidare eller, om synnerliga skäl föreligger, att redan vidtagen åtgärd skall hävas.

Tingsrätten får också omedelbart förordna att åtgärd för verkställighet skall genomföras och bestå till dess annat förordnas.

14 §

Vid bifall till *tal*an mot visst beslut får även senare beslut i målet, som har samband med det förra beslutet och som ej hade vunnit laga kraft mot klaganden när *besvär* anfördes, hävas när det kan ske.

Vid bifall till *ett överklagande* av ett visst beslut får även senare beslut i målet, som har samband med det förra beslutet och som ej hade vunnit laga kraft mot klaganden när *han överklagade det första beslutet*, hävas när det kan ske.

15 §

Bifalls talan mot beslut om fördelning av medel, gäller det till förmån även för den som ej själv har fört talan mot beslutet.

Om ett överklagande av ett beslut om fördelning av medel bifalls, gäller det till förmån även för den som ej själv har överklagat beslutet.

16 §

Hovrättens beslut i dit fullföljd fråga länder till efterrättelse enligt vad som sägs i 2 kap. 19 § om kronofogdemyndighetens beslut.

I mål om utmätning eller införsel skall dock vidtagen åtgärd ej utan särskilt förordnande återgå innan hovrättens beslut har vunnit laga kraft.

Tingsrättens beslut i en fråga som överklagats dit länder till efterrättelse enligt vad som sägs i 2 kap. 19 § om kronofogdemyndighetens beslut.

I mål om utmätning eller införsel skall dock vidtagen åtgärd ej utan särskilt förordnande återgå innan tingsrättens beslut har vunnit laga kraft.

Talan mot hovrättens beslut

Överklagande av tingsrättens beslut, m.m.

17 §

Hovrätten får inte pröva ett överklagande av ett beslut av en tingsrätt, om inte hovrätten meddelat parten prövningstillstånd.

Prövningstillstånd behövs inte vid överklagande av

1. beslut som rör någon annan än en part,

2. beslut varigenom tingsrätten ogillat jäv mot en domare, eller

3. beslut varigenom ett överklagande har avvisats.

I fråga om meddelade prövningstillstånd skall 54 kap. 11 § tredje stycket rättegångsbalken gälla i tillämpliga delar.

Prövningstillstånd får meddelas endast om

1. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt,

2. det finns anledning till ändring i det slut vartill tingsrätten kommit, eller

3. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Kan ett överklagande av tingsrättens beslut prövas av hovrätten endast om denna meddelat prövningstillstånd, skall tingsrätten i samband med under rättelse om vad som gäller i fråga om överklagande upplysa parterna om detta och därvid också ange innehållet i närmast föregående stycke.

Hovrättens beslut får inte överklagas. Hovrätten får dock tillåta att beslutet överklagas, om det finns särskilda skäl för en prövning om tillstånd skall ges enligt 54 kap. 10 § första stycket i rättegångsbalken.

18 §

Mot beslut, varigenom hovrätten har funnit kronofogdemyndigheten behörig att upptaga en ansökan om verkställighet eller har hänvisat mål till viss kronofogdemyndighet, får *talán ej föras*. Detsamma gäller *hovrättens beslut* med anledning av talan som avses i 6 § andra stycket andra meningen.

Beslut, varigenom *en domstol* har funnit kronofogdemyndigheten behörig att upptaga en ansökan om verkställighet eller har hänvisat mål till viss kronofogdemyndighet, får *inte överklagas*. Detsamma gäller *ett beslut av en domstol* med anledning av *ett sådant överklagande* som avses i 6 § andra stycket andra meningen.

19 §

Vad som sägs i 4 § andra stycket och 12, 14 och 15 §§ tillämpas även i högsta domstolen.

Vad som sägs i 4 § andra stycket och 12, 14 och 15 §§ tillämpas även i *hovrätten och Högsta domstolen*. *Vad som sägs i 16 § tillämpas även i hovrätten.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993. Beslut som fattats av kronofogdemyndighet före ikraftträdandet överklagas enligt äldre föreskrifter.

Förslag till
Lag om ändring i lagen (1976:206) om felparkeringsavgift

Prop. 1992/93:216
Bilaga 1

Härigenom föreskrivs att 10 a § lagen (1976:206) om felparkeringsavgift skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 a §¹

Talan mot tingsrättens beslut förs genom besvär i hovrätten. Talan får inte prövas av hovrätten om inte hovrätten meddelat parten prövningstillstånd.

Prövningstillstånd behövs inte vid talan mot beslut som rör någon annan än en part, beslut varigenom tingsrätten ogillat jäv mot en domare, beslut angående utdömande av förelagt vite eller om ansvar för en rättegångsförseelse eller beslut varigenom anmälan av bestridande avvisats. I fråga om meddelade prövningstillstånd skall 54 kap. 11 § tredje stycket rättegångsbalken gälla i tillämpliga delar.

Prövningstillstånd får meddelas endast om

1. det är av vikt för ledningen av rättstillämpningen att talan prövas av högre rätt,
2. att det finns anledning till ändring i det slut vartill tingsrätten kommit eller
3. det annars finns synnerliga skäl att pröva talan.

Kan tingsrättens beslut prövas av hovrätten endast om denna meddelat prövningstillstånd, skall tingsrätten i samband med underrättelse om vad som gäller i fråga om fullföljd av talan upplysa parterna om detta och därvid också ange innehållet i närmast föregående stycke.

Hovrättens beslut får inte överklagas. Hovrätten får dock tillåta att beslutet överklagas, om det finns särskilda skäl för en prövning om tillstånd skall ges enligt 54 kap. 10 § första stycket i rättegångsbalken.

Hovrättens beslut får inte överklagas. Hovrätten får dock tillåta att beslutet överklagas, om det är av vikt för ledning av rätts-tillämpningen att talan prövas av högsta domstolen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993.

¹Senaste lydelse 1989:358.

Förslag till
Lag om ändring i bötesverkställighetslagen (1979:189)

Prop. 1992/93:216
Bilaga 1

Härigenom föreskrivs att 23 § bötesverkställighetslagen (1979:189) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 §¹

Ett beslut av hovrätten i ett mål om bötesförvandling får inte överklagas. Hovrätten får dock tillåta att beslutet överklagas, om det finns särskilda skäl för en prövning om tillstånd skall ges enligt 54 kap. 10 § 1 rättegångsbalken.

Ett beslut av hovrätten i ett mål om bötesförvandling får inte överklagas. Hovrätten får dock tillåta att beslutet överklagas, om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att talan prövas av högsta domstolen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993.

¹Senaste lydelse 1989:359.

Förslag till
Lag om ändring i lagen (1985:146) om avräkning vid återbet-
alning av skatter och avgifter

Prop. 1992/93:216
Bilaga 1

Härigenom föreskrivs att 11 - 14 §§ lagen (1985:146) om avräkning
vid återbetalning av skatter och avgifter skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 §

Kronofogdemyndighetens be-
slut får inte överklagas i den mån
det innebär att avräkning inte
skall ske. I övrigt tillämpas i
fråga om kronofogdemyndighe-
tens beslut enligt denna lag
bestämmelserna om *besvär över*
utmätning i allmänhet, i den mån
inte annat följer av 12 §.

Kronofogdemyndighetens be-
slut får inte överklagas i den mån
det innebär att avräkning inte
skall ske. I övrigt tillämpas i
fråga om kronofogdemyndighe-
tens beslut enligt denna lag
bestämmelserna om *överklagande*
av utmätning i allmänhet, i den
mån inte annat följer av 12 §.

I mål som avses i första stycket förs det allmännas talan av Riks-
skatteverket.

12 §

Kronofogdemyndighetens beslut
enligt denna lag gäller utan hin-
der av att det inte har vunnit laga
kraft. Hovrättens beslut gäller
först sedan det har vunnit laga
kraft.

Kronofogdemyndighetens beslut
enligt denna lag gäller utan hin-
der av att det inte har vunnit laga
kraft. *Tingsrättens och hovrättens*
beslut gäller först sedan det har
vunnit laga kraft.

13 §

Bestämmelserna i 10 § andra
och tredje styckena skall tilläm-
pas på belopp, som överförts till
kronofogdemyndigheten men på
grund av beslut av kronofogde-
myndigheten i andra fall än som
avses i 10 § första stycket eller
av *hovrätten eller högsta dom-*
stolen inte skall tas i anspråk
genom avräkning.

Bestämmelserna i 10 § andra
och tredje styckena skall tilläm-
pas på belopp, som överförts till
kronofogdemyndigheten men på
grund av beslut av kronofog-
demyndigheten i andra fall än
som avses i 10 § första stycket
eller av *en domstol* inte skall tas
i anspråk genom avräkning.

14 §

Skall ett avräknat belopp enligt beslut av kronofogdemyndigheten, *hovrätten* eller *högsta domstolen* inte tas i anspråk genom avräkning, skall den som fått sin fordran helt eller delvis betald genom avräkningen överföra beloppet till kronofogdemyndigheten.

Skall ett avräknat belopp enligt beslut av kronofogdemyndigheten eller *en domstol* inte tas i anspråk genom avräkning, skall den som fått sin fordran helt eller delvis betald genom avräkningen överföra beloppet till kronofogdemyndigheten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993. Beslut som meddelats av kronofogdemyndighet före ikraftträdandet överklagas enligt äldre föreskrifter.

Förslag till
Lag om ändring i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning

Prop. 1992/93:216

Bilaga 1

Härigenom föreskrivs att 55 - 58 §§ lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

55 §

Den som är missnöjd med ett utslag i ett mål om *särskild handräckning*, får överklaga utslaget *genom besvär till hovrätten* inom tre veckor från dagen för utslaget. Detsamma gäller om sökanden i ett mål om *betalningsföreläggande* eller *vanlig handräckning* är missnöjd med ett utslag.

Den som är missnöjd med ett utslag i ett mål om *särskild handräckning*, får överklaga utslaget *till en tingsrätt i det län där kronofogdemyndigheten finns* inom tre veckor från dagen för utslaget. Detsamma gäller om sökanden i ett mål om *betalningsföreläggande* eller *vanlig handräckning* är missnöjd med ett utslag.

56 §

Ett beslut varigenom ett mål har avgjorts på annat sätt än genom utslag får överklagas *genom besvär till hovrätten* inom tre veckor från dagen för beslutet.

Ett beslut varigenom ett mål har avgjorts på annat sätt än genom utslag får överklagas *till en tingsrätt i det län där kronofogdemyndigheten finns* inom tre veckor från dagen för beslutet.

Beslut att överlämna mål till tingsrätt och avskrivningsbeslut enligt 37 § får dock inte överklagas.

57 §

Kronofogdemyndighetens beslut under handläggningen av ett mål får inte överklagas särskilt. Beslut som avses i 63 § får dock överklagas särskilt genom besvär till hovrätten inom tre veckor från dagen för beslutet.

Kronofogdemyndighetens beslut under handläggningen av ett mål får inte överklagas särskilt. Beslut som avses i 63 § får dock överklagas särskilt *till en tingsrätt i det län där kronofogdemyndigheten finns* inom tre veckor från dagen för beslutet.

58 §

Vid överklagande av kronofogdemyndighetens utslag och beslut tillämpas 18 kap. 8 - 11 §§ utsökningsbalken.

Beträffande överklagande av kronofogdemyndighetens utslag och beslut *samt handläggningen i domstol* tillämpas 18 kap. 1, 9, 11 och 17 §§ utsökningsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993. Beslut av kronofogdemyndighet som meddelats före ikraftträdandet överklagas enligt äldre föreskrifter.

Sammanfattning av Riksskatteverkets förslag

Prop. 1992/93:216
Bilaga 2

Enligt den tidigare gällande utsökningslagen skulle talan mot exekutiva beslut föras hos överexekutor. Andra besvärinstans var hovrätt och tredje Högsta domstolen. Vid utsökningsbalkens (UB:s) ikraftträdande den 1 januari 1982 avskaffades överexekutor och hovrätterna blev första besvärinstans. Detta har lett till att dessa belastats med ett stort antal exekutiva mål.

För att minska antalet besvär och samtidigt höja kvaliteten på kronofogdemyndigheternas (KFM:s) beslut föreslås i rapporten bl.a. att ett omprövningsinstitut införs. Överklagande av KFM:s beslut måste alltid föregås av en begäran om omprövning hos myndigheten. Beslutet redovisas till den som begärt omprövning, oavsett om begärd omprövning bifallits eller inte. Förutsättningen för att få ett mål prövat av hovrätt är att det finns ett omprövningsbeslut som kan överklagas. Talan skall föras inom tre veckor från det att beslutet delgavs den som begärt omprövning. Avsikten är att omprövningen skall ske på hög nivå vid den KFM där beslutet meddelats. Förfarandet regleras av bestämmelser som har placerats huvudsakligen i 18 kap. UB. KFM föreslås kunna meddela inhibition. Vissa kompletterande bestämmelser föreslås som inte direkt berör omprövningsinstitutet. Omprövning av beslut om utmätning av lön resp. införselbeslut regleras genom särskilda bestämmelser i 7 resp. 15 kap. UB.

Förteckning över remissinstanser som yttrat sig över Riksskatteverkets översyn av utsökningsbalken (RSV Rapport 1990:5)

Yttranden över rapporten har till Justitiedepartementet avgetts av Justitiekanslern, Domstolsverket, Datainspektion, Riksförsäkringsverket, Konsumentverket, Statskontoret, Riksrevisionsverket, Svea hovrätt, hovrätten för Övre Norrland, Stockholms tingsrätt, Riksdagens ombudsmän, Televerket, Kronofogdemyndigheterna i Stockholms län, Uppsala län, Östergötlands län, Jönköpings län, Kronobergs län, Blekinge län, Kristianstads län, Malmöhus län, Hallands län, Göteborgs och Bohus län, Älvsborgs län, Skaraborgs län, Värmlands län, Västernorrlands län, Jämtlands län och Västerbottens län, Domstolsutredningen, Sveriges advokatsamfund, Sveriges föreningsbankers förbund, Sveriges akademikers centralorganisation, Svenska Bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Sveriges domareförbund, Föreningen Sveriges kronofogdar, Finansbolagens förening, Sveriges allmännyttiga bostadsföretag, Sveriges fastighetsägareförbund, Trafikförsäkringsföreningen, Svenska Inkassoföreningen och Sveriges inkassoorganisation SIO.

1 Förslag till Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken
dels att 2 kap. 4 §, 16 kap. 3 § och 49 kap. 12 §§ skall ha följande lydelse,
dels att det i 49 kap. skall införas en ny paragraf, 12 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap. 4 §¹

Hovrätten är domför med tre lagfarna domare. I mål som överklagats från tingsrätt skall dock minst fyra lagfarna domare delta när hovrätten avgör målet, om tingsrätten bestått av tre lagfarna domare. Flera än fem lagfarna domare får inte delta i hovrätten.

I brottmål gäller, i stället för bestämmelserna i första stycket, att hovrätten är domför med tre lagfarna domare och två nämndemän. Flera än fyra lagfarna domare och tre nämndemän får inte delta. Förekommer ej anledning att döma till svårare straff än böter och är det i målet inte fråga om företagsbot, är hovrätten dock domför även med den sammansättning som anges i första stycket. Detsamma gäller vid handläggning som ej sker vid huvudförhandling.

Vid behandling av frågor om prövningstillstånd skall hov- rätten bestå av två lagfarna do- mare.	Vid behandling av frågor om prövningstillstånd skall hov- rätten bestå av tre lagfarna do- mare.
---	---

Vid beslut om avskrivning av mål efter återkallelse är hovrätten domför med en lagfaren domare.

Regeringen bestämmer i vilken omfattning åtgärd, som avser endast beredandet av ett mål, får vidtas av en lagfaren domare i hovrätten eller av en annan tjänsteman vid denna.

16 kap. 3 §²

Vid omröstning skall den me- ning gälla, som omfattats av	Vid omröstning skall den me- ning gälla, som omfattats av
--	--

¹Senaste lydelse 1989:656.

²Senaste lydelse 1987:747.

mer än hälften av rättens ledamöter. Om någon mening har erhållit hälften av rösterna och ordförandens röst är bland dem, skall dock den meningen gälla. *Vid avgörande av frågor om prövningstillstånd enligt 49 kap. 12 § skall dock, om en av ledamöterna vill bevilja prövningstillstånd, hans mening gälla som hovrättens beslut.*

mer än hälften av rättens ledamöter. Om någon mening har erhållit hälften av rösterna och ordförandens röst är bland dem, skall dock den meningen gälla.

49 kap.

12 §³

Talan mot tingsrättens dom eller beslut i mål som handlagts av en lagfaren domare enligt 1 kap. 3 d § första stycket får inte prövas av hovrätten i vidare mån än som framgår av 13 §, om inte hovrätten meddelat parten prövningstillstånd.

I tvistemål krävs prövningstillstånd för att hovrätten skall pröva tingsrättens dom eller beslut i mål som handlagts av en lagfaren domare enligt 1 kap. 3 d § första stycket, och i andra tvistemål där förlikning om saken är tillåten, om det värde som sägs i 1 kap. 3 d § tredje stycket uppenbart inte överstiger basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Prövningstillstånd behövs inte vid *talán mot* beslut som rör någon annan än en part eller en intervenient, beslut *varigenom* tingsrätten ogillat jäv mot en domare, *beslut angående utdömande av förelagt vite eller om ansvar för en rättegångsförseelse* eller beslut *varigenom* en missnöjesanmälan en ansökan om återvinning eller en *vade- eller besvärstalan* avvisats.

Prövningstillstånd behövs inte vid överklagande av

1. ett avgörande i mål som skall handläggas av tingsrätt i särskild sammansättning,

2. ett beslut som rör någon annan än en part eller en intervenient,

3. ett beslut genom vilket tingsrätten ogillat jäv mot en domare, eller

4. ett beslut genom vilket en missnöjesanmälan eller en

³Senaste lydelse 1990:443.

ansökan om återvinning eller ett överklagande avvisats.

I fråga om meddelade prövningstillstånd skall 54 kap. 11 § tredje stycket och 13 § gälla i tillämpliga delar.

12 a §

I brottmål krävs prövningstillstånd, om åklagaren, målsäganden eller den tilltalade överklagat en dom genom vilken tingsrätten inte dömt till svårare påföljd än böter eller helt frikänt från ansvar.

Om tingsrätten i sin dom även prövat enskilt anspråk mot den tilltalade, gäller i den delen bestämmelserna i 12 §.

Första stycket gäller inte Riksåklagarens, Justitiekanslerns och Justitieombudsmannens överklaganden.

Om det krävs prövningstillstånd vid överklagande av en dom, gäller kravet på prövningstillstånd även vid överklagande av ett beslut som får överklagas i samband med överklagande av domen.

I fråga om meddelade prövningstillstånd skall 54 kap. 11 § tredje stycket och 13 § gälla.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993. Om en dom eller ett beslut har meddelats före ikraftträdandet, gäller äldre bestämmelser i fråga om överklagande och krav på prövningstillstånd.

2 Förslag till Lag om ändring i utsökningsbalken

Prop. 1992/93:216
Bilaga 4

Härigenom föreskrivs i fråga om utsökningsbalken
dels att 18 kap. 3 § skall upphöra att gälla,
dels att 2 kap. 19 §, 18 kap. 1 och 2, 4-16 och 17-19 §§ samt
rubrikerna närmast före 18 kap. 2, 12 och 16 a §§ skall ha följande
lydelse,
dels att det i balken skall införas en ny paragraf, 18 kap. 16 a §, av
följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

19 §

Kronofogdemyndighetens beslut
länder till efterrättelse omedel-
bart. Vite får dock *ej* utsökas
innan det beslut, *varigenom* kro-
nofogdemyndigheten har dömt ut
vitet, har vunnit laga kraft.

Verkställigheten fortgår även
om *talán förs mot* kronofogde-
myndighetens beslut, *såvida ej*
annat föreskrivs i denna balk
eller förordnas av *hovrätten eller*
högsta domstolen.

Kronofogdemyndighetens beslut
gäller omedelbart. Vite får dock
inte utsökas innan det beslut,
genom vilket kronofogdemyndig-
heten har dömt ut vitet, har
vunnit laga kraft.

Verkställigheten fortgår även
om kronofogdemyndighetens be-
slut *överklagas*, om inte något
annat föreskrivs i denna balk
eller förordnas av *en domstol.*

18 kap.

1 §

Talan mot kronofogdemyndig-
hetens beslut *förs i hovrätten*
genom besvär.

I den mån *ej annat* föreskrivs i
detta kapitel skall bestämmelser-
na i *rättegångsbalken om fullföljd*
av talan i hovrätten och högsta
domstolen och om rättegången
där tillämpas i utsökningsmål.

Kronofogdemyndighetens beslut
överklagas skriftligen hos den
tingsrätt inom vars domkrets
kronofogdemyndigheten har sitt
säte.

I den mån *det inte* föreskrivs
något annat i detta kapitel skall
bestämmelserna i *lagen*
(1946:807) om handläggning av
domstolsärenden tillämpas be-
träffande överklaganden i utsök-
ningsmål.

Tingsrätten skall dock alltid
bestå av en lagfaren domare.

Talan mot kronofogdemyndighetens beslut

Överklagande av kronofogdemyndighetens beslut

2 §

Talan mot kronofogdemyndighetens beslut får föras av den som beslutet angår, om det har gått honom emot. Sökanden eller svaranden får klaga även över att beslut gör intrång i tredje mans rätt.

Kronofogdemyndighetens beslut får överklagas av den som beslutet angår, om det har gått honom emot. Sökanden eller svaranden får klaga även över att beslut gör intrång i tredje mans rätt.

Talan mot beslut, varigenom rättighet har förbehållits enligt 12 kap. 33 § andra stycket, får föras endast av den som har bestritt att sådant förbehåll görs.

Ett beslut, genom vilket en rättighet har förbehållits enligt 12 kap. 33 § andra stycket, får överklagas endast av den som har bestritt att sådant förbehåll görs.

4 §

Klagan får ej föras över att kronofogdemyndigheten har funnit sig behörig att upptaga en ansökan om verkställighet.

Ett beslut, genom vilket kronofogdemyndigheten har funnit sig behörig att ta upp en ansökan om verkställighet, får inte överklagas.

Har kronofogdemyndigheten funnit sig obehörig att upptaga en ansökan, kan hovrätten efter klagan bestämma vilken kronofogdemyndighet som skall handlägga målet och hänvisa det till den myndigheten. Härvid tillämpas 2 kap. 4 § första stycket andra meningen.

Om kronofogdemyndigheten har funnit sig obehörig att ta upp en ansökan, kan tingsrätten efter överklagande bestämma vilken kronofogdemyndighet som skall handlägga målet och hänvisa det till den myndigheten. Härvid tillämpas 2 kap. 4 § första stycket andra meningen.

5 §

Talan får ej föras mot beslut, varigenom begäran om rättelse av utmätning enligt 4 kap. 33 eller 34 § eller av kvarstad för fordran enligt 16 kap. 13 § har lämnats utan bifall.

Följande beslut får inte överklagas:

1. ett beslut genom vilket begäran om rättelse av utmätning enligt 4 kap. 33 eller 34 § eller av kvarstad för fordran enligt

Mot beslut, varigenom rättighet ej har förbehållits enligt 12 kap. 33 § andra stycket, får *tal*an ej föras. *Tal*an får ej heller föras *mot* beslut, varigenom en förrättningsman har förklarats jävig.

16 kap. 13 § har lämnats utan bifall,

2. *ett* beslut genom vilket en rättighet inte har förbehållits enligt 12 kap. 33 § andra stycket,

3. *ett* beslut genom vilket en förrättningsman har förklarats jävig.

6 §

*Tal*an får ej föras *mot* beslut i fråga som avses i 2 kap. 10 eller 11 §. I samband med *tal*an *mot* beslut, varigenom föreläggande av vite eller annan påföljd har tillämpats, får dock prövning av föreläggandets giltighet påkallas.

Ett beslut i en fråga som avses i 2 kap. 10 eller 11 § får inte överklagas. I samband med att ett beslut överklagas, genom vilket föreläggande av vite eller annan påföljd har tillämpats, får dock prövning av föreläggandets giltighet påkallas.

Mot beslut som innefattar endast förberedelse till senare beslut och ej rör tredje man får *tal*an föras endast i samband med *tal*an *mot* det senare beslutet. *Tal*an får dock föras särskilt på den grund att målet onödigt uppehålls genom beslutet.

Ett beslut som innefattar endast förberedelse till senare beslut och inte rör tredje man får överklagas endast i samband med överklagande av det senare beslutet. Beslutet får dock överklagas särskilt på den grund att målet onödigt uppehålls genom beslutet.

Klagan översakägarförteckning får föras endast i samband med *tal*an *mot* auktion eller *tal*an *mot* beslut om fördelning av inlutna medel.

Ett beslut om en sakägarförteckning får överklagas endast i samband med att en auktion eller ett beslut om fördelning av inlutna medel överklagas.

7 §

*Tal*an *mot* beslut om utmätning som avses i 7 kap. eller *mot* beslut om införsel får föras utan inskränkning till viss tid.

Ett beslut om utmätning som avses i 7 kap. eller ett beslut om införsel får överklagas utan inskränkning till viss tid.

I fråga om annan utmätning skall talan av sökanden eller svaranden föras inom tre veckor från det att beslutet delgavs honom. Tredje man får föra talan mot sådan utmätning utan inskränkning till viss tid. Talan mot beslut som avses i 8 kap. 9 § första stycket eller 12 kap. 49 § tredje stycket skall dock föras inom tre veckor från det att beslutet delgavs klaganden.

Klagan över exekutiv försäljning skall föras inom tre veckor från försäljningen. Mot beslut om fördelning eller utbetalning av medel skall talan föras inom tre veckor från beslutet.

Talan som avses i 6 § andra stycket andra meningen får föras utan inskränkning till viss tid.

Talan mot kronofogdemyndighetens beslut i andra fall skall föras inom tre veckor från det att beslutet delgavs klaganden.

Ett beslut om annan utmätning skall överklagas av sökanden eller svaranden inom tre veckor från det att beslutet delgavs honom. Tredje man får överklaga sådan utmätning utan inskränkning till viss tid. Ett beslut som avses i 8 kap. 9 § första stycket eller 12 kap. 49 § tredje stycket skall dock alltid överklagas inom tre veckor från det att beslutet delgavs klaganden.

Ett beslut om en exekutiv försäljning skall överklagas inom tre veckor från försäljningen. Ett beslut om fördelning eller utbetalning av medel skall överklagas inom tre veckor från beslutet.

Ett sådant överklagande som avses i 6 § andra stycket andra meningen får göras utan inskränkning till viss tid.

Överklagande av kronofogdemyndighetens beslut i andra fall skall göras inom tre veckor från det att beslutet delgavs klaganden.

8 §

I besvärslagan skall klaganden ange det överklagade beslutet, den ändring som yrkas däri och grunderna för besvärstalan.

Klaganden skall i inlagen lämna uppgift om de bevis som han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis. Skriftligt bevis som ej har givits tidigare skall fogas vid inlagen i huvudskrift eller

I överklagandet skall klaganden ange det överklagade beslutet, den ändring som yrkas i beslutet och grunderna för överklagandet.

Klaganden skall lämna uppgift om de bevis som han vill åberopa och om vad han vill styrka med varje särskilt bevis. Skriftligt bevis som inte har givits tidigare skall bifogas i original eller styrkt kopia.

bestyrkt avskrift.

Besvärslagan skall vara egenhändigt undertecknad av klaganden eller hans ombud.

Överklagandet skall vara undertecknat av klaganden eller hans ombud.

9 §

Besvärslagan skall inges till kronofogdemyndigheten.

Besvär som ej har anförts i rätt tid skall avvisas av kronofogdemyndigheten. *Har besvärslagan* kommit in till hovrätten före besvärstidens utgång, skall den omständigheten att *inlagen* har kommit in till kronofogdemyndigheten först därefter ej föranleda att *besvären* avvisas.

Om den som vill anföra *besvär* visar laga förfall före *besvärstidens utgång*, skall kronofogdemyndigheten sätta ut ny tid.

Ett överklagande skall ges in till kronofogdemyndigheten.

Ett överklagande som inte har kommit in i rätt tid skall avvisas av kronofogdemyndigheten. Om *överklagandet* har kommit in till tingsrätten inom tiden för *överklagande*, skall den omständigheten att *överklagandet* har kommit in till kronofogdemyndigheten först därefter inte föranleda att det avvisas.

Om den som vill överklaga ett beslut visar laga förfall innan tiden för *överklagande* gått ut, skall kronofogdemyndigheten sätta ut ny tid.

10 §

Avvisas ej *besvärstalan*, skall kronofogdemyndigheten så snart som möjligt sända *besvärslagan* och övriga handlingar i målet till hovrätten.

Om *överklagandet* inte avvisas, skall kronofogdemyndigheten så snart som möjligt sända detta och övriga handlingar i målet till tingsrätten.

11 §

Frågan huruvida *besvär* har anförts i rätt tid får komma under *hovrättens* bedömande endast i samband med prövning av *besvär* över beslut, varigenom kronofogdemyndigheten har avvisat *besvären*.

Frågan huruvida ett beslut har överklagats i rätt tid får komma under *tingsrättens* bedömande endast i samband med prövning av ett *överklagande* av ett beslut genom vilket kronofogdemyndigheten har avvisat *överklagandet*.

Vissa bestämmelser om förfarandet i *hovrätten*Vissa bestämmelser om förfarandet i *tingsrätten*

12 §

Hovrätten får, utan att motparten dessförinnan har beretts tillfälle att *inkomma med förklaring*, förordna att åtgärd för verkställighet *ej* skall vidtagas tills vidare eller, om synnerliga skäl *föreligger*, att redan vidtagen åtgärd skall hävas.

Hovrätten får också omedelbart förordna att åtgärd för verkställighet skall genomföras och bestå till dess annat förordnas.

Tingsrätten får, utan att motparten dessförinnan har beretts tillfälle att *svara på överklagandet*, förordna att *någon* åtgärd för verkställighet tills vidare *inte* skall *vidtas* eller, om *det finns* synnerliga skäl, att *en* redan vidtagen åtgärd skall hävas.

Tingsrätten får också omedelbart förordna att *en* åtgärd för verkställighet skall genomföras och bestå till dess annat förordnas.

13 §

Den omständigheten att beslut har meddelats av en jävig förrättningsman skall *ej* föranleda att beslutet hävs, om jävet uppenbarligen *ej* har inverkat på beslutet.

Den omständigheten att *ett* beslut har meddelats av en jävig förrättningsman skall *inte* föranleda att beslutet hävs, om jävet uppenbarligen *inte* har inverkat på beslutet.

14 §

Vid bifall till *talán mot* visst beslut får även senare beslut i målet, *som* har samband med det förra beslutet och *som ej* hade vunnit laga kraft mot klaganden när *besvär anfördes*, hävas när det kan ske.

Vid bifall till *ett överklagande av ett* visst beslut får även *ett* senare beslut i målet hävas när det kan ske, *om detta beslut* har samband med det förra beslutet och *inte* hade vunnit laga kraft mot klaganden när *han överklagade det första beslutet*.

15 §

Bifalls talan mot beslut om fördelning av medel, gäller det till förmån även för den som *ej* själv

Om ett överklagande av ett beslut om fördelning av medel *bifalls*, gäller det till förmån

har *fört talan mot* beslutet.

även för den som *inte* själv har
överklagat beslutet.

16 §

Hovrättens beslut i *dit* fullföljd
fråga *länder till efterrättelse* en-
ligt vad som sägs i 2 kap. 19 §
om kronofogdemyndighetens be-
slut.

I mål om utmätning eller inför-
sel skall dock vidtagen åtgärd *ej*
utan särskilt förordnande återgå
innan *hovrättens* beslut har vun-
nit laga kraft.

Tingsrättens beslut i *en* fråga
som *överklagats* *dit* gäller enligt
vad som sägs i 2 kap. 19 § om
kronofogdemyndighetens beslut.

I mål om utmätning eller in-
försel skall dock *en* vidtagen
åtgärd *inte* utan särskilt förord-
nande återgå innan *tingsrättens*
beslut har vunnit laga kraft.

Talan mot hovrättens beslut

Överklagande av tingsrättens be-
slut, *m.m.*

16 a §

Tingsrättens beslut överklagas
hos *hovrätten*.

Hovrätten får *inte* pröva ett
överklagande av ett beslut av *en*
tingsrätt, om *inte* *hovrätten* med-
delat parten *prövningstillstånd*.

Prövningstillstånd behövs *inte*
vid överklagande av ett beslut
som rör någon annan än *en* part,
ett beslut genom vilket *tingsrätten*
ogillat jäv mot *en* domare eller
ett beslut genom vilket ett över-
klagande har avvisats.

I fråga om meddelade pröv-
ningstillstånd skall 54 kap. 11 §
tredje stycket rättegångsbalken
gälla.

Prövningstillstånd får meddelas
endast om

1. det är av vikt för ledning av

rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt,

2. det finns anledning till ändring i i tingsrättens beslut, eller

3. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Kan ett överklagande av tingsrättens beslut prövas av hovrätten endast om denna meddelat prövningstillstånd, skall tingsrätten i samband med under rättelse om vad som gäller i fråga om överklagande upplysa parterna om detta och därvid också ange innehållet i närmast föregående stycke.

17 §

Mot beslut, varigenom hovrätten har funnit kronofogdemyndigheten behörig att upptaga en ansökan om verkställighet eller har hänvisat mål till viss kronofogdemyndighet, får talan ej föras. Detsamma gäller hovrättens beslut med anledning av talan som avses i 6 § andra stycket andra meningen.

Ett beslut, genom vilket en domstol har funnit kronofogdemyndigheten behörig att ta upp en ansökan om verkställighet eller har hänvisat ett mål till en viss kronofogdemyndighet, får inte överklagas. Detsamma gäller ett beslut av en domstol med anledning av ett sådant överklagande som avses i 6 § andra stycket andra meningen.

18 §

Talan mot beslut, varigenom hovrätten innan ändringsyrkandet prövas slutligt har meddelat förordnande som avses i 12 § eller har utlåtit sig angående föreläggande som avses i 2 kap. 15 §, skall föras särskilt.

Ett beslut, genom vilket en domstol innan ändringsyrkandet prövas slutligt har meddelat ett förordnande som avses i 12 § eller har uttalat sig i fråga om ett föreläggande som avses i 2 kap. 15 §, får överklagas särskilt.

19 §

Vad som sägs i 4 § andra

Vad som sägs i 4 § andra styc-

Nuvarande lydelse

stycket och 12, 14 och 15 §§
tillämpas även i högsta domsto-
len.

Föreslagen lydelse

ket och 12, 14 och 15 §§ tilläm-
pas även i *hovrätten och Högsta*
domstolen. *Vad som sägs i 16 §*
tillämpas även i hovrätten.

Prop. 1992/93:216
Bilaga 4

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1994. Beslut som meddelats
av kronofogdemyndighet före ikraftträdandet överklagas enligt äldre
föreskrifter.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1976:206) om felparkeringsavgift

Prop. 1992/93:216

Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att 10 a och 11 §§ lagen (1976:206) om felparkeringsavgift skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 a §¹

Talan mot tingsrättens beslut förs genom besvär i hovrätten. Talan får inte prövas av hovrätten om inte hovrätten meddelat parten prövningstillstånd.

Prövningstillstånd behövs inte vid talan mot beslut som rör någon annan än en part, beslut varigenom tingsrätten ogillat jäv mot en domare, beslut angående utdömande av förelagt vite eller om ansvar för en rättegångsförseelse eller beslut varigenom anmälan av bestridande avvisats. I fråga om meddelade prövnings- tillstånd skall 54 kap. 11 § tredje stycket rättegångsbalken gälla i tillämpliga delar.

Prövningstillstånd får meddelas endast om

1. det är av vikt för ledningen av rättstillämpningen att talan prövas av högre rätt,

2. att det finns anledning till ändring i det slut vartill tingsrätten kommit eller

3. det annars finns synnerliga skäl att pröva talan.

Kan talan mot tingsrättens beslut prövas av hovrätten endast om denna meddelat prövnings- tillstånd, skall tingsrätten i samband med underrättelse om vad som gäller i fråga om fullföljd av talan upplysa parterna om detta och

Tingsrättens beslut får överklagas hos hovrätten. Överklagandet får inte prövas av hovrätten om inte hovrätten meddelat parten prövningstillstånd.

Prövningstillstånd behövs inte vid överklagande av beslut som rör någon annan än en part, beslut i vilket tingsrätten ogillat jäv mot en domare eller beslut genom vilket anmälan av bestridande avvisats. I fråga om meddelade prövningstillstånd skall 54 kap. 11 § tredje stycket rättegångsbalken gälla.

Kan talan mot tingsrättens beslut prövas av hovrätten endast om denna meddelat prövnings- tillstånd, skall tingsrätten i samband med underrättelse om vad som gäller i fråga om överklagande av talan upplysa parterna om detta och

¹Senaste lydelse 1989:358.

därvid också ange innehållet i närmast föregående stycke.

Hovrättens beslut får inte överklagas. Hovrätten får dock tillåta att beslutet överklagas, om det finns särskilda skäl för en prövning om tillstånd skall ges enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken.

därvid också ange innehållet i närmast föregående stycke.

Hovrättens beslut får inte överklagas *av en enskild part*. Hovrätten får dock tillåta att beslutet överklagas, om det finns särskilda skäl för en prövning om tillstånd skall ges enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken.

11 §

I tingsrätt och hovrätt för allmän åklagare det allmännas talan.

I tingsrätt, hovrätt och *Högsta domstolen* för allmän åklagare det allmännas talan. *Bestämmelserna i 54 kap. 9 § första stycket rättegångsbalken gäller inte talan som förs av Riksåklagaren.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993.

4 Förslag till
Lag om ändring i bötesverkställighetslagen (1979:189)

Prop. 1992/93:216
Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att 23 § bötesverkställighetslagen (1979:189) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 §¹

Ett beslut av hovrätten i ett mål om bötesförvandling får inte överklagas. Hovrätten får dock tillåta att beslutet överklagas, om det finns särskilda skäl för en prövning om tillstånd skall ges enligt 54 kap. 10 § 1 rättegångsbalken.

Ett beslut av hovrätten i ett mål om bötesförvandling får inte överklagas *av enskild part*. Hovrätten får dock tillåta att beslutet överklagas, om det finns särskilda skäl för en prövning om tillstånd skall ges enligt 54 kap. 10 § 1 rättegångsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993.

¹Senaste lydelse 1989:359.

5 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1985:146) om avräkning vid återbetalning av skatter och avgifter

Prop. 1992/93:216

Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att 11 - 14 §§ lagen (1985:146) om avräkning vid återbetalning av skatter och avgifter skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 §

Kronofogdemyndighetens beslut får inte överklagas i den mån det innebär att avräkning inte skall ske. I övrigt tillämpas i fråga om kronofogdemyndighetens beslut enligt denna lag bestämmelserna om *besvär över* utmätning i allmänhet, i den mån inte annat följer av 12 §.

Kronofogdemyndighetens beslut får inte överklagas i den mån det innebär att avräkning inte skall ske. I övrigt tillämpas i fråga om kronofogdemyndighetens beslut enligt denna lag bestämmelserna om *överklagande av* utmätning i allmänhet, i den mån inte annat följer av 12 §.

I mål som avses i första stycket förs det allmännas talan av Riksskatteverket.

12 §

Kronofogdemyndighetens beslut enligt denna lag gäller utan hinder av att det inte har vunnit laga kraft. Hovrättens beslut gäller först sedan det har vunnit laga kraft.

Kronofogdemyndighetens beslut enligt denna lag gäller utan hinder av att det inte har vunnit laga kraft. *Tingsrättens och* hovrättens beslut gäller först sedan det har vunnit laga kraft.

13 §

Bestämmelserna i 10 § andra och tredje styckena skall tillämpas på belopp, som överförts till kronofogdemyndigheten men på grund av beslut av kronofogdemyndigheten i andra fall än som avses i 10 § första stycket eller av *hovrätten eller högsta domstolen* inte skall tas i anspråk genom avräkning.

Bestämmelserna i 10 § andra och tredje styckena skall tillämpas på belopp, som överförts till kronofogdemyndigheten men på grund av beslut av kronofogdemyndigheten i andra fall än som avses i 10 § första stycket eller av *en domstol* inte skall tas i anspråk genom avräkning.

14 §

Skall ett avräknat belopp enligt beslut av kronofogdemyndigheten, *hovrätten* eller *högsta domstolen* inte tas i anspråk genom avräkning, skall den som fått sin fordran helt eller delvis betald genom avräkningen överföra beloppet till kronofogdemyndigheten.

Skall ett avräknat belopp enligt beslut av kronofogdemyndigheten eller *en domstol* inte tas i anspråk genom avräkning, skall den som fått sin fordran helt eller delvis betald genom avräkningen överföra beloppet till kronofogdemyndigheten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1994. Beslut som meddelats av kronofogdemyndighet före ikraftträdandet överklagas enligt äldre föreskrifter.

6 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning

Prop. 1992/93:216
Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att 20 och 55 - 58 §§ lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

20 §

Är ansökningen så bristfällig att den inte kan läggas till grund för handläggning av målet, skall sökanden föreläggas att avhjälpa bristen. Sådant föreläggande får sändas till sökanden med posten under hans i målet uppgivna adress eller förmedlas på annat lämpligt sätt. Följer sökanden inte föreläggandet, skall ansökningen avvisas. Sökanden skall upplysas om detta i föreläggandet.

Första stycket skall också tillämpas, om kronofogdemyndigheten begär att sökanden skall betala ansökningsavgiften i förskott.

Om sökanden inte har betalat ansökningsavgiften i förskott men kronofogdemyndigheten ändå har tagit upp ansökningen, får ansökningsavgiften genast utskämmas hos sökanden.

55 §

Den som är missnöjd med ett utslag i ett mål om *särskild handräckning*, får överklaga utslaget *genom besvär till hovrätten* inom tre veckor från dagen för utslaget. Detsamma gäller om sökanden i ett mål om *betalningsföreläggande* eller *vanlig handräckning* är missnöjd med ett utslag.

Den som är missnöjd med ett utslag i ett mål om *särskild handräckning*, får överklaga utslaget *hos tingsrätten* inom tre veckor från dagen för utslaget. Detsamma gäller om sökanden i ett mål om *betalningsföreläggande* eller *vanlig handräckning* är missnöjd med ett utslag.

56 §

Ett beslut *varigenom* ett mål har avgjorts på annat sätt än genom utslag får överklagas *genom besvär till hovrätten* inom tre veckor från dagen för beslutet.

Ett beslut, *genom vilket* ett mål har avgjorts på annat sätt än genom utslag, får överklagas *hos tingsrätten* inom tre veckor från dagen för beslutet.

Beslut att överlämna mål till tingsrätt och avskrivningsbeslut enligt 37 § får dock inte överklagas.

57 §

Kronofogdemyndighetens beslut under handläggningen av ett mål får inte överklagas särskilt. Beslut som avses i 63 § får dock överklagas särskilt *genom besvär till hovrätten* inom tre veckor från dagen för beslutet.

Kronofogdemyndighetens beslut under handläggningen av ett mål får inte överklagas särskilt. Beslut som avses i 63 § får dock överklagas särskilt *hos tingsrätten* inom tre veckor från dagen för beslutet.

58 §

Vid överklagande av kronofogdemyndighetens utslag och beslut tillämpas 18 kap. 8 - 11 §§ utsökningbalken.

Vid överklagande av kronofogdemyndighetens utslag och beslut *samt vid handläggningen i domstol* tillämpas 18 kap. 1, 8 - 11 och 16 a §§ utsökningbalken.

1. Föreskrifterna i 20 § träder i kraft den 1 juli 1993. Om ansökan har gjorts före ikraftträdandet gäller dock äldre föreskrifter.

2. Föreskrifterna i 55-58 §§ träder i kraft den 1 januari 1994. Beslut som meddelats av kronofogdemyndighet före ikraftträdandet överklagas enligt äldre föreskrifter.

Närvarande: justitierådet Per Jermsten, regeringsrådet Stig von Bahr, justitierådet Inger Nyström.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 4 mars 1993 har regeringen på hemställan av statsrådet Hellsvik beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i utsökningsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1976:206) om felparkeringsavgift,
4. lag om ändring i bötesverkställighetslagen (1979:189),
5. lag om ändring i lagen (1985:146) om avräkning vid återbetalning av skatter och avgifter samt
6. lag om ändring i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning.

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorerna Mikael Mellqvist och Göran Anér.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

Förslag till ändring i rättegångsbalken

Remissen innehåller i denna del förslag till reformer som innebär betydande förändringar i gällande rättsordning i och med att möjligheterna att få en fullständig omprövning i hovrätt av vissa avgöranden av tingsrätt minskas. Vad gäller dispositiva tvistemål utgör förslaget närmast en vidareutveckling av ett system som redan tillämpats under en förhållandevis lång tid och utan att några mer påtagliga nackdelar därav har framkommit. Förslaget att införa krav på prövningstillstånd för att hovrätt skall ta upp vissa avgöranden i brottmål till ny behandling är däremot en nyhet som aktualiserar åtskilliga svårbedömda och känsliga frågor av både principiell och praktisk natur. Inte minst remissbehandlingen av domstolsutredningens förslag i denna del ger här en god överblick över såväl de invändningar av skilda slag som kan riktas mot den tänkta ordningen som behovet av en reform för att bättre än i dag tillvarata hovrätternas starkt ansträngda resurser.

Vad gäller den utformning förslaget fått i remissen vill lagrådet vidare anföra följande allmänna synpunkter. Genom bestämmningen att tillståndskravet skall omfatta dom - eller del därav - i vilken den tilltalade inte dömts till svårare påföljd än böter eller blivit frikänd kommer regleringen att gälla avgöranden av mycket skiftande slag. Som exempel kan nämnas, å ena sidan, domar genom vilka den till-

talade ådömts mycket höga bötesstraff, t.ex. för trafikonykterhetsbrott eller förmögenhetsbrott, och å andra sidan, frikännande domar där åtalet avsett mycket grova brott, t.ex. mord eller våldtäkt. Det framstår mot bakgrund härav som troligt att den valda avgränsningen kommer att leda till att prövningstillstånd beviljas i betydligt större utsträckning än som kan antas ha blivit fallet om utredningens förslag - att det skulle vara fråga om brott som straffas med böter eller fängelse i högst sex månader - genomförts samt en begränsning eventuellt även gjorts avseende det ådömda bötesstraffets storlek. Vid sidan av de principiella synpunkter som kan anföras mot en ordning där det formella kravet på prövningstillstånd går längre än som i praktiken kan antas vara motiverat tillkommer den negativa effekt från resurssynpunkt som varje "onödig" behandling av en tillståndsfråga innebär.

Med utgångspunkt från att domstolsutredningen föreslog att hovrätten vid dispensprövningen skulle bestå av två ledamöter framstår det enligt lagrådets mening som något osäkert vad effekten från resurssynpunkt kommer att bli av remissens förslag, att tre ledamöter skall tas i anspråk för sådan prövning. Det är också svårt att bedöma hur förslaget att vanliga omröstningsregler skall tillämpas vid frågornas avgörande - i stället för nu gällande regel i 16 kap. 3 § rättegångsbalken, enligt vilken den av två ledamöter som vill bevilja prövningstillstånd har utslagsröst - kommer att inverka på frekvensen beviljade tillstånd. Det antagande som ligger närmast till hands är dock att det från rent statistisk synpunkt kommer att bli något svårare att få prövningstillstånd med den i remissen föreslagna ordningen angående sammansättning och omröstning.

49 kap. 12 a §

Avfattningen av första stycket i paragrafen har enligt lagrådets mening den bristen att lagtexten inte tar fasta på att det ibland kan vara fråga om en eller flera delar av en tingsrätts dom, nämligen där det i målet funnits mer än en tilltalad. Därtill kommer att uppräknningen av tänkbara klagande inte torde omfatta sådana efterlevande som enligt 21 kap. 1 § andra stycket rättegångsbalken också har möjlighet att föra talan mot en tingsrätts fällande dom. Lagrådet förordar därför att ifrågavarande stycke ges följande lydelse:

"I brottmål krävs prövningstillstånd för att hovrätten skall pröva en tingsrätts dom genom vilken den tilltalade inte dömts till annan påföljd än böter eller helt frikänts från ansvar."

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Prop. 1992/93:216

Bilaga 5

Proposition	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	3
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 25 mars 1993	24
1 Inledning	24
2 Prövningstillstånd i hovrätt	26
2.1 Inledning	26
2.2 Gällande rätt och allmänna utgångspunkter	27
2.3 Internationella åtaganden	30
2.4 Förhållandena i vissa andra länder	32
2.5 Reformbehovet	36
2.5.1 Allmänt	36
2.5.2 Olika sätt att begränsa och förenkla hovrätts- processen	38
2.5.3 Mina slutsatser	44
2.6 Överväganden och förslag	45
2.6.1 Allmänna synpunkter på prövningstillstånd i hovrätt	45
2.6.2 Prövningstillstånd i tvistemål	52
2.6.3 Prövningstillstånd i brottmål	56
2.6.4 Hovrättens sammansättning vid dispenspröv- ningen	64
2.6.5 Tvistemål som handläggs tillsammans med brott- mål	66
2.6.6 Fullföljdsförbud med ventil till Högsta dom- stolen	68
3 Överklagande av kronofogdemyndigheternas beslut	70
3.1 Utsökningsmål	70
3.1.1 Bakgrund	70
3.1.2 Instansordningen i utsökningsmålen	72
3.1.3 Förfarandet i tingsrätten	76
3.1.4 Omprövning av kronofogdemyndighetens beslut	78
3.2 Överklagande i mål om avräkning vid återbetalning av skatter och avgifter samt i den summariska processen	79
4 Reglerna om hovrättsting	81
5 Ekonomiska konsekvenser	84
6 Ikraftträdande	84
7 Upprättade lagförslag	85
8 Specialmotivering	85
8.1 Förslaget till ändring rättegångsbalken	85
8.2 Förslaget till ändring i utsökningsbalken	90

8.3 Förslaget till ändring i lagen (1976:206) om felparkeringsavgift	94
8.4 Förslaget till ändring i bötesverkställighetslagen (1979:189)	95
8.5 Förslaget till ändring i (1985:146) om avräkning vid återbetalning av skatter och avgifter	95
8.6 Förslaget om ändring i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning	95
9 Hemställan	96
10 Beslut	96

Bilagor

1 Utredningens lagförslag	97
2 Sammanfattning av Riksskatteverkets förslag	114
3 Förteckning över de remissinstanser som yttrat sig över Riksskatteverkets förslag	115
4 Lagrådsremissens lagförslag	116
5 Lagrådets yttrande	135

